

Πολυτεχνείο Κρήτης
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

« Ανάγκη Κόσμων,
Η επιβίωση ιδιότυπων συγκατοικήσεων,
η περίπτωση των Χανίων»

Επιμέλεια: Σμαράγδα Κουτσούδη
Επιβλέπων : Μουτσόπουλος Θανάσης
έτος 2022

Περιεχόμενα

0. Εισαγωγή.

- 0.1 Στόχος, αντικείμενο και μεθοδολογία.
- 0.2 Πρακτική της αφήγησης.
- 0.3 Ανασκόπηση κεφαλαίων

1. Από την ουτοπία των κοινοβίων στον ρεαλισμό της συγκατοίκησης.

- 1.1 Κοινόβια στην Αμερική τις δεκαετίες '60-'70.
- 1.2 Καταλήψεις στην Ευρώπη.
- 1.3 Κίνημα καταλήψεων στην Ελλάδα.

2. Αντεπίθεση σε κλίμακα, το τέλος των μεγάλων επαναστάσεων.

- 2.1 Προσωρινές Αυτόνομες Ζώνες.
- 2.2 Επινώντας την καθημερινή πρακτική.
- 2.3 Non-apparatus: Εκφάνσεις της έκπληξης σε γνωστές τυπολογίες.
- 2.4 Μετατροπή: επινοητική πρακτική και αλληλεπίδραση.

3. Υποθέσεις Μελέτης.

- 3.1 Κατοικία- Στούντιο, μουσική-ραπτικής-βιβλιοδεσίας-παραγωγής βίντεο-γλυπτικής.
- 3.2 Κατοικία- Χώρος, εικαστικής δημιουργίας-ραπτικής-μουσικών θεατρικών αυτοσχεδιασμών.
- 3.3 Κατοικία- Στούντιο, μουσικής-προβολής ταινιών-χώρος πάρτυ/live.
- 3.4 Κατοικία- Χώρος, χορού-μουσικού αυτοσχεδιασμού-ζωγραφικής.
- 3.5 Κατοικία- Εργαστήριο, επισκευών-ζωγραφικής-αναγνωστήριο-προβολών.
- 3.6 Κατοικία- Στούντιο μουσικής-ζωγραφικής-μικρό φυτώριο.
- 3.7 Κατοικία- Χώρος μουσικής δημιουργίας και επεξεργασίας-παιχνιδιών.
- 3.8 Κατοικία- Χώρος παραγωγής ντοκιμαντέρ-φυτώριο.
- 3.9 Συλλογική κατοίκηση- εργαστήριο επισκευών, χώρος μουσικής προετοιμασίας, χώρος προβολών και συζητήσεων.
- 3.10 Συλλογική κατοίκηση, Εργαστήριο ζογκλερικών, μουσικής, συλλογική κουζίνα.

4. Συμπεράσματα.

5. Βιβλιογραφία.

6. Κατάλογος Εικόνων

ΕΛΛΑΧΙΣΤΗ

Η παρούσα ερευνητική εργασία εξερευνεί τις διαφαινόμενες πρακτικές και εμπειρίες του χώρου που πραγματώνονται σε «μικρές συγκατοικήσεις», σε νεαρό ηλικιακό φάσμα, στη σύγχρονη συνθήκη της κατοίκησης και επικεντρώνεται στην πόλη των Χανίων. Θέτει το ερώτημα του πώς η αρχιτεκτονική θα ανταποκριθεί στα μεταβαλλόμενα πολιτικά, πολιτιστικά, κοινωνικά και οικονομικά συμβάντα της εποχής, καθώς το πλαίσιο της συλλογικής κατοίκησης παρατηρείται ότι διαδίδεται όλο και περισσότερο σαν πρακτική, προσφέροντας λύση στο ζήτημα της στέγασης. Η φαντασίωση εναλλακτικών τρόπων κατοίκησης ή αντι-χώρων -counter-spaces- δίνει τη δυνατότητα για δράση εκτός των πειθαρχικών διατάξεων, αφήνοντας τη δυνατότητα στο υποκείμενο να διαμορφώσει τον χώρο του κατά βούληση¹.

«Η κατοικία είναι το περιέχον, η ουσία της κατοίκησης απορρέει από το άτομο, είναι η έκφραση της προσωπικότητάς του και του ιδιάζοντα τρόπου ζωής του. Είναι μία σειρά από τελετουργικά, προσωπικούς ρυθμούς και ρουτίνες της καθημερινής ζωής και δεν κατασκευάζεται όταν αυτή χτιστεί αλλά είναι προϊόν διαρκούς προσαρμογής των κατοίκων του. Κατά αυτή την έννοια δεν μπορεί να εμπορευματοποιηθεί²».

Μέσα στη διαδικασία της κοινωνικής παραγωγής παράγεται και ο χώρος. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας ο άνθρωπος μετασχηματίζει τον εαυτό του, τη συνείδησή του και την κοινωνία. Κάθε διαδικασία παραγωγής είναι εν γένει διαδικασία μάθησης. Αν λάβουμε υπόψη πως η αρχιτεκτονική παράγεται εν μέρει από τους χρήστες της τότε αυτή υλοποιείται μέσα από τον τρόπο που πραγματοποιούνται οι φαντασιώσεις. Μέσω της παρατήρησης της συμπεριφοράς των ανθρώπων, των πρακτικών τους και του τρόπου χρησιμοποίησης του χώρου αποκρυπτογραφούμε ανάγκες και επιθυμίες και πιθανώς να μάθουμε νέους τρόπους να ζούμε μαζί και να σχεδιάσουμε νέα μοντέλα κατοίκησης για τις νέες και συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες.

¹ Michael Hays, (επ.), «Michel Foucault, Space, knowledge and power: Interview with Paul Rabinow», Architecture theory since 1968, MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1998, σελ. 428-440.
² Pallasmaa Juhani, Δώδεκα δοξίμια, για τον άνθρωπο, την τέχνη και την αρχιτεκτονική 1980-2018, Πανεπιστημικές εκδόσεις Κρήτης, 2021, σελ. 130.

Εικόνα 1.
Tim Walker, Dreamscapes, 2013.

Το αίτημα του αυτοπροσδιορισμού είναι κύριο στην ηλικία που επικεντρώνεται η έρευνα καθώς και στην σημερινή κοινωνία. Μετά τις κοινωνικές επαναστάσεις τη δεκαετία του 1960 στις δυτικές κοινωνίες παρατηρούνται πολιτισμικές αλλαγές στα υφιστάμενα μέχρι τότε κοινωνικά στεγανά. Το ζήτημα του φύλου, του σώματος και της σεξουαλικότητας ανοίγουν. Μέσω της συγκατοίκησης προκύπτει η ανάγκη για συνδιαμόρφωση χώρων, για κάλυψη αναγκών και απολαύσεων και η αρχιτεκτονική είναι το πρίσμα της προσαρμοστικότητας και της μεταβλητότητας.

Στόχος της ερευνητικής εργασίας αποτελεί η μελέτη της επιβίωσης των αντισυμβατικών ή ιδιότυπων μοντέλων συγκατοίκησης καθώς και του κοινωνικού πλαισίου στο οποίο αυτές εντοπίζονται, με στόχο την κατανόηση και ανάλυση ώστε αυτά τα μοντέλα κατοίκησης να συμβάλλουν στην μελέτη του οικείου χώρου, τόσο στην υλική του διάσταση όσο και στην ανίχνευση των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των χρηστών.

Αντικείμενο της μελέτης αποτέλεσαν οι περιπτώσεις των ιδιότυπων συγκατοικήσεων που εντοπίστηκαν στην πόλη των Χανίων. Ο χώρος, τα αντικείμενά του, οι σχέσεις εξουσίας και ιδιοκτησίας μέσα στο πλαίσιο της εκάστοτε συγκατοίκησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δίνεται στις εκφάνσεις της έκπληξης των συγκατοικήσεων, δηλαδή στις βεβηλώσεις του αυτονόητου ως γενεσιουργού και επινοητικής πρακτικής.

Εικόνα 2. Αυτοσχέδιο στέγαστρο, για προσωρινή παραμονή στην παραλία. Προσωπικό αρχείο.

Εικόνα 3. Αυτοσχέδιο στέγαστρο, για προσωρινή παραμονή στην παραλία. Προσωπικό αρχείο.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας δανείζεται εργαλεία της κοινωνικής ανθρωπολογίας, συγκεκριμένα την ποιοτική έρευνα κατά τη διάρκεια της οποίας ο χρήστης ως γηγενής του χώρου είναι ο μόνος ο οποίος μπορεί να κατευθύνει και να ξεναγήσει τον ερευνητή. Ακόμα παρατίθεται φωτογραφικό υλικό από κάθε χώρο μελέτης καθώς και διαγράμματα και τέλος πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα για την ιστορική και θεωρητική τεκμηρίωση της έρευνας.

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της ποιοτικής έρευνας και κατά την επεξεργασία των αποτελεσμάτων της προέκυψαν νέα ερωτήματα που καθοδηγούν την έρευνα σε θεωρητικό και φιλοσοφικό επίπεδο. Ερωτήματα που προσπαθώ να ψηλαφίσω στην αφήγηση του κάθε χώρου που παρατίθεται και του κάθε τρόπου του κατοικείν ο οποίος εξερευνάται τα οποία μπορεί να προκύψουν από την παρατήρηση και ανάλυση αυτών. Επομένως αυτή η έρευνα θα μπορούσε να πάρει κι άλλες μορφές καθώς ο σκοπός της ωριμάζει και γίνεται πιο σαφής.

Πρακτική της αφήγησης.

Οι λέξεις που επιλέγονται παράγουν εικόνες και νόημα. Οι αφηγηματικές δομές λειτουργούν ως χωρικό συντακτικό. Κάθε αφήγηση είναι πρακτική του χώρου. Στη συνέχεια της έρευνας παραθέτονται οι συνεντεύξεις με τους κατοίκους οι οποίες αποτέλεσαν τον βασικό κορμό της έρευνας. Ο τρόπος των συνεντεύξεων από εμένα προς τους συνομιλητές, χρήστες του χώρου, η καταγραφή των απαντήσεων αλλά και ο τρόπος μεταφοράς και αφήγησης αυτών, αποτελεί ίσως το σημαντικότερο κομμάτι της έρευνας. Επομένως, επιχειρείται μια καταγραφή με πολλαπλούς τρόπους αφήγησης, όχι απλώς ως μια διαδρομή σε έναν χάρτη-διαμέρισμα, καθώς σε αυτή την καταγραφή θα χανόταν το τι υπάρχει σε αυτήν την πορεία, το ενέργημα. Το μεθοδολογικό εργαλείο της ημικατευθυνόμενης ή εις βάθος συνέντευξης, δανεισμένο από την κοινωνική ανθρωπολογία, επιτρέπει στον ερευνητή να εξερευνήσει το αντικείμενο του ως εξωτερικότητα, τον οποίο και μπορεί να καθοδηγήσει ο ερευνώμενος ως γηγενής αυτού του χώρου.

Οι αναγνώσεις των επιθυμιών αποτυπώνονται σε εικόνες. Σύμφωνα με τον Αγκάμπεν αυτές δεν μπορούν να έρθουν στο επίπεδο της γλώσσας γιατί τις φανταστήκαμε, «*το σώμα των επιθυμιών είναι μια εικόνα*». Έτσι τα κολάζ που δημιουργήθηκαν επιλέγουν μέσω της πρόσθεσης, τη σύνθεση των στοιχείων εκείνων που καθιστούν τον χαρακτήρα της κάθε συγκατοίκησης και των ιδιοτυπιών τους ως έχει. Οι συμμετοχοί των συγκατοικήσεων δεν αποτελούν απλώς τους προσωρινούς ενοίκους μιας κατοικίας αλλά τους ενεργούς χρήστες του χώρου. Μέσα από την αντίληψή τους γι' αυτόν μπορούμε να κατανοήσουμε την χωρική πρακτική και την καθημερινότητά τους ως ένα ζωντανό συνεχώς δημιουργούμενο και διαπλεκόμενο ενέργημα που μεταφράζεται σε υλική πραγματικότητα.

Οι κατόψεις των διαμερισμάτων και η φωτογραφική αποτύπωση παρατίθενται ως τεκμήρια για τη διερεύνηση των εν δυνάμει απελευθερώσεων από τις υφιστάμενες χωρικές δομές. Είναι οι αποτυπώσεις της υλικής πραγματικότητας και του τρόπου ζωής των κατοίκων. Η αρχιτεκτονική οφείλει να αφουγκράζεται αυτές τις μεταβολές, να προσαρμόζεται αλλά και να εξερευνά τα όριά της μέσα από τη ζωή και όχι να αποτελεί ένα σκηνικό ή μια αναπαραγωγή μοντέλων αποκομμένων από την έμπρακτη βίωση αυτής.

Στην πρώτη ενότητα γίνεται ιστορική ανάλυση του κινήματος του underground, των καταλήψεων και των κοινοβίων στην Αμερική τη δεκαετία του 1960 για την κατανόηση της πορείας της κοινότητας-κομμούνας στον δυτικό κόσμο. Ακολουθείται η πορεία του κινήματος στην Ευρώπη μετά τον Β' ΠΠ και η κατάληψη ως λύση του τεράστιου στεγαστικού προβλήματος που ακολούθησε. Εξετάζεται είτε ως πολιτική προάσπισης του δημόσιου αστικού χώρου και του δικαιώματος στην κατοικία για τους πιο καταπιεσμένους, είτε για την επιρροή της στη διαμόρφωση του αστικού τοπίου των πόλεων.

Στην Ελλάδα φτάνει καθυστερημένα λόγω της πολιτικής κατάστασης και των ιδιότυπων κοινωνικών συνθηκών της ελληνικής κοινωνίας, με τις πρώτες καταλήψεις να πραγματοποιούνται το 1981. Γίνεται κατανοητό γιατί το κίνημα καταλήψεων στην Ελλάδα δεν μοιάζει σε αυτό της Ευρώπης και ποτέ δεν έγινε απάντηση στο στεγαστικό πρόβλημα της χώρας όπως τα κινήματα καταλήψεων στέγης στην υπόλοιπη Ευρώπη. Ξεκαθαρίζοντας αυτά τα ιδιαίτερα κοινωνικά, οικονομικά, και πολιτισμικά πλαίσια που καθιστούν την ελληνική κοινωνία ως έχει, γίνεται πιο κατανοητή η διστακτικότητα με την οποία αντιμετωπίζεται η συλλογική κατοίκηση στην Ελλάδα σήμερα.

Στη δεύτερη ενότητα έχοντας κατανοήσει τις καταβολές του παρελθόντος και πιθανότατα την αποτυχία των μεγάλων επαναστάσεων, όπως αυτές φαίνεται να καταστάλθηκαν από την εκάστοτε εξουσία ή να αυτοδιαλύθηκαν μέσα στην εσωτερική ανακύκλωσή τους, καλούμαστε να φανταστούμε έναν νέο τρόπο επιβίωσης. Η οικουμενική επανάσταση δεν θεωρείται πλέον δυνατή ή μάλλον ποτέ δεν ήταν. Τίθεται υπό αμφισβήτηση η ιδέα της επανάστασης και η απάντηση δίνεται με αναζήτηση σε μικρότερης κλίμακας κινήσεις. Η εξέγερση διαφοροποιείται με διαδικασίες που αρχίζουν «εδώ και τώρα», στο

άμεσο κοντινό περιβάλλον, συμβάλλει στην κοινωνική αλλαγή με τον πολλαπλασιασμό των διαδικασιών που μπορούν να πραγματοποιηθούν και την οριζόντια δικτύωση νέων πολιτικών και πολιτισμικών μορφών καθημερινής συνύπαρξης και δράσης ενάντια στους κυρίαρχους θεσμούς. Έτσι ορίζει ο Hakim Bey μέσα από το βιβλίο του, Temporary Autonomous Zones (TAZ), την έννοια των προσωρινά απελευθερωμένων ζωνών. Στη συνέχεια αναλύεται η σημασία των καθημερινών πρακτικών όπως τέθηκαν από τον Michel de Certeau και η έννοια του apparatus, του αυτονόητου και του μηχανισμού που το καθόρισε ως τέτοιο, καθώς και τα συστήματα εξουσίας που ορίζονται μέσα σε αυτό και μεταφράζονται χωρικά στον κυρίαρχο τρόπο που ζούμε. Ορισμός που αρχικά εισήχθη από τον Michel Foucault και διευρύνθηκε από τον George Agamben. Ως απάντηση στο αυτονόητο, τον καθορισμένο τρόπο λειτουργίας, το ιερό, ακολουθεί η βεβήλωση, η αποκοπή από την απόμακρη σφαίρα του ιερού και η επιστροφή στην κοινοχρησία και την ευχέρεια του ανθρώπου. Η βεβήλωση αποτελεί μια διαδικασία που επιτρέπει τη μεταβολή και την έμπρακτη διαπραγμάτευση των αναγκών και των τρόπων που κάνουμε τα πράγματα.

Τέλος, στην τρίτη ενότητα των ευρημάτων, μετά από την αποσαφήνιση του ιστορικού πλαισίου και της θεωρητικής βάσης, παρουσιάζονται οι περιπτώσεις συγκατοίκησης που αποτελούν το δείγμα της μελέτης πάνω στην ιδιότυπη συγκατοίκηση και τους τρόπους που αυτή επιβιώνει μέσα στην καθεστηκυία τάξη. Η μελέτη των δειγμάτων σε αυτήν την κλίμακα, των μικρών συγκατοικήσεων επιτρέπει την παρατήρηση από πολύ κοντά τόσο του χώρου και των σχέσεων των κατοίκων με αυτόν, όσο και των ευαίσθητων και λεπτών ισορροπιών και σχέσεων που διέπουν τις συντεχνίες αυτές. Αναλύεται η μετατροπή και η προσθήκη νέων χρήσεων, το παιχνίδι μέσα στα κατεστημένα όρια, αναδεικνύοντας πώς η αρχιτεκτονική μπορεί να γεφυρώσει ανάγκες και επιθυμίες μέσα από νέες χωρικές σχέσεις. Τονίζεται το πώς η ανάγκη για έκφραση και για οικειοποίηση αποτελεί γενέτειρα της επινόησης.

4 Σούζας Νίκος (2014). Πολιτικές και πολιτισμικές διαστάσεις των κοινωνικών κινήσεων: η περίπτωση του αναγνωσιακού κινήματος στην Ελλάδα (1974-1998), διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, σελ. 33.

↓ από την ουτοπία των κοινοβίων στο ρεαλισμό της συγκατοίκησης

Εικόνα 4. Ζευγάρι χίπις,
Dennis Stock, California trip,
1968, Magnum Photos.

Εικόνα 5.
Εικονογράφηση της δεκαετίας του 1960.
Απεικονίζεται πυρηνική τετραμελής οικογένεια
στην άνεση του σπιτιού τους.

Η κοινοβιακή ζωή υπήρξε ο τρόπος διαβίωσης του ανθρώπου από τις απαρχές της ιστορίας του. Η ανάγνωση αναφέρεται στα δεδομένα του δυτικού κόσμου όπου κατά την αγροτική επανάσταση ο άνθρωπος από κυνηγός γίνεται αγρότης και εγκαθίσταται σε περιοχές δημιουργώντας τους πρώτους μόνιμους οικισμούς. Η έννοια της οικογένειας ήταν πολύ πιο διευρυμένη σε σχέση με αυτό που γνωρίζουμε σήμερα. Στα μεσαιωνικά χρόνια επικρατεί το μοντέλο της corporate family όπου αντιμετωπίζει την κατοίκηση με διαφορετικό τρόπο σε σχέση με σήμερα, συνδεδεμένο με τη ιδιοκτησία, την οικογένεια και την σταθερότητα που το χαρακτηρίζει. Ήταν σύνηθες να φιλοξενούνται ή να συγκατοικούν με την οικογένεια άλλα νεαρά ζευγάρια, ορφανά, χήρες, ταξιδιώτες, υπηρέτες κτλ. Όλα αυτά έως τη Βιομηχανική Επανάσταση όπου η εργασία μετατοπίζεται στα αστικά κέντρα και η αγροτική κοινοτική ζωή που περιστρεφόταν γύρω από το σπίτι άρχισε να ατροφεί έως ότου η βιομηχανική απόδοση και οι διευκολύνσεις της, κατέστησαν την ιδιωτικοποίηση της ζωής εφικτή, για κάποιους. Μετατοπιζόμαστε στη διάλυση της κοινότητας και την αναδιοργάνωση της σε μονάδα-ιδιώτη ή αθροίσματα μονάδων. Ο θεσμός της πυρηνικής οικογένειας είναι μια πολιτική και κοινωνική συνθήκη ενός συγκεκριμένου κοινωνικό-οικονομικού συστήματος. Σύμφωνα με τον Terence Riley η έννοια της ιδιωτικότητας έδωσε τέλος στην κατοικία όπου συνυπήρχε η εργασία με την κατοικία και τα μέλη της οικογένειας με αυτά του ευρύτερου κύκλου σχέσεων και συναλλαγών.

Η χωρική οργάνωση της κατοικίας αντικατοπτρίζει τις προσδοκίες της κοινωνικής διευθέτησης, δημιουργώντας παράλληλα ένα όριο που θα αφήσει έξω τη δημόσια ζωή. Κατά τις δεκαετίες του 1920-1950, το κυρίαρχο μοντέλο οικογένειας αλλάζει σε αυτό της πυρηνικής οικογένειας, ετερόφυλου ζευγαριού με τον άντρα να αποτελεί τον κύριο εισοδηματία και τη γυναίκα να περιορίζεται στη φροντίδα των παιδιών και του νοικοκυριού. Ολόκληρο το κοινωνιολογικό και οικονομικό σύστημα της εποχής υποστήριζε και να ευνοούσε τον συγκεκριμένο διακανονισμό, αποκλείοντας με τα ίδια μέσα οποιαδήποτε άλλη συνθήκη. Αυτό μέχρι τη δεκαετία του 1960, όπου το φεμινιστικό κίνημα θα διεκδικήσει την ανεξαρτητοποίηση της γυναίκας από το νοικοκυριό και θα της επιτρέψει να εργάζεται, μεταθέτοντας έτσι τις συνιστάμενες, αποδυναμώνοντας τον κυρίαρχο θεσμό⁷ της πυρηνικής οικογένειας, αφήνοντας μεγαλύτερα περιθώρια αμφισβήτησης και πειραματισμού.

⁵ Η corporate family ή co-provider family είναι μια κοινωνική δομή η οποία περιλαμβάνει έναν εκτενέστερο κύκλο συγγενών και ατόμων πέρα από τις σχέσεις εξ' αίματος.

⁶ Χατζησάββα, Δήμητρα, «Κατοικία: Το μυσρό α' ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ»

⁷ Τρόποι που οργανώνουν την κοινωνική ζωή.

1.1 Κοινόβλτα στην Αμερική τις δεκαετίες 1960-70

Στην Αμερική η δεκαετία του 1960 αποτέλεσε σημείο έντονων πολιτικών ανακατατάξεων και βαθιάς ενδοσκοπόησης. Το underground έχει τις ρίζες του στην μεταπολεμική Αμερική τη δεκαετία του 1950, μια δεκαετία αποκαρδίωσης, αβεβαιότητας και φόβου. «Με τις μνήμες του ψυχρού πολέμου, της Χιροσίμα, τις διώξεις και τον νόμο περί αντιαμερικανικής προπαγάνδας του Μακάρθι(...), η απαγόρευση βιβλίων, το μίσος και η υποψία για τους διανοούμενους και τα έργα τους, τη σταθεροποίηση της οικονομίας που τείνει να γίνει ο μοναδικός σκοπός της μεσαίας τάξης που βγήκε από τον πόλεμο, η δυσaréσκεια και δυσχέρεια στα εργατικά στρώματα (...), η έλλειψη ενός αληθινού κόσμου των νέων που ο πόλεμος δεν τον έχει αφήσει να δημιουργηθεί ή τον έχει καταστρέψει, η νέα και εντονότερη πρόκληση της τεχνολογίας και των ΜΜΕ, η απομόνωση και ο κατακερματισμός των ατόμων μέσα στο συνονθύλευμα που λεγόταν δημοκρατικό πείραμα ΗΠΑ(...)», αποτελούν το αμερικανικό πανόραμα της δεκαετίας του '50: κοινωνικές, φυλετικές, ψυχολογικές εντάσεις και εντάσεις ανάμεσα στις γενιές.

Εικόνα 6. Ένας κλόουν τρώει μεσημεριανό σε ένα μπαρ, Reno, Nevada, Usa, 1963, Thomas Hoepker, Magnum Photos.

8 Μάφι Μάριο, «Underground», εκδόσεις Οδυσσέας, 1983, σελ.28.

Εικόνα 8.Cocktail party, New York City, Robert Frank, The Americans.

Εικόνα 9. Διαμαρτυρόμενος ειρηνιστής, Santa Monica, California, Dennis Stock, Magnum Photos.

Εικόνα 7. Venice Beach Rock Festival Dennis Stock, USA, 1968, Magnum Photos

Το underground σχηματίστηκε μέσα στις αντιφάσεις της καταναλωτικής κοινωνίας, τις ίδιες που οδήγησαν σε μια ψυχολογική κρίση που θα μπορούσε να οριστεί ως δυστυχία μέσα στη χλιδή . Το 1964 ξεσπά η πρώτη σημαντική σύγκρουση στο Μπέρικλι όπου οι φοιτητές διεκδικούν ελευθερία της έκφρασης και τη δυνατότητα συζήτησης πολιτικών θεμάτων μέσα στις σχολές. Το κίνημα αυτό ονομάζεται το κίνημα Ελευθερία του Λόγου . Το 1965 ακολουθεί η δολοφονία του ριζοσπαστικού νέγρου ηγέτη Μάλκομ Χ και προκαλούνται εξεγέρσεις στο Ουάιτ της Καλιφόρνια που επεκτείνονται στον νότο. Ταυτόχρονα οι ΗΠΑ βομβαρδίζουν το Βόρειο Βιετνάμ προκαλώντας αντιδράσεις, ανάμεσα σε αυτές την άρνηση στράτευσης, την πορεία στο Πεντάγωνο, το κίνημα των χίπις. Το 1968 δολοφονείται ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ και οι εξεγέρσεις συνεχίζονται στα πανεπιστήμια Κολούμπια, Στάνφορντ, Μπέρικλι κλπ.

Τότε δημιουργήθηκε μια απρόβλεπτη πολιτισμική ανακατάταξη όπου μέσα από το underground, διαφορετικές δυνάμεις ενοποιήθηκαν και ενεργοποιήθηκαν ταυτόχρονα συντελώντας στη δημιουργία του κινήματος. Το underground είναι αντίθετο στο δόγμα της λογικής και της ορθολογικής σκέψης όπως αυτή ορίζεται ως μοναδική. Επομένως το ρεύμα αυτό αντιτίθεται με τους πολλούς τρόπους πραγμάτωσής του στην τάξη που είχε οριστεί από την κοινωνία και τις υπάρχουσες εξουσίες. Αποτέλεσε ουσιαστικά την έμμορφη αντίδραση στον αμερικάνικο τρόπο ζωής και την έμπρακτη αμφισβήτηση του αμερικανικού ονείρου.

«Because something is happening here but you don't know what it is. Do you Mr. Jones?»

Ballad of a thin man, Bob Dylan.

9 Ραθινόεργο, Λουίς, «Οι φιλοσοφίες του underground», εκδόσεις Οδυσσέας, 1983, σελ. 10.
10 Όμοια.

Το underground είναι η ανεστραμμένη σκέψη και ρέει παράλληλα και υπόγεια καθ' όλη τη δυτική ιστορία. Δομήθηκε σε μια κοινοβιακή βάση εξ' αρχής, αφού πραγματοποίησε τις πολιτιστικές και πολιτικές του δράσεις κοινοβιακά και συλλογικά. Το κοινόβιο ή η κοινότητα ορίστηκε σαν απάντηση στην μονογαμική, αστική, πατριαρχική οικογένεια. Αρχικά ήταν μια σειρά από πρωτοβουλίες οι οποίες πολύ γρήγορα συγκροτήθηκαν σε μια πραγματική κοινωνική φιλοσοφία¹¹. Η εγκαθίδρυση κοινοβίων ή κομούνων τη δεκαετία του 1960 ήταν ο τρόπος συνέχισης της κοινοτικής ζωής και αμφισβήτησης της κυρίαρχης κοινωνικής αρχής.

Τη δεκαετία του 1960 και 1970 υπήρχαν περίπου 2000-3000 κομούνες στην Αμερική. Πέρα από μοίρασμα των οικονομικών, του φαγητού, της ανατροφής των παιδιών, τις συμμετοχικές διαδικασίες και τη διατήρηση του όλου εγχειρήματος, οι κανόνες και η οργάνωση ήταν ελλιπείς οδηγώντας έτσι στην αποτυχία πολλών από αυτές. Αξίζει όμως να λάβουμε υπόψιν τα κοινόβια που δημιουργήθηκαν τις δεκαετίες αυτές, τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες λειτουργούσαν και λάμβαναν αποφάσεις, κάτω από συνθήκες πρωτόγνωρες για τη μέχρι τότε ιστορία καθώς είναι συνυφασμένα με τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των γυναικών, των ομοφυλόφιλων, του περιβαλλοντισμού, της αντικουλτούρας και την όλη αμφισβήτηση της πυρηνικής οικογένειας.

Η κομμούνα¹², η πόλη ή ευρύτερα η κοινότητα δεν δημιουργούνται απλώς από την πυκνότητα των ανθρώπινων κατοικιών αλλά μέσα από την ιστορική της πορεία κατανοούμε ότι είναι μια εκπολιτιστική τάση την ανθρώπινης εξέλιξης¹³. Είναι μέρος της διαδικασίας διάλυσης των βιολογικά καθορισμένων κοινωνικών σχέσεων που στηρίζονταν σε σχέσεις εξ αίματος και στην αρχέγονη εχθρότητα απέναντι στους άλλους¹⁴ ή ξένους.

Εικόνα 10. Παραλαύο δεντρόσπιτο φτιαγμένο από συλλεγμένα υλικά, μπαμπού, υφάσματα κ.ά, Source Community, John Olston.

Εικόνα 11. Με το τέλος των εργασιών η κοινότητα συγκεντρώνεται για να τραγουδήσει. Dennis Stock, USA, New Mexico, 1969, California Trip, Magnum Photos.

Εικόνα 12. Στιγμιότυπο από πορεία στο Watts της California, 1968, Dennis Stock, Magnum Photos.

Εικόνα 13. Hippies οτοστόπ, Dennis Stock, 1969, Californis Trip, Magnum Photos.

Εικόνα 14. Taylor Camp, Kauai, Hawaii, 1970.

Εικόνα 15. Συγκομιδή της σοδειάς της ομάδας

Υπήρξαν κομούνες πολιτικές, θρησκευτικές αλλά και με πνευματικό επίκεντρο¹⁵. Κάτι που έωννε όλα αυτά τα εγχειρήματα ήταν η πρόσκαιρη ύπαρξή τους, η επιλογή των συμμετεχόντων να είναι αυτόχρημοι με τα ελάχιστα και η παραγωγή των απαραίτητων ώστε η κοινότητα να είναι αυτόνομη. Ακόμα οι κομούνες προσπάθησαν να εξωτεριρευουν τη πολιτική τους δράση στις τοπικές κοινωνίες από το να εσωκλείονται στα όριά τους, είτε βρίσκονταν εντός του αστικού ιστού είτε στα περίχωρα των πόλεων.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι οι κομούνες αυτής της περιόδου είναι αλληλένδετες με τα γεγονότα της δεκαετίας του 1960 και τα κοινωνικά κινήματα. Ο Καστοριάδης στην ομιλία του στο πανεπιστήμιο της Βοστώνης, σημειώνει πως ο καπιταλισμός γίνεται ένα νέο κοινωνικό φανταστικό που βασίζεται στην «απεριόριστη εξάπλωση της ορθολογιστικής κυριαρχίας και στους τρόπους συσσώρευσης και απόκτησης»¹⁶. Η φετιχοποίηση της προσωπικής ανέλιξης. Παρόλα αυτά κατά τις δεκαετίες του 1960 οι διανοούμενοι και γενικότερα οι αμφισβητίες του «κανονικού τρόπου» συστηματικά προκάλεσαν την πολιτική και πολιτιστική ηγεμονία του καπιταλισμού¹⁷. Ωστόσο το κίνημα απέτυχε στην υλοποίηση των ιδεών του γιατί παρέμεινε προσκολλημένο σε ουτοπικές ιδέες. Σε διαφορετικές περιόδους της ιστορίας του καπιταλισμού τα κοινωνικά κινήματα εκκίνησαν διαφορετικές ευκαιρίες για συλλογικές δράσεις εκτός των ορίων της κοινωνίας. Όπως σημειώνει ο Σταύρος Σταυρίδης, αυτό που παραμένει ενδιαφέρον στο χρονικό ανάμεσα στα τέλη του 20ου και τις αρχές του 21ου αιώνα είναι ότι τα κοινωνικά κινήματα αποκτούν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση των συνθηκών ζωής των λαϊκών τάξεων αλλά και στις επιδιώξεις τους για ένα διαφορετικό μέλλον¹⁸.

11 Μάρι Μάριο, «Underground», εκδόσεις Οδυσσέας, 1983. σελ.86

12 Η αντίστοιχη λέξη για την κοινότητα στις ισπανόφωνες χώρες.

13 Bookchin, Murray, «Η επίμονη επανάσταση, λαϊκές συνειδήσεις και η προώθηση της άμεσης δημοκρατίας», εκδόσεις Ευτοπία, Αθήνα, 2017, σελ. 69.

14 Όμοια.

15 Lee, Sagdon, «The Commune Movement during the 1960's and the 1970's in Britain, Denmark and the US», The University of Leeds, School of History, September, 2016. σελ. 2.

16 Aureli, Pier Vittorio, «The project of: Autonomy: Politics and Architecture within and against Capitalism», Buell Center/FORum Project and Princeton Architectural Press, 2008. σελ. 6

17 Όμοια.

18 Σταυρίδης, Σταύρος «Common Space: the City as Commons», Zed Books Ltd, London, 2016, σελ. 93.

Το κίνημα καταλήψεων στην Ευρώπη

Η καταληψιακή πρακτική στην Ευρώπη αποσκοπούσε αφενός στην άμεση κάλυψη των στεγαστικών αναγκών του πληθυσμού, την ανασύνθεση της κοινοτικής εμπειρίας και την επανοικειοποίηση της καθημερινής ζωής. Σύμφωνα με μελέτες του κοινωνιολόγου Hans Peter Kriesi και της ομάδας του υπήρχαν περισσότερες ευκαιρίες πολιτικού χαρακτήρα για την ανάδυση κινήματων στη βορειοδυτική Ευρώπη από ό,τι στη νότια λόγω της παγίωσης της διαφοράς της εργασίας από το κεφάλαιο μέσω ενός εταιριοκρατικού οικονομικού συστήματος¹⁹. Η μελέτη του Hans Pruijt αποτελεί σημείο αναφοράς στη μελέτη των καταλήψεων και τη διασαφήνιση των διαφορετικών χαρακτηριστικών τους και ολοκληρώθηκε το 2014. Αφορά τη θεωρία που ανέπτυξε βασισμένη σε επιτόπια έρευνα για την τυπολογία των καταλήψεων στην Ευρώπη, εστιάζοντας στα χαρακτηριστικά των ανθρώπων που πραγματοποιούν τις καταλήψεις, τον τύπο των κτιρίων που καταλαμβάνεται, το είδος της επέμβασης στο κτίριο, τα ζητήματα που θέτουν οι ακτιβιστές, τους τρόπους κινητοποιήσεων και οργάνωσης τους. Με βάση αυτά προκύπτουν οι τύποι των καταλήψεων που κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τα αντίστοιχα κίνητρα. Αυτοί είναι οι κατ' ανάγκη καταλήψεις (περιθωριοποίηση και αδυναμία στέγασης), η διερεύνηση εναλλακτικού τρόπου κατοίκησης, οι συνεχόμενοι πολιτικοί καταλήψεις, οι επιχειρηματικοί τύποι²⁰.

Εικόνα 16. Κατεληγμένο σπίτι στο Kreuzberg, Henning Langenheim, Berlin, 1981.

Εικόνα 17. Κατεδάφιση παλαιών κτιρίων στο Kreuzberg, Henning Langenheim, Berlin, 1981.

¹⁹ *The city is ours: Squatting and autonomous movements in Europe from the 1970's to the present.*, (editors) Bart van der Steem, Ask Katzef, Leendert van Hoogenhuije, JPM Press, 2014, σελ 50
²⁰ Pruijt, Hans, «*The logic of urban squatting*», International Journal of urban and regional research, January, 2011, σελ 28

Το κίνημα των καταλήψεων στο Βερολίνο και γενικότερα στη Γερμανία ήταν κατεξοχήν ένα κοινωνικό-πολιτικό κίνημα βασισμένο στις αρχές του σοσιαλισμού²¹. Επηρέασε τα ακτιβιστικά κινήματα της εποχής όπως επίσης επηρέασε σημαντικά και τον σχεδιασμό και την πολεοδομηση των πόλεων. Τα κίνητρα και οι μορφές των κινητοποιήσεων του κινήματος των καταλήψεων είχαν σχέση με την αναγκαιότητα στέγασης και με τα κοινωνικοπολιτικά και πολιτιστικά σημεία καμπής εκείνης της περιόδου. Τη φτώχεια, την ανεργία, το έντονα πολιτικοποιημένο φοιτητικό κίνημα, την άνοδο της αριστεράς, τις νέες πολιτιστικές συλλογικότητες, τις μεγάλες συγκρούσεις με την πλουτοκρατία της εποχής²². Ενας ακόμα σημαντικός παράγοντας ήταν η δημιουργία εναλλακτικών τρόπων διαβίωσης ως πολιτική θέση και ως μέσο προστασίας του αστικού περιβάλλοντος. Οι καταλήψεις αυτές είχαν στόχο να τοποθετηθούν απέναντι σε όποιες αστικές αλλαγές έχουν αποφασιστεί με κερδοσκοπικά κριτήρια. Η πολιτική κατάληψη είναι ένα πεδίο δράσης και έμπρακτης επεξεργασίας των νέων πολιτικών αντιλήψεων, ενώ επιλέγει τη δράση εδώ και τώρα για την πραγμάτωση επιθυμιών, συμπλέκοντας την ιδιωτική ζωή με την πολιτική δραστηριοποίηση²³.

Μετά το 1980, η αστική κοινότητα άρχισε να αποδέχεται τα κινήματα αυτά ως αποτέλεσμα των διαδηλώσεων και των ακτιβιστικών τάσεων τόσων ετών από ενοικιαστές και πολίτες. Η περίοδος που ακολούθησε, η οποία χαρακτηρίστηκε από την προσπάθεια νομιμοποίησης των καταλήψεων, οδήγησε στη διαφοροποίηση των ατόμων των καταλήψεων σε αυτούς που ήταν δεκτικοί στις διαπραγματεύσεις και σε αυτούς που δεν ήταν, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να αποστασιοποιηθούν από το εναλλακτικό κίνημα και να προσδιορίζονται πλέον ως αυτονομιστές, κατηγορώντας τους δεκτικούς στις διαπραγματεύσεις ότι προδίδουν τα πολιτικά τους πιστεύω.

21 Adrej Holm, Armin Kuhn, «Squatting and Urban Renewal: The Interaction of squatter movement and strategies of urban restructuring in Berlin», International Journal of urban and regional research, December 2010.

22 Όμοια.

23 Σούζαν Νίτος. (2014). Πολιτικές και πολιτιστικές διαστάσεις των κοινωνικών κινήσεων: η περίπτωση του ανταγωνιστικού κινήματος στην Ελλάδα (1974-1998), διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών επιστημών.

Εικόνα 18. Επιχείρηση εκκένωσης κατελημμένου σπιτιού στο Kopischstraße, Henning Langenheim, Berlin, 1981.

Εικόνα 19. Επιχείρηση εκκένωσης κατελημμένου σπιτιού στο Kopischstraße, Henning Langenheim, Berlin, 1981.

Εικόνα 20τ. Επιχείρηση εκκένωσης κατελημμένου σπιτιού στο Kopischstraße, Henning Langenheim, Berlin, 1981.

Η κυβέρνηση του SPD το 1981 ήθελε να μετατρέψει τις καταλήψεις των κτιρίων σε νόμιμες διατεταγμένες συνθήκες στέγασης και να τους δώσει τη δυνατότητα να εναρμονιστούν με το αστικό δίκαιο, με αποφάσεις όπως οι εξώσεις να είναι δυνατές μόνο εάν έχουν αποδοθεί συγκεκριμένες κατηγορίες κατά τη διαδικασία της κατάληψης. Η ίδια η παραβίαση του κτιρίου από μόνη της δεν θα ήταν αρκετή, ειδικά αν υπήρχαν προϋποθέσεις για άμεση ανακαίνιση, με προοπτική εφαρμογής.

Οι καταλήψεις του ανατολικού Βερολίνου κατά τις δεκαετίες του 1990 μπορούν να γίνουν κατανοητές μόνο μέσω του πρίσματος των έντονων κοινωνικών αλλαγών. Η ταραχή κατά την περίοδο της πτώσης του τείχους του Βερολίνου σε συνδυασμό με τη μεγάλη απώλεια εξουσίας της αστυνομίας οδήγησαν στην ευκολότερη κατάληψη πολλών κτιρίων στο κέντρο της πόλης. Το Βερολίνο της περιόδου του Wende²⁴ λειτουργούσε υπό τον φόβο της καταστροφής του πολέμου και το οικιστικό πρόβλημα που υπήρχε επρόκειτο να λυθεί με την κατασκευή βιομηχανικά κατασκευασμένων κτιρίων, διαμερισμάτων κατά κύριο λόγο στα περίχωρα εκτός του κέντρου. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τα κτίρια στο κέντρο της πόλης -κατά κύριο λόγο παλιές κατασκευές- να υποτιμηθούν ιδεολογικά ως η κληρονομιά της καπιταλιστικής αστικής ανάπτυξης, να παραμεληθούν από τον αστικό σχεδιασμό και να εμφανίσουν σημάδια δομικής φθοράς. Έτσι πάνω από το 20% των σπιτιών εγκαταλείφθηκαν, περίπου 25.000 ήταν άδεια, τα περισσότερα στο κέντρο του Βερολίνου²⁵. Οι ιδιοκτήτες τους αλλά και οι κοινοπραξίες κατοίκων άφηναν τα σπίτια να καταπέσουν υπολογίζοντας στη δυνατότητα κατεδάφισης τους, με τελικό σκοπό την κρατική επιδότηση για να κατασκευαστούν νέου τύπου κατοικίες.

24 Η λέξη wende μεταφράζεται ως αλλαγή, στροφή και αναφέρεται στην περίοδο επανένωσης της Γερμανίας (1989-1990).

25 Adrej Holm, Armin Kuhn, «Squatting and Urban Renewal: The Interaction of squatter movement and strategies of urban restructuring in Berlin», International Journal of urban and regional research, December 2010.

Οι διαφορές των κινημάτων εντοπίζονται στο ότι οι καταλήψεις του 1980 ήταν μέρος μιας συνολικής αποστασιοποιημένης εναλλακτικής υποκοινοτικού με κέντρο βάρους κεντρικά σημεία της πόλης όπως το Kreuzberg, ή το Schöneberg. Η κουλτούρα αυτή διαμόρφωσε την ιδεολογία του κινήματος αλλά και τους κοινωνικούς και πολιτικούς υποστηρικτές του και το ρόλο που έπαιξαν στην αστική ανάπλαση και διαμόρφωση της πόλης²⁶. Η συμβολή των καταλήψεων της δεκαετίας του 1980 ήταν καθοριστική για τις εξελίξεις στην αστική ανάπλαση του Βερολίνου.

Η συγκέντρωση και συσπείρωση των ατόμων που συμμετείχαν στις καταλήψεις σε ενδεχόμενες ή προμελετημένες περιοχές αστικής επέκτασης ήταν απόρροια της νομιμοποίησης της αναδιαμόρφωσης των χώρων. Ενοικιαστές και δράσεις πολιτών επιτέθηκαν στις προγραμματισμένες κατεδαφίσεις. Τέλος, οι καταλήψεις προκάλεσαν μια νέα αντιμετώπιση στη διαχείριση του ζητήματος της στέγασης προσφέροντας νέα εργαλεία για την αστική ανάπλαση. Το κίνημα των καταλήψεων έχει επηρεάσει τον αστικό σχεδιασμό των πόλεων. Αρχικά μέσω της αντίστασης του σε μεγάλα σχέδια ανάπλασης, ταυτόχρονα με την επιρροή του στην πολιτιστική ταυτότητα και κουλτούρα των πόλεων μέσω της δημιουργίας κοινωνικών χώρων και καταλήψεων τα οποία λειτουργούν και ως χώροι ζύμωσης και έκθεσης για την εναλλακτική μουσική σκηνή ή εικαστικών δράσεων, εκθέσεων κ.ά. Το εύρος της επιρροής του κινήματος ξεκινάει από το τοπικό πολιτικό κλίμα της εκάστοτε πόλης και φτάνει ακόμα να επηρεάζει την έκβαση σημαντικών διεθνών ζητημάτων²⁷.

Εικόνα 21. Kunsthaus Tacheles. Χτισμένο το 1907 σαν εμπορικό κέντρο στην ευραϊκή γειτονιά του Βερολίνου, υπήρξε φυλακή των ναζί την περίοδο του Β'ΠΠ και το 1989 καταλήφθηκε από καλλιτέχνες. Περιελάμβανε στούντιο, εργαστήρια ενώ στην αυλή του υπήρχε υπαίθρια έκθεση με μεταλλικά γλυπτά κλπ.

Εικόνα 22. Πορεία ενάντια στην αστική ανάπλαση του Βερολίνου από την ένωση κατοίκων του Βερολίνου (BeWoGe), 1979, Henning Langenheim, AKG Photos.

Ένα σημαντικό παράδειγμα ενός τέτοιου κινήματος στον σχεδιασμό της πόλης αποτελεί το κίνημα των Pronos που άνθισε το 1965 στο Άμστερνταμ αλλά επεκτάθηκε και σε άλλες πόλεις της Ολλανδίας και της Ευρώπης. Κατέχει πολύ σημαντική θέση τόσο στο σχεδιασμό της πόλης του Άμστερνταμ αλλά και στη συμβολή του στη δράση του κινήματος με τη χρήση μη-βίαιων πρακτικών επιλέγοντας παράδοξους τρόπους να προκαλεί και να αμφισβητεί την εξουσία. Η πρόκληση, το παιχνίδι, τα συνθήματα που προτάσσουν συλλογικούς τρόπους δημιουργίας και η αμφισβήτηση των ορίων της τέχνης και της καθημερινής ζωής αποτελούσαν κάποιους από τους τρόπους δράσης των Pronos²⁸, μαζί με τα συμβάντα που αναφέρονται ως happening του καλλιτέχνη και μέλους του κινήματος, Robert Jasper Grootveld. Πέρα από τις αυθόρμητες επεμβάσεις τους στο δημόσιο χώρο, το κίνημα είναι γνωστό για τα «*White Plans*» που προτάθηκαν και αφορούσαν προτάσεις διαχείρισης διάφορων τομέων της καθημερινής ζωής στην πόλη, όπως η μετακίνηση, η στέγαση, δομές πρόνοιας κλπ.

Πιο διαδεδομένο ήταν το White House Plan, το οποίο πρότεινε την κατάληψη άδειων κτιρίων στην πόλη με τη διακίνηση χαρτών των διαθέσιμων άδειων κτιρίων όπου οι πόρτες τους θα ήταν βαμμένες άσπρες, χρησιμοποιώντας το σύνθημα “Σώστε ένα σπίτι καταλαμβάνοντάς το”.

Εικόνα 23. Αφίσα των Pronos για την προώθηση του White House Plan. Αναγράφεται: Στην Ολλανδία υπάρχει ένα σπίτι και κανείς δε μένει σε αυτό στην καρδιά του Άμστερνταμ(...) χιλιάδες σπίτια είναι άδεια κατά μήκος του καναλιού. Σώστε ένα σπίτι καταλαμβάνοντάς το.

26 Squatting everywhere Kollektive (SqueK), «*Fighting for spaces, fighting for our lives: Squatting movements today*», edition Assemblage, 2018.

27 «*The city is ours: Squatting and autonomous movements in Europe from the 1970's to the present*», (editors) Bart van der Steem, Ask Katzev, Leendert van Hoogenhuije, PM Press, 2014.

28 Adrej Holm, Armin Kuhn, «*Squatting and Urban Renewal: The Interaction of squatter movement and strategies of urban restructuring in Berlin*», International Journal of urban and regional research, December 2010.

Ακόμα το White Bicycle Plan που πρότεινε τη διάθεση ποδηλάτων σημασμένων με λευκό χρώμα για τις δωρεάν μετακινήσεις των ανθρώπων στην πόλη. Αυτό το πλάνο τελικά εγκαταλείφθηκε από το δημοτικό συμβούλιο όπου προτάθηκε και τελικά πραγματοποιήθηκε από τους Provos με μια μεγάλη ποδηλατο-πορεία στην πόλη. Επίσης διατέθηκαν λευκά ποδήλατα ως μια δήλωση ενάντια στον καταναλωτισμό, την επιβάρυνση του περιβάλλοντος με την όλο και αυξανόμενη απόκτηση και χρήση ιδιωτικών μέσων μεταφοράς. Η πρωτοβουλία αυτή στάθηκε η έμπνευση για τα δίκτυα δημοσίων ποδηλάτων στις πόλεις σήμερα και σχημάτισε την κουλτούρα των Ολλανδών. Το κίνημα καταλήψεων του Άμστερνταμ εμπνέεται και πηγάζει από τους Provos, παρόλο που το κίνημά διαλύθηκε μετά από δύο χρόνια.

Εικόνα 24. Διαδήλωση στο Άμστερνταμ κατά του πολέμου του Βιετνάμ. Απεικονίζεται ο Hans Tuijnman, μέλος των Provos στην προσπάθεια σύλληψής του. φωτογράφος: Joost Evers, Photocollectie Anefo, 1966.

Εικόνα 25. Το σχέδιο προτείνει λευκά ποδήλατα που δεν κλείδωνονται και μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους τους κατοίκους στην πόλη. Το λευκό χρώμα επιλέγεται για να συμβολίζει την απλότητα και τον υγιεινό τρόπο ζωής σε αντίθεση με τα “φανταχτερά και την βρωμιά” του κυρίαρχου μέσου μεταφοράς, του ποδηλάτου. φωτογράφος, Cor Jaring, 1965.

Το κίνημα των καταλήψεων είχε πάρει θέση ανοικτά ενάντια στα πυρηνικά το 1980 και στο κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης το 2000. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κινητοποίηση των κατοίκων των κατοίκων του Άμστερνταμ ενάντια στα σχέδια για αστική ανάπλαση της πόλης, η οποία προϋπέθετε το γκρέμισμα κτιρίων στο ιστορικό κέντρο της πόλης. Αποτέλεσμα της κινητοποίησης αυτής ήταν η καθυστέρηση της υλοποίησης των σχεδίων, η οριστική αναβολή τους και τέλος η στροφή σε μία τακτική συντήρησης των κτιρίων και διατήρησης του ιστορικού κέντρου της πόλης.

Εν κατακλείδι, στο κείμενο του ο Hans Pruijt²⁹ καταλήγει ότι παραμένει ασαφές μέχρι πού αυτό το νέο πολιτικό ενδιαφέρον θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στην παρούσα αστική αναδιάρθρωση ή αν θα πρέπει να αναμένουμε κάποια ρήξη με το τρέχον αποκαταστατικό μοντέλο. Η αυξανόμενη και συνεχώς επιδεινούμενη κατάσταση στον τομέα της κατοικίας, ο μεγάλος αριθμός νέων και παλαιότερων ομάδων και πρωτοβουλιών είναι τουλάχιστον σημάδια ενός νέου κύματος αμφισβήτησης των αστικών εφαρμοζόμενων πολιτικών.

29 Η ίδια η λέξη provos χρησιμοποιείται από τον γλωσσολόγο Wouter Buikhuisen για να περιγράψει νεαρές ήμισακές ομάδες του περιθωρίου που δρασαν στο δρόμο και το δημόσιο χώρο κάτι παρόμοιο με τον αγγλικό όρο «teddy boy» ή «blousons noirs» στα γαλλικά. Οι Provos υιοθετούν την λέξη αυτή για το όνομά τους.

1.3 Το κίνημα καταλήψεων Ελλάδα.

Προσπαθώντας να αναλύσουμε την περίπτωση των καταλήψεων στην Ελλάδα είναι σημαντικό να προσμετρήσουμε τα ιδιαίτερα πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της δομής της ελληνικής κοινωνίας και της πυρηνικής οικογένειας. Είναι καθοριστικό πώς αυτή η ιδιάζουσα συνθήκη επηρεάζει τα άτομα, την αντίληψη τους για τη σχέση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου χώρου και των χωρικών κοινωνικών δεσμών. Σύμφωνα με την Hannah Arendt «η έννοια της ιδιωτικότητας έγκειται στην απουσία των άλλων»³¹. Στην ελληνική πραγματικότητα η σύνδεση δημοσίου χώρου και αστικής συνείδησης δεν είναι το ίδιο γόνιμη³¹. Επομένως, προσμετράται η σημαντική επιρροή του οικογενειακού θεσμού στην ελληνική κοινωνία και η επικρατούσα αντίληψη και πρακτική γύρω από την αντιμετώπιση του στεγαστικού ζητήματος ως απόρροια της καθώς παρατηρείται ότι το σπίτι στην ελληνική κατοικία δεν αποτελεί απλώς τον οικείο χώρο αλλά αναλαμβάνει τη σύνδεση του ατόμου με τον οικογενειακό ιστό. Ταυτόχρονα, με τις συνθήκες της αντιπαροχής και της αυθαίρετης δόμησης ιδιαίτερα μετά την έλευση των προσφύγων της Μικράς Ασίας, οι οποίες σχημάτισαν σημαντικά τις ελληνικές πόλεις όπως τις γνωρίζουμε σήμερα, κατανοούμε πως αυτοί οι παράγοντες λειτούργησαν ανασταλτικά στη δημιουργία και εξάπλωση της καταληψιακής εμπειρίας. Σε μια περίοδο που τα κοινωνικά κινήματα ανθούν διεθνώς, στην Ελλάδα κάτι παρόμοιο αργεί λόγω της έλλειψης προηγούμενης εμπειρίας.

Στη σύγχρονη ιστορία των κοινωνικών κινημάτων στην Ελλάδα δεν έχουν υπάρξει σημαντικοί αγώνες για την κατοικία, πέρα από κάποια κύματα καταλήψεων στέγης το 1980 με κύριο άξονα την επαναδιαπραγμάτευση της καθημερινής ζωής και την έμπρακτη κριτική του κυρίαρχου οικογενειακού μοντέλου, παρόλο που το ζήτημα της στέγασης υπάρχει ως υλική ανάγκη³².

Ακόμα, σημαντική για την καταληψιακή πρακτική ήταν η εισροή προσφύγων και μεταναστών από το 2015 και μετά οπότε και δημιουργούνται στεγαστικές καταλήψεις. Από καταγραφή της ΕΛΣΤΑΤ προκύπτει ότι τα ποσοστά

Εικόνα 26. Κατάληψη Μαύρη Γάτα, Θεσσαλονίκη 2003.

ιδιοκτησίας στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλά (77.29-84.6%), δεδομένο που διαφοροποίησε την ελληνική κοινωνία και την ταξική διάρθρωσή της σε σχέση με πιο ανεπτυγμένες δυτικές καπιταλιστικές κοινωνίες της μεταπολεμικής περιόδου. Η επίλυση του ζητήματος της κατοικίας στην Ελλάδα λύνεται μέσω της αυθαίρετης δόμησης και με τη νομοθεσία περί αντιπαροχής³³.

Η πρώτη κατάληψη στην Ελλάδα θεωρείται αυτή της Βαλτετσίου 46 στα Εξάρχεια τον Οκτώβρη του 1981. Παρόλο που στο παρελθόν διάφορες κοινωνικές ομάδες (άστεγοι, οικογένειες κλπ) καταλάμβαναν κτίρια για την κάλυψη των αναγκών τους, στην παραπάνω περίπτωση η προσπάθεια διαφέρει λόγω του πλαισίου που την δημιουργεί, το οποίο είναι η επανοικειοποίηση της καθημερινής ζωής, η ελεύθερη και δημιουργική έκφραση, στα χνάρια του ευρωπαϊκού καταληψιακού κινήματος³⁴. Παράλληλα την ίδια περίοδο δημιουργούνται άλλες τέσσερις καταλήψεις σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.

Το πρώτο κύμα καταλήψεων θεωρείται βραχυπρόθεσμο καθώς μετά τον εσωτερικό εκφυλισμό και τη δυσφήμιση από τα τότε μέσα ενημέρωσης, ακολούθησε η εκκένωση των καταλήψεων από ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις. Παρά τη μικρή διάρκεια και τον τρόπο καταστολής διέδωσε κοινωνικά την καταληψιακή πρακτική και αποτέλεσε σημείο αναφοράς για τις επόμενες προσπάθειες.

Η δεύτερη περίοδος του καταληψιακού κινήματος στην Ελλάδα εκκινείται τον Νοέμβριο του 1985 με την κατάληψη του κτιρίου επί της οδού Χαριλάου Τρικούπη 91. Το κίνημα εξαπλώνεται καθώς η πρακτική και η γνώση των καταλήψεων του εξωτερικού επικοινωνείται μέσα από εκδόσεις και κινηματικά έντυπα, καθιστώντας τα πιο οικεία. Η δράση πολλών νέων μικρών εκδοτικών οίκων συντελεί κρίσιμα στη εξάπλωση της θεωρίας των κινημάτων της Ευρώπης.

30 Άρεντ, Χ. «Η ανθρώπινη κατάσταση», μεταφ. Γ. Λυκαργδόπουλος, Στ. Ροζά, εκδόσεις Γνώση, 1986, σελ.46.

31 Δήμητρα, Χατζησάββα, «ΚΑΤΟΙΚΙΑ: Το μωο α της αργετικονισής».

32 «Αγώνες για την κατοικία στη νότια Ευρώπη: Καταλήψεις στέγης και αντίσταση σε εξώσεις σε Ιαπωνία, Τουλούζη, Τόκιο», Πρωτοβουλία για την πρόβωση στη Στέγη, Ομάδα Βιβλιοθήκης, Συνέντευση κατοίκων Βορβανά-Καίσαρειας Παγκρατίου, Αθήνα, Νοέμβριος 2019, σελ 7.

33 Όμοια.

34 Σούζας Νίκος (2014), «Πολιτικές και πολιτισμικές διαστάσεις των κοινωνικών κινημάτων: η περίπτωση του αναρχοκοινωνικού κινήματος στην Ελλάδα (1974-1998)», διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή οικονομικών και πολιτικών επιστημών.

Από τις πιο σημαντικές καταλήψεις της περιόδου, είναι η Χαριλάου Τρικούπη 91 και η Λεωφόρου Νίκης³⁵ που δημιουργήθηκαν με βάση παρόμοιες αναζητήσεις και ανάγκες, την επίλυση με αυτόν τον τρόπο του στεγαστικού προβλήματος και την έμπρακτη διερεύνηση της συλλογικής ζωής και δράσης. Παρά την εκκένωσή της δεύτερης είναι η πρώτη φορά που οι συμμετέχοντες στην κατάληψη την στηρίζουν πολιτικά μέχρι το τέλος. Με λίγο διαφορετική προσέγγιση, φοιτητές της σχολής Καλών Τεχνών καταλαμβάνουν το Φωτεινείο Μέγαρο το 1987, με στόχο πέρα από την ικανοποίηση των στεγαστικών αναγκών τους τη δημιουργία εργαστηρίων καλλιτεχνικής έκφρασης και δραστηριοτήτων³⁶ που λειτουργούν με μη ιεραρχικές διαδικασίες. Μέσα από αυτή την κατάληψη σχηματίζεται και η «ομάδα εδάφους».

Την επόμενη χρονιά η κατάληψη της Λέας Καραγιάννη στην Κυψέλη πραγματοποιείται από τη σύμπραξη φοιτητών, ατόμων του κινήματος της ευρύτερης περιοχής και από προηγούμενες καταλήψεις με σκοπό την ανάδειξη του στεγαστικού προβλήματος αλλά και τη δημιουργία ενός κοινωνικοπολιτικού χώρου με πολιτική δραστηριοποίηση στην περιοχή με δημιουργία εκδόσεων αλλά και την τέλεση πολλών εκδηλώσεων. Παρατηρείται ότι τα κτίρια που καταλαμβάνονται είτε είναι δημόσια είτε βρίσκονται υπό ασαφές ιδιοκτησιακό καθεστώς. Η επιλογή της δημιουργίας καταλήψεων στον αστικό ιστό της πόλης γίνεται για την όσο το δυνατό μεγαλύτερη εγγύτητα στα ζητήματα που δημιουργούνται από τις κυρίαρχες πολιτικές, με μια διάθεση παρουσίας στο κέντρο των πολιτικών εξελίξεων.

Εικόνα 27. Εσωτερική οπτική της Βίλας Αμαλίας, φωτογράφοι: Γεράσιμος Δομένικος, propaganda.gr.

Εικόνα 28. Εσωτερική οπτική της Βίλας Αμαλίας, φωτογράφοι: Γεράσιμος Δομένικος, propaganda.gr.

Από τις μακροβιότερες καταλήψεις είναι η «Villa Amalias», η οποία στεγάστηκε στο 2ο Γυμνάσιο αρρένων στην οδό Χέυδεν και Αχαρνών, ιδιοκτησία του δήμου Αθηναίων και έπειτα του Οργανισμού Σχολικών κτιρίων. Όντας εγκαταλειμμένο για πολλά χρόνια, καταλήφθηκε το 1990 και στέγαζε αυτοοργανωμένες δομές όπως τυπογραφείο, χώρο συναυλιών, θέατρο και στεγαστική δομή, με ενεργή διαπραγμάτευση του στεγαστικού ζητήματος³⁷. Ακόμα αποτέλεσε χώρο επεξεργασίας της μουσικής παραγωγής και διάθεσης καθώς γίνονταν συναυλίες συγκροτημάτων κυρίως πανκ ή εναλλακτικών μορφών με την προϋπόθεση τα συγκροτήματα να μην επικοινωνούν τη μουσική τους μέσω μεγάλων πολυεθνικών και να μηντ παρουσιάζονται σε μεγάλους συναυλιακούς χώρους. Η βίλα εκκενώθηκε και ανακαταλήφθηκε πολλές φορές κατά τη διάρκεια λειτουργίας της μέχρι την οριστική εκκένωσή της το 2012.

35 Σούζας Νίκος (2014), «Πολιτικές και πολιτισμικές διαστάσεις των κοινωνικών κινήσεων: η περίπτωση του ανταγωνιστικού κινήματος στην Ελλάδα (1974-1998)», διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών.

36 Όμοια.

37 Villa Amalias, Πώς το καταλάβαμε, πηγή: https://www.youtube.com/watch?v=5IFNrtqwEAW&t=1895s&ab_channel=VillaAmalias

Μία ακόμα ιδιότυπη κατάληψη πραγματοποιείται στα Χανιά. Το κτίριο γνωστό πλέον ως Ρόζα Νέρα αποτελεί κατάληψη τα τελευταία 18 χρόνια. Ο λόφος Καστέλι κατοικείται από τη μινωική περίοδο και ανά τα χρόνια ονομάστηκε και λειτούργησε ως δικαστικό μέγαρο, μέγαρο του Βενετού Ρέκτορα, διοικητήριο των Τούρκων, 5η Μεραρχία Κρήτης. Αποτελεί μια ιστορική διαδρομή τόπων εξουσίας³⁸. Το 1982 η Μεραρχία μεταφέρεται και τα κτίρια δωρίζονται στο Πολυτεχνείο Κρήτης και παραμένουν εγκαταλελειμμένα από το 1988 έως το 2004 όπου η ομάδα «Αυτοδιαχειριζόμενο Στέκι Χανίων» καταλαμβάνει το κτίριο³⁹.

Η κατάληψη αυτή καταφέρει και παράγει πολιτικό λόγο που αφορά την τοπική κοινωνία των Χανίων. Επίσης ενισχύει δεσμούς και επαφές με χωριά στο νομό σε αγώνες ενάντια στην εκποίηση γης, οικολογικούς αγώνες, αντιφασιστικούς αγώνες κ.α, δημιουργώντας ένα δίκτυο το οποίο ριζώνει κατά κάποιο τρόπο στην πόλη. Ο δημόσιος χαρακτήρας και η θέση που έχει η αυλή της κατάληψης και η διεξαγωγή διαφόρων πολιτικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων ανά τα χρόνια έκαναν την κατάληψη πιο προσιτή και ανοιχτή στην κοινωνία και παρατηρούμε ετερόκλητα κομμάτια της να συμμετέχουν στις διαδικασίες της καθώς και να δημιουργούν καθημερινότητα μέσα σε αυτή. Η επαναδιεκδίκηση του δημόσιου χώρου και η διαχείρισή του μέσα από συμμετοχικές, μη ιεραρχικές διαδικασίες, η αντιεμπορευματική προσέγγιση και διάθεση δραστηριοτήτων και υποδομών που χρειάζεται η πόλη, η αλληλοβοήθεια και η ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας στη λήψη αποφάσεων και τον σχεδιασμό, υλικό και άυλο διέπει το όλο εγχείρημα και αποτελεί κάποιες από τις αξίες τις οποίες επιχειρεί να αναδείξει.

38 «Συναντήσεις στην αυλή της Rosa Nera, Αποσπάσματα από τη αγορά της κατάληψης «Μαίικο Ρόδο» Επιμέλεια Παναγιώτης, εκδόσεις των ξένων, Θεσσαλονίκη, 2021, σελ. 16

39 «Οι παραλειπόμενοι της ιστορίας, μια περιήγηση στις γειτονίες των ξεχασμένων της πόλης», κατάληψη Ρόζα Νέρα, Ιούνιος 2018. Πηγή: <https://rosanera.squat.gr/files/2018/07/mprosourakiperipatos.pdf>

Εικόνα 29. Εικόνα της αυλής της κατάληψης εν μέσω εκδήλωσης. Είναι προφανές η προνομιακή θέση στην οποία οι διάφοροι φορείς εξουσίας επέλεξαν να στεγαστούν. Το "μπάλον των Χανίων" όπως ονομάζεται στην τοπική κοινωνία έχει θέα στον αεροπλανό χώρο και το παλιό λιμάνι. Προσωπικό αρχείο, 2020.

Εικόνα 30. Προετοιμασία και μοίρασμα φαγητού στο αίθριο, 2022 Π.Α.

Εικόνα 31. Παρασκήνια προετοιμασίας χορευτικής χορευτικής παράστασης στο θέατρο της κατάληψης, 2022, Π.Α.

Το εν λόγω κτίριο της κατάληψης ανάγεται σε νεότερο μνημείο⁴⁰.

Η αντιμετώπιση των μνημείων στη σύγχρονη ιστορία ακολουθεί το δρόμο της απενεργοποίησης τους και κατανόησης τους ως μουσειακά εκθέματα παρά σαν ενεργά κομμάτια μιας ζωντανής πόλης. Ο ορισμός ενός κτιρίου ή τόπου ως αντικειμένου αυτόματα στερεί τη δυνατότητα της καθημερινής χρήσης του από τους ανθρώπους και το θέτει σε μια απόμακρη «ερή» σφαίρα αχρηστίας και απουσίας κατάστασης. Στην καταληψιακή πρακτική το άτομο μετακινείται από τη θέση του θεατή (καταναλωτή, τουρίστα, εργαζόμενου) στη θέση ενός έμφυχου συμμετέχοντος⁴¹. Αν η συλλογική μνήμη κατασκευάζεται και η ιστορία είναι επιλογή μιας κυρίαρχης αφήγησης, το παρελθόν είναι ένα χρέος, είναι η ύπαρξη ενός συμβολισμού μιας συγκεκριμένης επιλογής, προσδίδει στο μνημείο αυτό μια χρωμαμένη ζωή⁴².

Η καταληψιακή πρακτική μέσα από τις συναντήσεις, τα παιχνίδια, τα βιώματα, τις ανταλλαγές και το μοίρασμα που περιλαμβάνεται στην καθημερινότητά της καθιστά και πάλι το μνημείο αυτό κομμάτι της πόλης, παρόν στο τώρα. Το κτίριο της Ρόζα Νέρα εκκενώθηκε στις 5 Σεπτέμβρη 2020⁴³ από μεγάλες αστυνομικές δυνάμεις μετά από αίτημα ιδιωτικής εταιρείας που εκμίσθωσε το κτίριο από το Πολυτεχνείο στα πλαίσια της αξιοποίησης της περιουσίας του. Η χρήση και η επιλογή που επιλέχθηκε γι' αυτό το σημαντικό ιστορικό κτίριο στην πιο προνομιακή θέση του παλιού λιμανιού της πόλης είναι αυτή του ξενοδοχειακού συγκροτήματος. Τους επόμενους μήνες η δράση της κατάληψης και του κόσμου που την υποστήριξε εξαπλώθηκε σε όλη την πόλη με όλων των ειδών τα διαφορετικά μέσα πληροφόρησης, επικοινωνίας και έκφρασης⁴⁴, έως την ανακατάληψη της τον Ιούνιο του 2021.

40 <https://www.amak.gr/index.php/epikairotita/1660-xania-kai-episima-mnimeio-to-ktirio-tis-merarxias>

41 Απόσπασμα από ανέκδοτο κείμενο-της κατάληψης ρόζα νέρα κατά την περίοδο της εκκένωσής της, με αφορμή την ανάδειξη της ως νεότερου μνημείου από το ΚΑΣ και το ΚΕΝΜ.

42 Όμοια.

43 <https://www.ertnews.gr/periferiaki-stathmoi/chania/chania-ekkenosi-ktirioy-katalipsis-tis-roza-nera-syllipseis-kai-traymatismos-dimosiografou-video/>

44 Πρόταση αυτοδιαχείρισης για το λόγο Καστέλλι, συνέντευξη αλληλεγγύης στην κατάληψη Rosa Nera, 2021, πηγή: <https://rosanera.squat.gr/files/2021/02/rosa-nera-protasi-aftodiacheirisis-kasteli.pdf>

2. Αντεπίθεση σε κζιμακα
Το τέλος των μεγάλων επαναστάσεων

2.1 Προσωρινές αυτόνομες ζώνες

Το βιβλίο Temporary Autonomy Zones (TAZ) του Χακίμ Μπέι είναι γραμμένο τη δεκαετία του 1980, επηρεάζεται από αυτήν την ιστορική περίοδο και τα συμβάντα της. Στο τέλος των μεγάλων επαναστάσεων όπως ο συγγραφέας σχολιάζει, η TAZ προτείνεται ως «μια παράκαμψη στα δίπολα της εποχής»⁴⁵ και μια απάντηση στην επανάσταση ως τελικό συμβάν που θα ελευθερώσει για πάντα την κοινωνία. Αντ' αυτού οι συνεχείς αναζητήσεις, οι εφήμερες εξεγέρσεις και οι ρηγματώσεις στην επιβεβλημένη κατάσταση που επιφέρουν αυτές οι απελευθερώσεις του χωροχρονικού, προσφέρουν κορυφαίες εμπειρίες -peak experiences⁴⁶- και νοηματοδοτούν τη ζωή. Η επανάσταση σαν ολοκληρωτικό γεγονός ορίζει την εξέγερση ως ατελή αλλά ακριβώς αυτή η αμορφία της, της προσδίδει τις δυνατότητές της.

Ο Χακίμ Μπέι επηρεασμένος από τον Νίτσε, τους μεταδομιστές, Ντελέζ και Γκουατάρι και τους Φουκώ, Μποντριγιάρ, αμφισβητεί την ιδέα της επανάστασης καθώς αυτή δεν κατάφερε ποτέ μέχρι τώρα την επιβεβαίωση της ιδέας που τη νοηματοδότησε. Αντίθετα, η έννοια της εξέγερσης είναι μια στιγμή που καταφέρει να ξεφύγει από τα δεσμά του χρόνου, παρουσιάζεται σαν μια εκστατική στιγμή όπου με την ένταση και τον αυθορμητισμό που πραγματοποιείται φτάνει για να νοηματοδοτήσει μια ζωή. Αποτελεί ουσιαστικά μία μεταφορά στην κλίμακα του μεγέθους και του χρόνου που καθιστά την αύξηση της συχνότητας εφικτή. Η εξέγερση ταυτίζεται με το ενέργημα, τη διάρρηξη μιας κατάστασης όχι την παρουσία μιας νέας, ενός νέου κατεστημένου, αυτού που επέρχεται της επανάστασης.

Εικόνα 32. Dennis Stock, Street life.

Η έννοια της «TAZ», συντάσσεται και εκτυλίσσεται ως εξεγέρσεις περιοδικές και αυτοεξαφανιζόμενες με τρόπο προστασίας την αποφυγή συναναστροφής με το θέαμα⁴⁷ (κράτος, κεφάλαιο). Οι προσωρινά αυτόνομες ζώνες «...είναι μια αντάρτική επιχείρηση που απελευθερώνει μια περιοχή και μετά αυτοδιαλύεται για να σχηματιστεί κάπου αλλού»⁴⁸. Πρόκειται περισσότερο για μία υπαρξιακή συνθήκη η οποία συμβαίνει σε μία στιγμή συνειδητοποίησης και θα μπορούσε να εφαρμοστεί ατομικά ή σε μια μικρότερη ομάδα, λόγου χάριν σε μια συγκατοίκηση, διότι όπως παραθέτει στο βιβλίο είναι ανούσιο να περιμένουμε να απελευθερωθεί από τον πολιτικό έλεγχο ολόκληρος ο κόσμος για να μπορέσει έστω και ένας από μας να γνωρίσει την ελευθερία, «...το να λέει κανείς δεν είμαι ελεύθερος μέχρις ότου όλοι οι άνθρωποι(...)απελευθερωθούν είναι σαν να θεωρεί τον εαυτό του ηττημένο»⁴⁹.

Οι παραπάνω χειρονομίες γίνονται εναντίον των θεσμών και γι'αυτό θεωρούνται αρνητικές, αλλά κάθε τέτοια χειρονομία υπονοεί μία θετική τακτική αντικατάστασης παρά απλής άρνησης του αξιοφρόνητου θεσμού⁵⁰. Στο κεφάλαιο «η θέληση για δύναμη ως εξαφάνιση» αναλύονται χειρονομίες αρνητικές, μαζικές, όπως η άρνηση στράτευσης, η άρνηση της εργασίας, η άρνηση της εκκλησίας και του σπιτιού. Η τελευταία, η έλλειψη μόνιμης κατοικίας η οποία γίνεται αντιληπτή από την κυρίαρχη τάση σαν τιμωρία, μπορεί να είναι πλεονέκτημα στην αναζήτηση της περιπέτειας και όπως καταδεικνύει το παγκόσμιο κίνημα των καταλήψεων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αμφισβήτηση ή την άρνηση της οικογένειας⁵¹.

⁴⁵ Χακίμ Μπέι, TAZ, Η προσωρινή αυτόνομη ζωή, Ελεύθερος Τύπος, 2021.

⁴⁶ Ο όρος εισήχθη από τον ψυχολόγο Abraham Maslow. Ορίζεται ως «μια στιγμή υπέρτατης ευτυχίας και εκπλήρωσης του ατόμου».

⁴⁷ Ορίζεται από τον Γκυ Ντεμπορ στο βιβλίο “Η κοινωνία του θεάματος” ως η αντιδιαστολή του ζωντανού του βιώματος και του νεκρού της αναπαράστασης, ως η πλασματική οπτική του κόσμου.

⁴⁸ Χακίμ Μπέι, «TAZ, Η προσωρινή αυτόνομη ζώνη», Ελεύθερος Τύπος, 2021.

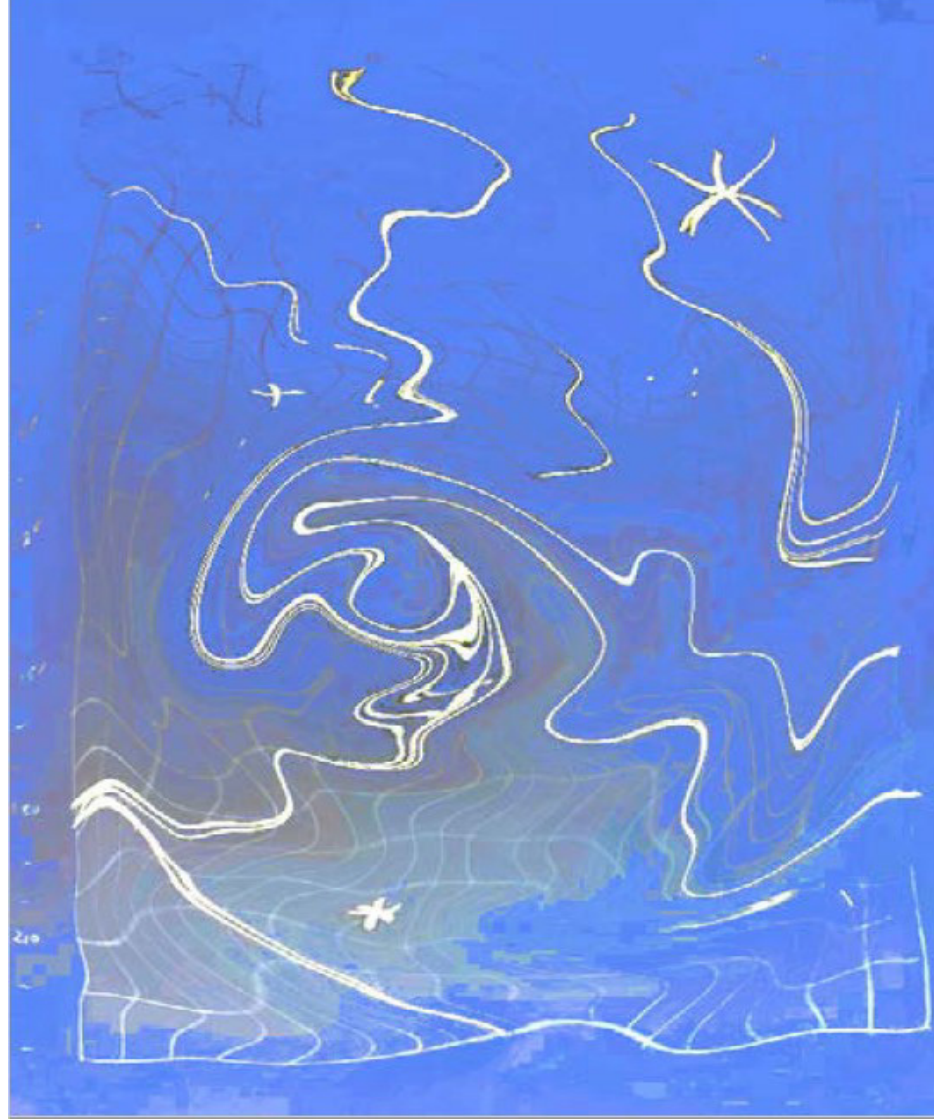
⁴⁹ Όμοια.

⁵⁰ Όμοια, σελ. 57

⁵¹ Όμοια, σελ. 59

τ Κατά τον Bey η πυρηνική οικογένεια αποτελεί τη βασική μονάδα της κοινωνίας της συναίνεσης. Σχολιάζει ότι αποτελεί μια επινόηση απάντηση που επιβάλει τη σπάνη και την ιεραρχία. Αυτό απορρέει από το ιεραρχικό σύστημα της βιομηχανικής κοινωνίας που όρισε αυτήν την κλειστή ομάδα με όρους γενετικής, αρσενικής κατοχής των γυναικών και των παιδιών. Αντίθετα το μοντέλο της ομάδας είναι πιο πρωτόγονο αλλά και πιο ριζοσπαστικό, καθώς η δομή της αποτελείται από πατριές ή αδελφότητες και είναι προϊόν της αφθονίας, με αποτέλεσμα τη γενναιοδωρία σε αντίθεση με τη σπάνη και την κλειστότητα της πυρηνικής οικογένειας. Η ομάδα θεωρείται ότι λειτουργεί ως τμήμα ενός οριζόντιου σχήματος εθιμικού δικαίου διευρυμένης συγγένειας, συμφωνίας, πνευματικής συγγένειας⁵² κλπ.

52 Χαχίμ Μπερ, «TAZ, Η προσωρινή αυτόνομη ζώνη», Ελεύθερος Τύπος, 2021, σελ. 24.

Εικόνα 33. «Οι περγατές του 18ου αιώνα διέθεταν ένα όπιο πληροφοριών που απλωνόταν σε όλη την υδρόγειο παρότι ήταν πρωτόγονο και συμπιεσμένο» απεχθείς δραστηριότητες. Λιάπαρτα σε ολόκληρο το δάκτυλο υπήρχαν νησιά, απόμακρο χωριό. Μερικά απ' αυτά τα νησιά συντηρούσαν εθελούσιες κοινότητες ολόκληρες κοινότητες που ζούσαν εκτός του νόμου και ήταν απομακρυσμένες να συνεχίσουν έτσι». Η εικονογράφηση αφορά το κίνημα της ουτοπίας και είναι εμπνευσμένο από την αδυναμία της χώρας να είναι ακριβής.

Στο κείμενο-κάλεσμα της Αόρατης Επιτροπής (Invisible Committee⁵³) παρατίθεται ο όρος απεργλωβισμός, με την έννοια της διάθεσης για δημιουργία μορφών επικοινωνίας «τόσο έντονων που αρπάζουν από τον εχθρό τις περισσότερες των δυνάμεων του, παρά μια πρακτική άρνησης επικοινωνίας». Στον κόσμο, η αυτοκρατορία όπως αναφέρεται (ο καπιταλισμός, ο πολιτισμός), η κανονική κατάσταση είναι η απουσία κατάστασης και ο ρόλος της είναι όχι μόνο ο έλεγχος κάθε κατάστασης αλλά η εξασφάλιση της όλο και μεγαλύτερης απουσίας αυτής⁵⁴. Η ανάγκη για απεργλωβισμό και δημιουργία καταστάσεων δεν είναι παρά το όνομα της σχέσης δια μέσου της οποίας ένα αισθητό ον δίνει νόημα στο καθετί. Κάθε ανάγκη μας, μας συνδέει με οτιδήποτε την προκαλεί. Στην κοινωνία του θεάματος είναι το αυτονόητο κατασκευασμένο είδωλο του κόσμου και της κοινωνίας αυτό που νοείται ως πραγματικό στην υλική του υπόσταση. Το αυτονόητο δεν είναι ζήτημα λογικής αλλά άπτεται του αισθητού, των κόσμων, είναι αυτό που μοιράζεται από κοινού ή μας διαχωρίζει⁵⁵.

Μέσα από αυτό το πρίσμα -οι μη αυτονόητες- περιπτώσεις της συγκατοίκησης που μελετώνται φέρουν τις απαραίτητες συνθήκες, πλαίσια αλληλεπιδράσεων και δημιουργίας, ώστε καταφέρνουν να δημιουργούν καταστάσεις, ξεγλιστρώντας από τα στεγανά του χρόνου και των επιβεβλημένων από την κοινωνία συνήθων πρακτικών οικειοποίησης και δημιουργούν ένα πεδίο έκφρασης και πειραματισμού μέσα από απροσδόκητους, μη αυτονόητους τρόπους, μεταμφίσεις, εφήμερα παιχνίδια, συναντήσεις και πάθη.

53 Η Αόρατη επιτροπή είναι μια ομάδα ανώνυμων συγγραφέων που δραστηριοποιούνται στη Γαλλία και παράγουν έντυπο λόγο με θεματολογία περί του αντι-καπιταλισμού, αναρχισμού, της γαλλικής κουλτούρας, τα παγκόσμια κινήματα διαμαρτυρίας και τον πολιτισμό του 21ου αιώνα.

54 Αόρατη Επιτροπή, «Κάλεσμα», 2004, σελ. 11

55 Όμοια, σελ.8

Εικόνα 34. Ο Μαρτίς σχεδίαζε το Chapelle du Rosaire στη Βανς το 1949, δεν μπορούσε να μετακινηθεί, έτσι μετέτρεψε το ψηλοτάβανο δωμάτιο στο ξενοδοχείο που έμενε. Έτσι, το δωμάτιό του έγινε «το εργοστάσιό του», όπου δοούλεψε με τη βοήθεια μαθητευόμενων καλλιτεχνών, δημιουργώντας με τη μοναδική τεχνική του μοιράς και σχέδια κόβοντας απλά με φαλίδι κομμάτια χαρτίου.

Εικόνα 35 Το δωμάτιο του καλλιτέχνη Marcel Proust, σχεδιασμένο από το γραφείο DOGMA, μέρος της τους «A room of one's own.»

2.2 Επηρεάζοντας την καθημερινή πρακτική

«Μέσα στο χώρο ζούμε: σ'αυτούς τους χώρους, σ'αυτές τις πόλεις, σ'αυτήν την εξοχή, σ'αυτούς τους διαδρόμους, σ'αυτά τα πάρκα. Ακούγεται προφανές - κι ίσως θα έπρεπε να είναι αλλά δεν είναι, δεν είναι αυτονόητο. Είναι προφανώς πραγματικό όθεν, αληθοφανώς εύλογο{...} ζωή είναι το να περνάς απ' τον ένα χώρο στον άλλον προσπαθώντας (όσο μπορείς) να μην σκοντάφτεις.⁵⁶»

Χορείες χώρων, Ζορζ Περέκ.

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες πραγματώνονται στο κέλυφος της ζωής, την κατοικία. Σύμφωνα με τον Heidegger, «τα κτίρια δεν είναι απλώς κατοικήσιμες δομές που μας προστατεύουν από τα στοιχεία της φύσης, που καλύπτουν τις ανάγκες της ιδιωτικότητας και που μας παρέχουν ταυτόχρονα χώρο για τις διάφορες δραστηριότητές μας. Δεν είναι αυτοσκοποί αλλά είναι διαμεσολαβητικά αντικείμενα που μας διανοίγουν έναν κόσμο και μας επιτρέπουν να εισέλθουμε σε ένα διάλογο με τον περιβάλλοντα κόσμο, ώστε να ορίσουμε και να διαρθρώσουμε τη σχέση μας με τους άλλους, με τη φύση και τον εαυτό μας⁵⁷». Ως τέτοια εσωκλείουν την ολότητα του είναι μας. Στη μελέτη που πραγματοποιείται επικεντρωνόμαστε στον κοινό χώρο της κατοικίας, ως χώρου μοιράσματος όπου εγγράφονται όλες οι καθημερινές και επινοητικές πρακτικές, συναντήσεις και τρόποι που σχηματίζουν την κοινή ζωή. Σύμφωνα με τον Σταύρο Σταυρίδη ο κοινός χώρος οργανώνεται σε ένα σύνολο χωριών σχέσεων που προκαλείται από τις πρακτικές του μοιράσματος⁵⁸.

56 Περέκ, Ζορζ, «Χορείες χώρων», (μτφρ), Κυριακίδης Αχιλλέας, εκδόσεις Ύψιλον, 2000, σελ 13

57 Χάιντεγκερ, Μαρτίν, «Κτίρειν, Κατοικούν, Σκεπτόσθαι», (μτφρ) Ξηροπαίδης, Γιώργος, Πλέθρον, 2009, σελ 15.

58 Σταυρίδης, Σταύρος, «Common Space: the City as Commons», Zed Books Ltd, London, 2016, σελ 51.

Οι καθημερινές συλλογικές και ατομικές πράξεις αποτυπώνουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες των ανθρώπων. Τελούνται στον υπολειμματικό χρόνο⁵⁹ της ημέρας συμπεριλαμβάνοντας το οτιδήποτε συμβαίνει, ακόμα και το τίποτα. Η καθημερινή ζωή αποτελεί το πεδίο που εμψυχώνονται οι αφηρημένες κοινωνικές σχέσεις, είναι το περιβάλλον που τρέφει την κοινωνική και ατομική ζωή⁶⁰, οτιδήποτε συμβαίνει και οτιδήποτε μπορεί να συμβεί. Η καθημερινότητα και η εμπειρία του καθημερινού, ο τρόπος που αντιλαμβανόμαστε την καθημερινή ζωή, το αξιακό της πλαίσιο είναι το πλέγμα των πεποιθήσεων και σχέσεων εξουσίας που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τους εαυτούς μας, ζούμε τα σώματά μας, σχετιζόμαστε με τους άλλους, τα νοήματα που δίνουμε στα πράγματα, τον τρόπο που κάνουμε οτιδήποτε μέσα στη μέρα. Η καθημερινή ζωή αποτελεί πεδίο δυνατοτήτων.

Αρχιτέκτονες και μελετητές έχουν ανιχνεύσει την ύπαρξη κοινωνικών περιορισμών που εκφράζονται στον δημόσιο χώρο και στον χώρο της κατοικίας καθώς αυτή αποτελεί ένα πεδίο προσδιορισμένο από κοινωνικές σταθερές, μέσα στο οποίο αναπαράγονται και τροφοδοτούνται εξωγενείς επιβεβλημένες πρακτικές και δομές. Η εγκαθίδρυση νέας καθημερινότητας βασίζεται στην αναδιάταξη του χώρου, σε μια νέα παραγωγή του χώρου. «*Η καθημερινή ζωή επινοείται με χιλιάδες τρόπους λαθροθηρίας*»⁶¹.

Η φαντασία φτιάχνει εικόνες από το μέλλον, δημιουργεί προϋποθέσεις ώστε να αναδυθούν σχέσεις από την παρούσα κοινωνική συνθήκη αλλά την ίδια στιγμή να την ξεπερνούν. Ο χώρος αλλάζει μέσα από τις καθημερινές δράσεις που αμφισβητούν τα προβλεπόμενα μέσα. Από την επινοητική δημιουργικότητα αναζητούνται τρόποι για να επιβιώσουμε στην επιβεβλημένη τάξη. Η καθημερινή ζωή είναι ταυτόχρονα μέσο και σκοπός του κοινωνικού μετασχηματισμού⁶².

Εικόνα 36. Η κοινότητα φέρει και συνεχίζει πρακτικές και έθιμα σε επαναλαμβανόμενους κυκλικούς χρόνους. Αποτελεί μια τελετουργία που τελείται από κοινού και αυτή είναι η σημασία της. Απεικονίζεται πρωινό πανηγύρι στη Σάμο όπου οι ντόπιοι συγκεντρώνονται από το βράδυ για να μαγειρέψουν ενώ το πρωί μοιράζεται το φαγητό σε όλους τους παρευρισκόμενους. Άποψη της κοινής ζωής εντοπίζεται σε αυτές τις πρακτικές του μοιράσματος. Σάμος, 2019, Π.Α.

Οι περιστάσεις στις οποίες διαρρηγνύεται η μονοτονία του δεδομένου και τα όρια της κυρίαρχης καθημερινότητας, είναι οι στιγμές που οι κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις ανατρέπονται και αποκαλύπτεται το δυνατό μέσα από το πραγματικό⁶³. Επιχειρείται η επαναδιατύπωση και κριτική ανάλυση διαμορφωμένων χώρων με τρόπο τέτοιο ώστε να αναδεικνύονται κρυμμένες δυνατότητες, με στόχο να ενεργοποιηθούν συνενώνοντας στοιχεία του χώρου, μεταστρέφοντας λειτουργίες, καταστρέφοντας χώρους και δημιουργώντας νέους. Επιχειρείται η κατανόηση των μηχανισμών αναπαραγωγής των κοινωνικών δομών και της δράσης των υποκειμένων μέσα από σχήματα πέραν των νοητικών αλλά συσχετισμένων με την υλική πραγματικότητα⁶⁴.

Μέσα από τη μελέτη των αντισυμβατικών περιπτώσεων συγκατοίκησης μπορούμε να διαβάσουμε στον καθημερινό κοινό μοιρασμένο χώρο το αποτύπωμα της παρουσίας κάθε ατομικότητας σε αυτόν αλλά και τις συνολικές αξίες και σχέσεις των ατόμων που συγκατοικούν, πώς αυτές αποτυπώνονται στον χώρο, τον μεταστρέφουν πέρα από τα όρια της προϋπάρχουσας πρακτικής και τον μεταμορφώνουν ασυμβίβαστα σε αυτό που πραγματικά είναι αναγκαίο και επιθυμητό. Το πορώδες το οποίο περιγράφει ο Walter Benjamin εννοεί ένα σύμπλεγμα πρακτικών που μεταμορφώνουν κάθε προσφερόμενο χώρο σε μια πιθανή σκηνή των εκφραστικών πράξεων συνάντησης⁶⁵. Η ανάγνωση νέας καθημερινότητας και η μετάφρασή της χωρικά αποτελεί μια διαδικασία εδραίωσης και νομιμοποίησης ενός νέου τρόπου ζωής σε απόκλιση από τα υφιστάμενα κανονιστικά πλαίσια, το πάθος για αυτοσχεδιασμό όπως αναφέρει ο Benjamin. Η πράξη της διάβασης αφορά το να εγκαταλείπεις μια οικεία κατάσταση για να εισέλθεις σε μια άλλη⁶⁶. Η λέξη διάβαση σημαίνει κίνηση δια μέσου. Επομένως σκιαγραφείται η μετάβαση από το ατομικό στο συλλογικό. Οι συνεργίες ανθρώπων που δημιουργούνται και μέσω της συγκατοίκησης διαθέτουν ικανότητες τις οποίες κανένας δεν διέθετε από μόνος του⁶⁷, επομένως μέσα από το συλλογικό επιτρέπεται πιο εύκολα η διάβαση και η εξερεύνηση.

59 Υπολειμματικός χρόνος της ημέρας όπως ορίζεται από τον Michel de Certeau ως .

60 Κομπρεσέρ , για την πόλη και την καθημερινή ζωή, τεύχος 8, σελ. 8.

61 Ντε Σεργιά, Μισέλ, «Επινοώντας την καθημερινή πρακτική: Η πολιτιστική τέχνη του πράττειν», (μτφρ) Καφαμπέλη Κική, εκδόσεις Σμίλη, 2010, σελ. 56

65 Κομπρεσέρ , για την πόλη και την καθημερινή ζωή, τεύχος 8, σελ.9.

63 Lefebvre, Henry, «The everyday and Everydayness», Yale French Studies, No 73, 1987, σελ.9

64 Κισούνη Μιστώ, (2012), «Ο επαναπροσδιορισμός αντιλήψεων και καθημερινών πρακτικών ως μέσο για τον σχεδιασμό κατοικίας», διδακτορική διατριβή, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, σελ. 19

65 Σταυρίδης, Στάυρος, «Common Space: the City as Commons», Zed Books Ltd, London, 2016, σελ. 67

66 Όμοια.

67 Foucault Michel, «Ετεροτοπίες και άλλα κείμενα», εκδόσεις Πλέθρον, 2012, σελ.207.

2.3 Non apparatus: Εμφάνσεις της
έκκλησης σε γνωστές τυπολογίες.

Κατά τον Φουκώ η έννοια apparatus αφορά «τη διαχείριση και την έκφραση πραγματικών συσχετισμών δύναμης⁶⁸». Ο Giorgio Agamben στο κείμενό του «*What is Apparatus*» διευρύνει την έννοια, θέτοντάς την ως ένα σύνολο πρακτικών, γνώσεων, μέτρων, θεσμών που επιδιώκουν να ελέγξουν, να προσανατολίσουν και να κυβερνήσουν, με έναν «*χρήσιμο τρόπο*» τις συμπεριφορές, τις χειρονομίες και τις σκέψεις των ανθρώπων⁶⁹. Η παρατήρηση του Agamben ότι ο ύστερος καπιταλισμός συντίθεται από μαζική συσσώρευση και διάδοση μηχανισμών, ότι κάθε μηχανισμός αποτελεί μια διαδικασία υποκειμενοποίησης, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι μηχανισμοί τελικά αποτελούν έναν τρόπο διακυβέρνησης μέσα στο παραπάνω πλαίσιο.

Ανάμεσα στις έννοιες της υποκειμενοποίησης⁷⁰ και του μηχανισμού αρθρώνεται ο όρος «*αρχιτεκτονικός μηχανισμός*», ως ένας χωρικός μηχανισμός εξουσίας⁷¹. Κατά τον Φουκώ δεν υπάρχει μορφή εξουσίας έξω από τη χωρική κατανομή της. Η έννοια του *apparatus* συνδέεται κατεξοχήν με τον χώρο αφού έχει κομβική θέση στην κατανόηση της λειτουργίας, του πλέγματος γνώσης και εξουσίας. Μια κανονιστική δομή που δημιουργεί αυτονόητους τρόπους κατανόησης και βίωσης του χώρου. Ο μηχανισμός αυτός προκαθορίζει, οργανώνει και σχηματοποιεί τις υλικές δομές και τις αρμόζουσες λειτουργίες του χώρου. Οι χωρικές πολιτικές αποτελούν άξονα της εξουσίας ως τεχνικής διακυβέρνησης της ζωής των ανθρώπων⁷². Πριν ακόμα το αρχιτεκτόνημα νοηματοδοτηθεί ο αρχιτεκτονικός μηχανισμός λειτουργίας προϋπάρχει, οργανώνει και σχηματοποιεί τις υλικές δομές και τις αρμόζουσες λειτουργίες.

Εικόνα 37. Εγχειρίδιο χρονοδιαστολής, Non Apparatus ή αλλιώς τι να κάνεις αντί να βαριέσαι. Πηγή: nonapparatus.tumblr.com

68 Foucault, Michel, «*Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977*», επιμέλεια C.Gordon, Pantheon Books., σελ 96.

69 Agamben, Giorgio, *What is Apparatus?*, Stanford University Press, 2009, σελ 12-13.

70 Συνείδηση της υποκειμενικότητας του ατόμου.

71 Μπαρούτσα, Άννα, «Η κατοίκηση σε κρίση. Το παράδειγμα της Αθήνας από την κατοικία στην ελίμνα της πόλης», εκδόσεις Εκκρεμές, Αθήνα, 2019, σελ.

72 Foucault, Michel, « *Power*

Books. 200

Η στεγανότητα των χώρων συντίθεται υπό υλικές και συμβολικές οριοθετήσεις, συμβάσεις των οποίων τα πρωτόκολλα δεσμεύουν τους χρήστες. Λειτουργεί σαν κανονιστική δομή διαμορφώνοντας αυτόν τον τρόπο ζωής, τον τρόπο ενοίκησης, εμβίωσης και νόησης του χώρου⁷³. Σύμφωνα με τη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης, του κοινωνιολόγου Erving Goffman προάγεται η πρόσωπο με πρόσωπο επαφή ως ξεχωριστό αντικείμενο της κοινωνιολογικής έρευνας η οποία προάγει τη μελέτη των οικειών. Με βασικό άξονα τη μελέτη των κοινότητων συμβάντων και των ισχυόντων μορφών κοινωνικής αλληλεπίδρασης συμπεραίνει πως τα παραπάνω έχουν σημαντικό ρόλο στη διατήρηση των κοινωνικών δομών.

Η δημόσια και ιδιωτική κοινωνικότητα προάγεται και συντηρείται από ισχύοντα τελετουργικά⁷⁴. Οι εθιμοτυπίες της καθημερινότητας αποτελούν σημεία αναφοράς για τη συγκρότηση και τον ορισμό του εαυτού. Κατά την αλληλεπίδρασή τους τα άτομα καλούνται σε μια διαδικασία ανταλλαγής ανάμεσα σε εαυτούς⁷⁵ που ερμηνεύουν ρόλους σύμφωνα με τους κοινωνικά καθορισμένους και αποδεκτούς κανόνες. Οι συνθήκες υπό τις οποίες η σύσταση του εαυτού απειλείται ή αμφισβητεί μία προδιαγεγραμμένη κατάσταση ή μια ορισμένη πραγματικότητα, αποτελούν πηγές έντασης και στο έργο του Goffman είναι στιγμές εξαιρετικής σημασίας.

Όπως σημειώνει η Άννα Βρυχεία στο βιβλίο «Κατοίκηση και κατοικία», «η πεισματική επιβίωση του χωρικού μοντέλου της κατοικίας κατασκευάζεται κοινωνικά και χωρικά το 19ο αιώνα και αναπαράγεται μέχρι και σήμερα σε βάρος νέων αιτημάτων και νέων αναγκών κατοίκησης που προκύπτουν από ανάγκες και αλλαγές που έχουν εκφραστεί κοινωνικά παρ' όλη την απαξίωση με την οποία αντιμετωπίζονται⁷⁶».

73 Μπαρκούτα, Άννα, «Η κατοίκηση σε κρίση. Το παράδειγμα της Αθήνας από την κατοικία στην κλίμακα της πόλης», εκδόσεις Εκκρεμές, Αθήνα, 2019, σελ.

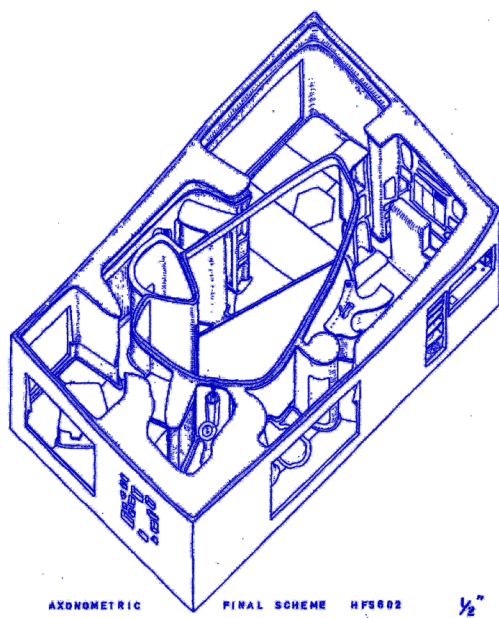
74 Goffman, Irving, «Συναντήσεις, δύο μελέτες στην κοινωνιολογία της αλληλεπίδρασης», (μτφρ) Μακρυγιώτη Δήμητρα, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1996, σελ. 37

76 Βουγιέα, Άννα, «Κατοίκηση και κατοικία: Διευρύνοντας τα όρια της αρχιτεκτονικής», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα,

2003, σελ 60

Επιστρέφοντας στον Agamben, άλλη μία έννοια που εισάγει, συντελεί στην κατανόηση των εκφάνσεων των εκπλήξεων στις τυπολογίες που μελετώνται και πώς αυτές κατάφεραν να δημιουργηθούν στις τυπολογίες που θα μελετηθούν παρακάτω. Κατά τη ρωμαϊκή νομοθεσία, ιερά θεωρούνται τα πράγματα που ανήκαν στους θεούς και ως τέτοια δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ελεύθερα. Η βεβήλωση ως στρατηγική επίθεσης εναντίον της εκκοσμίκευσης είναι ένας μηχανισμός που μετασχηματίζει τη χρήση, αποσπώντας την από την ιερή σφαίρα και αποδίδοντάς την στην κοινοχρησία του ανθρώπου⁷⁷. Αν η έννοια του βεβηλώνω αποσυσχετιστεί από τη θρησκευτική της σημασία, αναπτύσσει μια ιδιαίτερη σχέση με το χρησιμοποιώ⁷⁸. Μεταστρέφει έτσι τον ορισμό της βεβήλωσης σε επανορισμό της χρήσης.

Η κατοικία αποτελείται από χώρους και σχέσεις χώρων, διαπλοκή ιδιωτικότητας και περατότητας. Στις περιπτώσεις των συγκατοικήσεων που αποτελούν τη μελέτη, αυτές διέπονται από κάποιες εκπλήξεις ή μη κανονικότητες του χώρου οι οποίες οφείλονται στον κοινόχρηστο χαρακτήρα του, καθώς στις συγκατοικήσεις τα όρια είναι συνεχώς μεταβαλλόμενα και οι χώροι πρέπει να χωρέσουν διαφορετικές ανάγκες, διαφορετικών ανθρώπων, οι οποίοι δεν έχουν φιλικές ή συγγενικές σχέσεις πολλές φορές. Οι ανωμαλίες αυτές του χώρου δεν προκύπτουν απλά από τη χωροθέτηση ή την υπέρθεση αντικειμένων των συγκατοίκων, αλλά από τους τρόπους που αυτοί πράττουν τα πράγματα. Μέσω των τρόπων του πράττειν οι χρήστες οικειοποιούνται το χώρο που οργανώνεται από τις τεχνικές της πολιτιστικο-κοινωνικής παραγωγής.

Εικόνα 38. House of the Future, Alison and Peter Smithson, 1956.

Εικόνα 39τ. House of the Future, Alison and Peter Smithson, 1956.

Οι διάφορες καθημερινές πρακτικές που λαμβάνουν χώρα στις συγκατοικήσεις ατομικά από τους ενοίκους αλλά και συλλογικά, ως ενότητα που παράγουν χωρίς να κεφαλαιοποιούν, δηλαδή χωρίς να έχουν κυριαρχία του χρόνου, είναι αυτές που αποτυπώνονται στον χώρο και δημιουργούν αυτές τις μη- κανονικότητες. Είναι οι νέες χωρικές μεταβάσεις και ενδιάμεσες στάσεις που ανιχνεύονται σε κάθε υπόθεση μελέτης, προερχόμενες από άτυπο συλλογικό σχεδιασμό των μελών της συγκατοίκησης, η προσαρμογή του αυτονόητου σαλονιού σε ένα νέο πολυχώρο ικανό να χωρέσει τις πολλαπλότητες των κοινωνικών σκηνικών που τους δημιουργούν. Οι ιδιαιτερότητες και οι σχέσεις της κάθε συγκατοίκησης είναι εγγεγραμμένες στον χώρο και τον τρόπο της κατοίκησης. Είναι αυτές οι καταστάσεις που δημιουργούνται και τους αφήνεται το πεδίο να δημιουργηθούν. Αυτές οι συγκεκριμένες καταστάσεις ατμοσφαιρών ζωής και ο μετασχηματισμός τους σε μια γεμάτη πάθος ανώτερη ποιότητα.

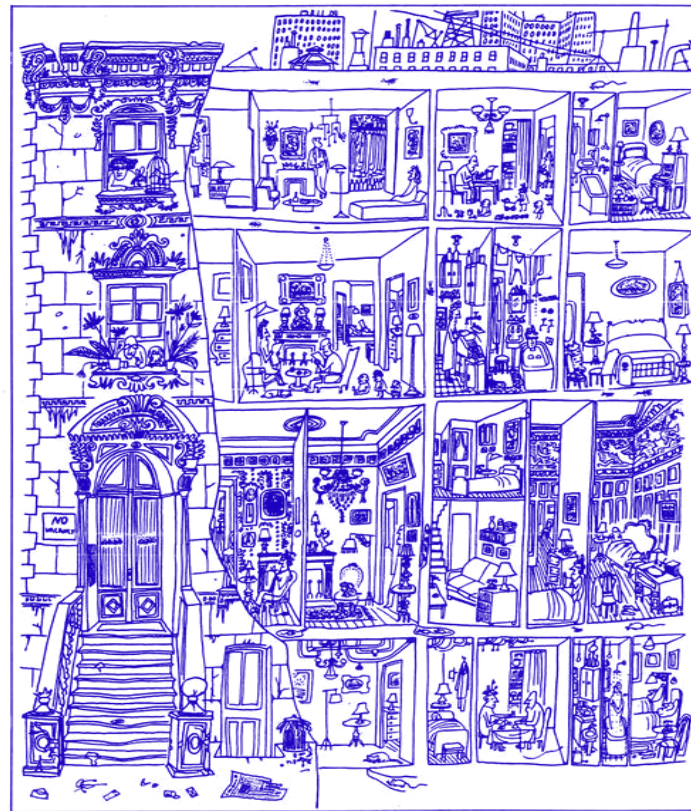
77. Agamben, Giorgio, «Βεβηλώσεις», (μτφρ)Τσαμώφρας, Παναγιώτης, εκδόσεις Άγρια, 2006, σελ. 121

78. Μπακακούτα, Άννα, «Η κατοίκηση σε κρίση. Το παράδειγμα της Αθήνας από την κατοικία στην αλίσματα της πόλης», εκδόσεις Εισαγρεμές, Αθήνα, 2019, σελ. 162.

2.4 Μετατροπή: επινοητική πρακτική και αλληλεπίδραση

Σύμφωνα με τον Μισέλ ντε Σερτώ οι πρακτικές του χώρου καθορίζουν όντως την κοινωνική ζωή. Στο βιβλίο του, «Επινοώντας την καθημερινή πρακτική, η πολύτροπη τέχνη του πράττειν» επισημαίνει τις «πολύμορφες και πολυμήχανες, αντιστεκόμενες και πείσμονες- διαδικασίες που ξεφεύγουν από την πειθαρχία, χωρίς ωστόσο να βρίσκονται έξω από το πεδίο που ασκείται, και οι οποίες θα μας οδηγήσουν σε μία θεωρία καθημερινών πρακτικών του βιωμένου χώρου⁷⁹». Κατά τον Piaget η πρακτική της αφομοίωσης-ανταπόδοσης είναι τρόπος δράσης του οργανισμού στα αντικείμενα που τον περιβάλλουν, έτσι το άτομο μετασχηματίζει το περιβάλλον του. Η νοητική αφομοίωση είναι ο μετασχηματισμός των αντικειμένων σε σχήματα συμπεριφοράς. Αυτός ο μετασχηματισμός ή η επινοητικότητα αφορά τον εντοπισμό εναλλακτικών χρήσεων που αναστρέφουν συσχετισμούς δύναμης, είναι αυτοσχεδιασμοί και αυτενέργειες, άτυπες πρακτικές. Καινούριο είναι πλέον ο τρόπος αναδιάταξης, επαναχρησιμοποίησης ή διασκευής του υπάρχοντος.

Η ιδιοχρησία μπορεί να θεωρηθεί μία ακόμα διαδικασία παραγωγής χώρου μέσα από την οικειοποίηση και τη χρήση του αντικειμένου, του χώρου, κλπ. Το άτομο ή η ομάδα καταλαμβάνει έναν χώρο και τον μεταμορφώνει μέσα από τις ανάγκες τους και την επινοητικότητα τους για την κάλυψη αυτών, μετατρέπει την κατάσταση από την προηγούμενη ή από την απουσία αυτής συγχωνεύοντας χώρους, κερδίζοντας χώρους και δημιουργώντας νέους. Είναι πάντα πολύ ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ποιες ποιότητες μπορούν να αποκαλυφθούν σε έναν χώρο, τι μεταβάσεις δημιουργούνται καθώς και τους ιδιότυπους τρόπους με τους οποίους μπορούν να επανανοηματοδοτηθούν αντικείμενα που θεωρούνται άχρηστα στο ανεκπαίδευτο μάτι. Η ανάγκη ως γενέτειρα της επινόησης, διαδικασίας διεύρυνσης της φαντασίας και της δημιουργικής παραγωγής, αποτελεί μια διαδικασία πειραματισμού αλλά και επαναπροσδιορισμού του τι θεωρείται χρήσιμο.

Εικόνα 40. Saul Steinberg, The art of living, 1949.

Εικόνα 41. The origins of the primitive hut, Marc-Antoine Laugier, 1753.

⁷⁹ Ντε Σερτώ, Μισέλ, «Επινοώντας την καθημερινή πρακτική: Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν», (μτφρ) Καθφαμπέλη Κυρή, εκδόσεις Σμίλη, 2010, σελ. 150.

3. Υποθέσεις Μελέτης

Εικόνα 42. Χάρτης της πόλης των Χανίων. Σημειώνονται οι περιοχές που βρίσκονται οι υποθέσεις μελέτης..

1. Για πόσα άτομα είναι σχεδιασμένο το σπίτι και/πόσα αλλά άτομα μένουν;
2. Αναλογία κοινόχρηστου χώρου/ ιδιωτικού (χωρικά/χρονικά).
 - Πόσο χρόνο ξοδεύετε που
 - Πότε επιλέγω κοινόχρηστους χώρους
3. Για ποιο λόγο συγκατοικήσατε;
 - συνειδητά; δημιουργία ομάδας,κοινωνικοποίηση, πολιτική θέση, οικονομικοί λόγοι•
4. Πόση ώρα περνάτε στον κοινό χώρο;
5. Πόσο χώρο χρειάζεστε;
6. Που περνάτε τον προσωπικό σας χρόνο
 - δωμάτιο-κοινόχρηστο χώρο•
7. Πόσοι επισκέπτονται το σπίτι;
8. Πως νιώθεις τον κοινό χώρο παρουσία των συγκατοίκων ή επισκεπτών;
9. Τι χρήσεις παίρνει ή μπορεί να πάρει το σπίτι;

10. Τι εικόνα έχετε για το σπίτι σας, πως το έχετε ορίσει σαν χώρο επικοινωνίας; •τοποθέτηση επίπλων, διαφορετικά επίπεδα, τι κάνω στο χαμηλό επίπεδο πάτωμα•
11. Πως αλλάζετε το χώρο ανάλογα με τη χρήση δραστηριότητα;
 - απομόνωση μερών, επιπλα φωτισμός, αλλαγή επιπέδου•
12. Τι εικόνα έχετε για το χώρο σας, όπως τον έχετε διαμορφώσει.
13. Τι έχω αποφασίσει να έχω ή να εκθέσω στο κοινόχρηστο χώρο και γιατί
 - αντικείμενα προς κοινή χρήση, έργα τέχνης, αφίσες•
14. Αντικείμενα βιωμένα από άλλον από πρώην κάτοικο/ιδιοκτήτη, πράγματα που έχω αγοράσει, που μου έχουν αφήσει

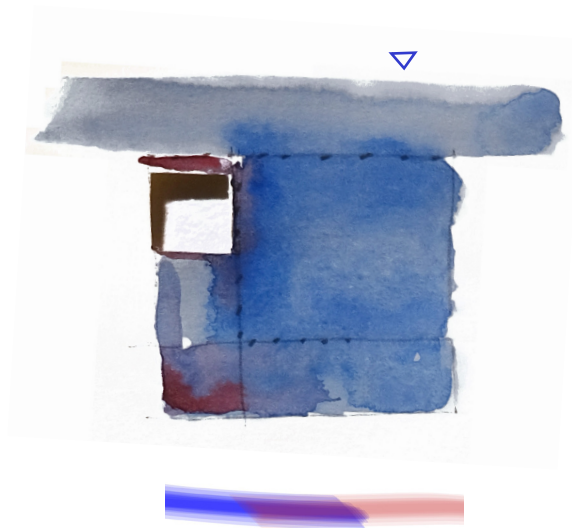

3.1 Κατοικία

Στούντιο

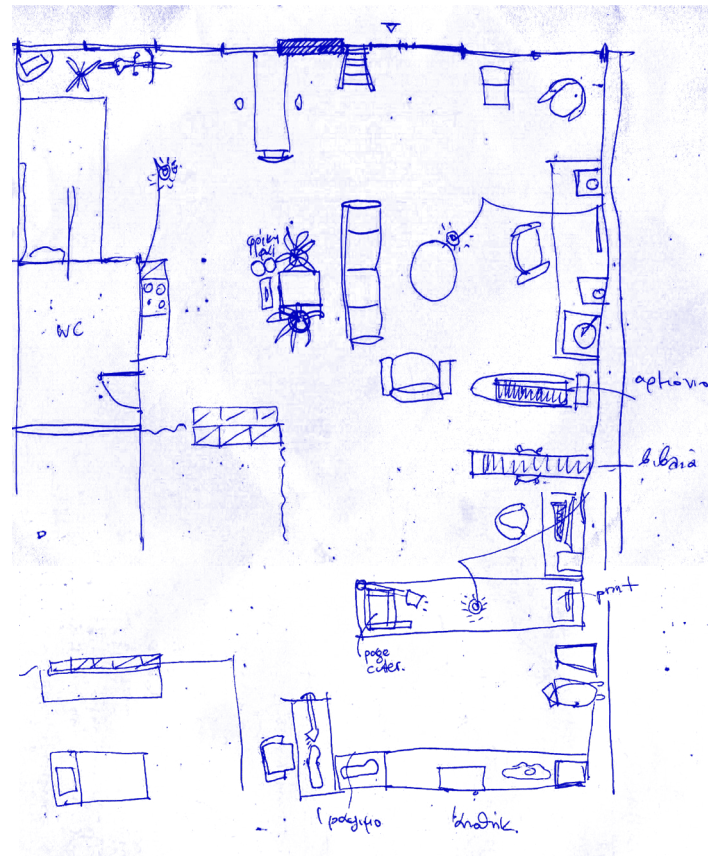
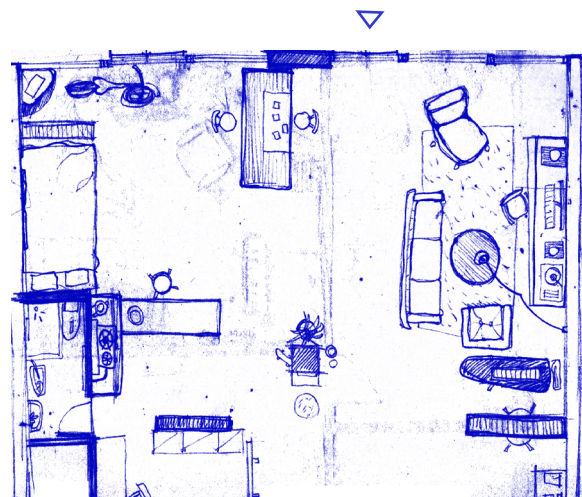
μουσική-ραπτικής-βιβλιοδεσίας-παραγωγής βίντεο-γλυπτικής.

Αυτό το σπίτι είναι μια ισόγεια αποθήκη. Μπροστά από την τζαμένια πρόσοψη έχει μια χαμηλή περίφραξη και μέσα διάφορα παιδικά ποδήλατα, βαλιτσάκια και άλλα τυχαία αντικείμενα. Ο κάτοικος αυτής της κατοικίας πριν βρεθεί σε αυτή είχε περάσει μια περίοδο όπου δούλευε στην εστίαση, νοίκιαζε και δεν είχε λεφτά για το ενοίκιο και έμενε σε σπίτια φίλων, σε καταλήψεις ή σε παραχωρήσεις. Θεωρεί ότι ταλαιπωρήθηκε πολύ από αυτή τη διαδικασία αλλά η κάλυψη του ενοικίου ήταν πολύ δύσκολη, ειδικά σε μία πόλη σαν τα Χανιά όπου το gentrification και ο τουρισμός καθιστούν της εύρεση και τη διατήρηση σπιτιού αρκετά αμφίβολη και διαρκή διαδικασία. Όταν κατάφερε να βρει αυτό το χώρο, είχε αποκτήσει ένα σκύλο κάτι που τον έβαλε σε περισσότερες σκέψεις για την ανάγκη του για σταθερότητα. Όλη η πρόσοψη που βλέπει στο δρόμο είναι μια τζαμαρία καλυμμένη με διάφορα πανιά και λευκό χρώμα για να είναι αδιαφανής. Μέσα είναι μια ανοιχτή κάτοψη με ένα μόνο δωμάτιο, αυτό του μπάνιου όπου λειτουργεί σαν ημιώροφος και έχει πάνω ένα κρεβάτι με ένα πανέλο που το απομονώνει. Άλλες φορές το στούντιο ηχογράφησης μεταφέρεται πάνω, άλλες φορές αποτελεί αποθήκη και άλλες φορές είναι δωμάτιο κάποιου συγκατοίκου. Το υπόλοιπο ισόγειο έχει ένα μικρό κουζίνακι χωρίς νεροχύτη αλλά βρίσκεται δίπλα στο μπάνιο. Οι υπόλοιποι χώροι δεν είναι σταθεροί αλλάζουν σύμφωνα με τις ανάγκες του κατοίκου είτε με έπιπλα και εξοπλισμούς για τον εκάστοτε χώρο είτε με ελαφρά διαχωριστικά όπως κουρτίνες υφασμάτινες ή πλαστικές και πανέλα.

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό. Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται κενά.

Άλλοτε στούντιο γυρισμάτων ή στούντιο ηχογραφήσεων, εργαστήριο γλυπτικής, εργαστήριο ραπτικής, εργαστήριο χειροποίητων τετραδίων και ο πιο μικρός απ' όλους ο ιδιωτικός, το δωμάτιο που είναι 2 μέτρα επί 1,60, όσο οι διαστάσεις του στρώματος του. Ενδιαφέρον είναι ότι όλο το δάπεδο είναι αδρό σκυρόδεμα αλλά οι χώροι επισημαίνονται με χαλιά και διαδρόμους κίνησης. Ο ίδιος λέει ότι δεν έχει κανένα όραμα, όλα είναι προσωρινά και αναπροσαρμοζόμενα με κύριο γνώμονα την ανάγκη και την πρακτικότητα. Θέλει να δημιουργεί την τέλεια αίσθηση για τον κάθε χώρο, λέει «*εδώ είναι το σαλόνι, θέλω να κάθονται καλά, να είμαι άνετα, και όταν δεν ράβω και κοιτάω το χώρο της ραπτικής θέλω να είναι σαν ντεκόρ, να είναι ωραία αλλιώς δε μπορώ να ηρεμήσω.*» Είναι πολλοί μικρόκοσμοι στον ίδιο χώρο. Ο ίδιος θέλει να δουλεύει στο χώρο του και έχει δώσει προτεραιότητα σε αυτό, αν και πιο πολύ μένει. Άρα όπως σχολιάζει έχω αποφασίσει να «μένω» σε δυσμενείς συνθήκες και τελικά εκεί που έχω ποντάρει να κερδίζω δεν το αξιοποιώ, γι' αυτό αλλάζω συνέχεια το χώρο. Έχει επιλέξει να κάνει το χώρο κατοικίας του και χώρο εργασίας για το λόγο του plug and play, δηλαδή της δυνατότητας οποιαδήποτε στιγμή να μπορεί να εργαστεί πάνω στο αντικείμενο που θέλει, «*να συνδέω ένα καλώδιο και να είμαι έτοιμος, να συνδέω τη ραπτομηχανή και να είμαι έτοιμος.*» Είναι σημαντικό για τον ένοικο να είναι τακτοποιημένες και έτοιμες οι υποδομές εργασίας που έχει φτιάξει εκείνη την περίοδο, έτσι όταν έρθει η έμπνευση να μην υπάρχουν τέτοιου είδους εμπόδια και σε εκείνη τη στιγμή της έμπνευσης και της εργασίας μπορείς να καταλάβεις καλύτερα το χώρο και το πού πρέπει να τοποθετηθεί κάτι και να κάνεις επιδιορθώσεις.

Τα διάφορα αντικείμενα που χρειάζεται για κάθε πρότζεκτ είναι μια τυχαία συλλογή από αντικείμενα που βρήκε στο δρόμο, τα χρησιμοποιεί όσο τα χρειάζεται την εκάστοτε περίοδο για κάποιο πρότζεκτ ή βίντεο κλιπ και μετά τα πετάει. Ακόμα ενδιαφέρον αποτελεί η διαδικασία που ξεκίνησε πολλές από τις καλλιτεχνικές του δημιουργίες. Ήταν στιγμές «στην τύχη» όπως λέει που κάποιο κοντινό του πρόσωπο αγόρασε κάτι το οποίο ο ίδιος θεωρούσε πολύ ακριβό ή θεωρούσε ότι είναι πολύ εύκολο για κάποιον να το φτιάξει, έτσι το κοιτάζει, το αποδομεί και ανακαλύπτει πώς θα μπορούσα να φτιάξω αυτό; Μετά μάζευε διάφορα σκουπίδια και υλικά και το έφτιαχνε. Δε θέλει να ξοδεύει λεφτά σε υλικά για να παράξει τα έργα του.

Η συνθήκη της συγκατοίκησης εδώ έχει άλλη έννοια, αν και δεν υπάρχει σταθερός συγκατοίκος έχουν υπάρξει πολλοί για περιορισμένα χρονικά διαστήματα. Άλλος έχει μείνει επειδή έχει ανάγκη, άλλος για να συνδημιουργήσουνε ένα πρότζεκτ, άλλος για να κάνει το δικό του πρότζεκτ και μετά να φύγει και άλλοι «για την παρέα». Θεωρεί ότι η συγκατοίκηση πάντα έχει να κάνει με τους άλλους και το τι χρόνο αφιερώνουν στη συγκατοίκηση. Συνήθως τους παραχωρεί και τους φτιάχνει το χώρο του δωματίου τους και αφήνει ελεύθερη την συμπλοκή τους στον υπόλοιπο κοινόχρηστο χώρο. Το ιδανικό σπίτι όπως το περιγράφει ίσως δε διαφέρει τόσο από αυτό που έχει. Μου απαντάει ότι θα ήθελε να έχει πολύ χώρο, πολλές σκηές, και ένα σωρό με υλικά, «*δώσε μου ότι παίζει και άσε με εκεί*», οι ανάγκες εμφανίζονται με τον καιρό.

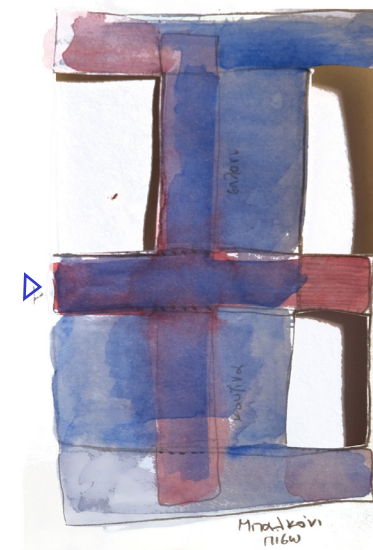

3.2 Κατοικία

Χώρος, εικαστικής δημιουργίας-
ραπτικής-μουσικών θεατρικών αυτοσχεδιασμών

Αυτή η συγκατοίκηση εκτυλίσσεται σε ένα διαμέρισμα ρετιρέ στο κέντρο της πόλης, οι ένοικοί της, επέλεξαν να συγκατοικήσουν για οικονομικούς λόγους. Ένας ακόμα λόγος όμως ήταν και ο φόβος της μοναξιάς, όπως μου συμπληρώνουν “ότι πρόβλημα και να έχεις ξέρεις ότι κάποιος είναι εκεί, τουλάχιστον στον χώρο” Μπαίνοντας στο σπίτι βρίσκεσαι δίπλα στην πόρτα του δωματίου της μιας συγκατοίκου αφού αυτές επέλεξαν να περιορίσουν το σαλόνι δημιουργώντας ένα ακόμα δωμάτιο. Ένας καλόγερος και μια παπουτσοθήκη ορίζουν ένα χώρο εισόδου και έπειτα ανοίγεται το σαλόνι και η κουζίνα στα αριστερά. Σε αυτήν την περίπτωση οι συγκατοίκοι έχουν συνεχώς τις πόρτες των υπνοδωματίων τους ανοιχτές έκτος από τις στιγμές που υπάρχουν μη οικείοι επισκέπτες. Όταν βρίσκονται μόνες στο σπίτι όλες οι πόρτες είναι ανοιχτές και “αναρωτιόμαστε να ράψουμε; να ζωγραφίσουμε; (...) εκεί που πάει κάποια πρώτη θα μαζευτούμε και οι υπόλοιπες για να κάνουμε κάτι μαζί.”

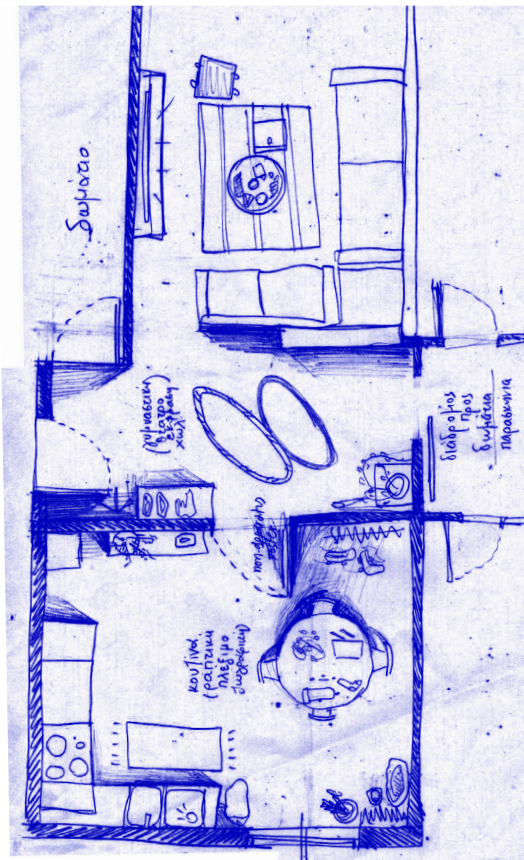
Το σαλόνι αποτελεί προϊόν συνδημιουργίας σε επίπεδο διαμόρφωσης και συνιδιοκτησίας αντικειμένων και επίπλων. Τρεις καναπέδες διατεταγμένοι γύρω από το τραπέζι του σαλονιού -μια παλέτα αποθήκευσης με ροδάκια- πάνω της εναποτίθεται μια μεγάλη πινακίδα με πέτρες και κοχύλια, τότε-σύμβολα της ζωής της καθημέρας εκ των συγκατοίκων και διάφορα καθημερινά αντικείμενα. Ότι χάνεται-βρίσκεται τοποθετείται εκεί, ώστε όποιος το έχει χάσει να το βρει. Ακόμα το τραπέζι-παλέτα αποτελεί αποθηκευτικό χώρο για πρίζες, φορτιστές, λάμπες και διάφορα αντικείμενα άμεσης ανάγκης. Αποτελεί έναν έμπρακτο κώδικα επικοινωνίας, του τύπου χαρτάκι στο ψυγείο “σου έχω αφήσει φαγητό” ή “βρήκα αυτό”.

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους, από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό. Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται κενά.

Όπως περιγράφουν όταν πρωτομπήκαν στο σπίτι είχαν ανάγκη να διαμορφώσουν οικείο χώρο, να νιώσουν σπίτι. Έτσι ξεκίνησαν κατευθείαν και όλες μαζί να διαμορφώνουν τον κοινόχρηστο χώρο τοποθετώντας τυχαία και αυθόρμητα αντικείμενά τους. Έχουν επιλέξει να εκθέτουν διάφορα χιουμοριστικά ή εμψυχωτικά πόστερ στον κοινό χώρο, έχουν μία γωνία που εκθέτουν ότι ζωγραφίζουν μαζί ή η καθεμία ατομικά και μοιράζονται προσωπικά τους αντικείμενα ή αναμνηστικά, επιτραπέζια παιχνίδια, βιβλία, πατίνια, κλπ. Η εμπειρία από προηγούμενες συγκατοικήσεις και η διαχείριση των ορίων του οικείου χώρου τις έχει οδηγήσει στην παραπάνω αντιμετώπιση, καθώς παλαιότερα σε μια πιο αυστηρή οριοθέτηση είχαν προκύψει προβλήματα λόγω της ανάγκης για ιδιοκτησία των εκάστοτε αντικειμένων ή ίδιου του χώρου (επισκέπτες, χρονικά όρια χρήσης του κοινόχρηστου κλπ).

Η διαμόρφωση αλλάζει συχνά και αρκετά αυθόρμητα καθώς είναι αποτέλεσμα των ατόμων που λειτουργούν σαν ομάδα. Συνήθως από καλοκαιρί σε χειμώνα για να γίνεται πιο εύκολη η πρόσβαση και η σύνδεση του σαλονιού με το μπαλκόνι, όπως και η διακόσμηση του σπιτιού συνεχώς ανανεώνεται με νέες τοιχογραφίες και τεχνάσματα, όπως ένα πρόσωπο γύρω από το ματάκι της εξώπορτας. Στο μπροστά μπαλκόνι του διαμερίσματος διατηρούνται τα φυτά, τα οποία φροντίζουν εξίσου οι συγκατοίκοι και ένα ακόμα καθιστικό με πανί για καλοκαιρινές προβολές ταινιών. Ακόμα αποτελεί χώρο εκτόνωσης και άθλησης (ρόλερ, ακροβατικά πανιά, γιόγκα) καθώς υπάρχει ένα ακροβατικό πανί στο οποίο γίνονται διάφορα αυθόρμητα μαθήματα σε επισκέπτες και

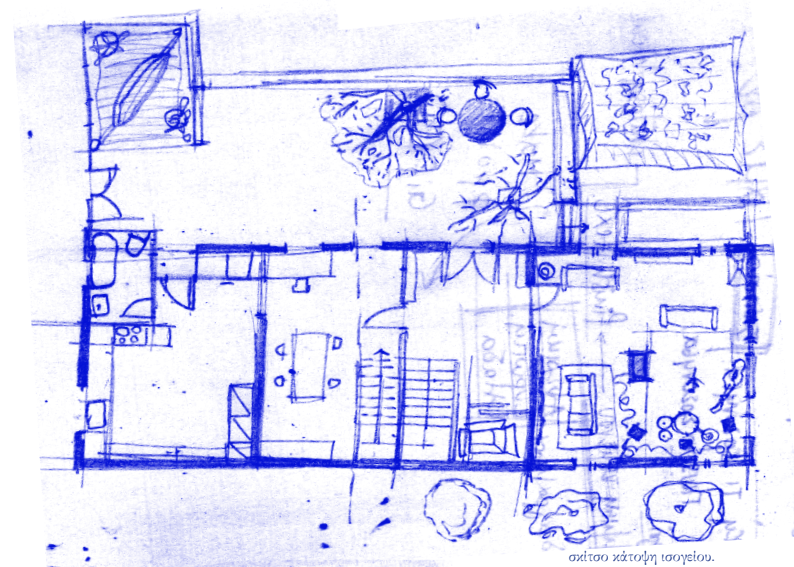
ακτίνα κατοικήσιμου χώρου.

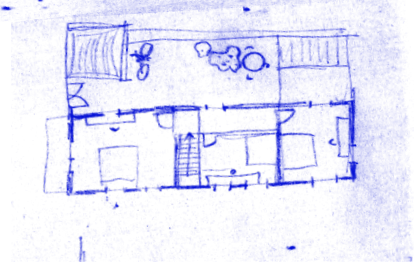
συγκατοίκους. Η κουζίνα έχει οπτική επαφή με το σαλόνι και κατά κάποιο τρόπο θεωρείται υποδιαίρεσή του. Εκεί γίνονται οι περισσότερες συζητήσεις και οι συγκατοίκοι μαγειρεύουν μαζί ή ράβουν στην ραπτομηχανή επιδιορθώνοντας τα ρούχα τους ή φτιάχνουν νέα.

Στον ενδιαμέσο χώρο που σχηματίζεται ανάμεσα από το σαλόνι και την κουζίνα στη συνέχεια του χαλ εισόδου, γίνονται διάφορες μικρές αυτοσχέδιες παραστάσεις των ενοίκων ή χορευτικά νούμερα προς τους θεατές που βρίσκονται στο σαλόνι και από τα παρασκήνια που αποτελούν τα δωμάτιά τους. Το σαλόνι αποτελεί χώρο συζητήσεων, προβολών ταινιών και διαφόρων επιτραπέζιων παιχνιδιών. Αποτελεί περισσότερο χώρο στάσης αλλά έχει σημαντική θέση στην καθημερινή ζωή των κατοίκων σε σχέση και με τους υπόλοιπους βοηθητικούς κοινόχρηστους χώρους. Υπάρχει μια ελευθερία έκφρασης στον χώρο και εμφύωσης αυτής καθώς και μοίρασμα όλων σχεδόν των αντικειμένων. Είναι μια καθημερινή κοινωνικοποίηση που λένε.

Συμπερασματικά, οι κάτοικοι έχουν τον προσωπικό τους χώρο αλλά επιλέγουν να κάνουν τα περισσότερα πράγματα μαζί στον κοινό χώρο του σπιτιού κάτι που σαν αποτέλεσμα έχει να τον καθιστά και τον πιο ζωντανό. Το σαλόνι αλλάζει από κοινού σύμφωνα με το τι ενδιαφέρει τις συγκατοίκους να εξερευνήσουν και να μάθουν μαζί.

σχίστο κάτοψη ισόγειου.

σχίστο-κάτοψη ορόφου.

3.3. Κατοικία

Στούντιο, μουσικής-προβολής ταινιών-χώρος πάρτυ/live.

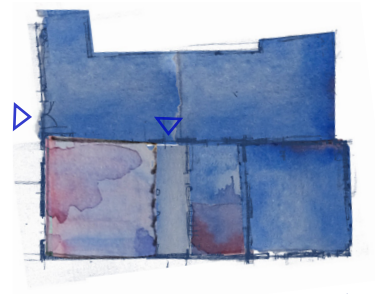
Η περίπτωση αυτής της συγκατοίκησης παίρνει μέρος σε ένα παλιό διώροφο σπίτι με αυλή, έξω από το κέντρο της πόλης, στο προάστιο της Χαλέπας. Υπάρχουν πολλές φάσεις συγκατοίκησης και αλλαγές συγκατοίκων που έχουν αποτυπωθεί στο χώρο. Εκτός από την οικονομική ανάγκη αυτό που ώθησε τα άτομα να συγκατοικήσουν ήταν η ενασχόληση με τη μουσική και η δημιουργία ενός χώρου στούντιο ώστε τα μέλη να κάνουν πρόβες καθώς στην πόλη δεν υπάρχει κάποια παρόμοια υποδομή.

Ο διαχωρισμός ιδιωτικού και δημόσιου χώρου είναι αρκετά ξεκάθαρος καθώς στο ισόγειο και στην αυλή βρίσκονται οι κοινοί χώροι της κουζίνας-τραπεζαρίας, σαλονιού-στούντιο και της αυλής. Στον πάνω όροφο βρίσκονται τα δωμάτια των κατοίκων. Τα προσωπικά τους αντικείμενα βρίσκονται στα δωμάτιά τους κατά κύριο λόγο, ενώ τα μουσικά όργανα και αντικείμενα καθημερινής χρήσης είναι κοινόχρηστα στο χώρο του σαλονιού. Το σαλόνι αποτελεί το 1/4 του σπιτιού και μπορεί ταυτόχρονα να αποτελεί σαλόνι και στούντιο ή χώρο πάρτυ και προβολής ταινιών. Προσαρμόζεται ανάλογα με τις ανάγκες των κατοίκων και είναι ο λιγότερο διακοσμημένος χώρος του σπιτιού εκτός από κάποια αντικείμενα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος ή χιούμορ μεταξύ των συγκατοίκων.

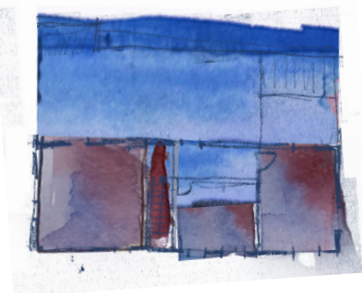
Το σπίτι το επισκέπτονται πολλοί φίλοι και υπάρχει άνεση με τη φιλοξενία τους. Τα έπιπλα του χώρου και ο εξοπλισμός (μουσικός κλπ) αποτελούν ένα παλίμψηστο χρονικό καθώς είτε άνηκαν σε πρώην συγκατοίκους είτε αφέθηκαν εκεί από φίλους και επισκέπτες του χώρου για να χρησιμοποιηθούν στο χώρο του στούντιο. Παρότι η κατασκευή και ο εξοπλισμός ενός στούντιο μουσικής για

ένα άτομο που θέλει να αποκτήσει όλο τον εξοπλισμό μόνος του, είναι κοστοβόρο, με τη συνθήκη ότι ο χώρος διατίθεται γι' αυτό το σκοπό και με μία πρώτη χειρονομία, μια πρώτη πρόβα ή τη διάθεση κάποιων μουσικών οργάνων ξεκινάει με ενθουσιασμό μια συλλογική διαδικασία συνεργασίας-συλλογής ώστε να συγκεντρώσουν τον εξοπλισμό και να πραγματώσουν το όνειρό τους. Ότι γίνεται συλλογικά είναι πιο εύκολο. Έχει υπάρξει χώρος ανοιχτής επεξεργασίας της διαδικασίας της μουσικής δημιουργίας, ανοιχτός χώρος για πρότζεκτ σχετικά με τη μουσική, αυτοδιοργανωμένων πάρτυ, ή μουσικών παρουσιάσεων ατόμων που ασχολούνται ανεπίσημα με τη μουσική.

Ακόμα λόγω της παλαιότητας του σπιτιού, πολλές εργασίες επιδιόρθωσης και συντήρησης ήταν απαραίτητες. Αυτές πραγματοποιούνταν από τους ίδιους τους κατοίκους και συνήθως φίλους και αποτελούν ένα συμβάν που οργανώνεται και φέρνει κοντά όλους τους συμμετέχοντες μέσω της υλοποίησης κάτι απτού, ενός αποτυπώματος πάνω στο υπάρχον, με τη δυνατότητα μετατροπής του. Ακόμα για μία μικρή χρονική περίοδο η αυλή χρησιμοποιούνταν σαν γκαράζ και συνεργείο ποδηλάτων και μηχανών. Το καλοκαίρι αποτελεί μια περίοδο γι' αυτό το σπίτι που το έξω γίνεται το μέσα. Οι πόρτες του ισόγειου είναι συνεχώς ανοιχτές, ορίζοντας το ισόγειο δημόσιο και διαμπερές. Τα παράθυρα του πάνω ορόφου, των δωματίων των κατοίκων είναι ανοιχτά και σε διαρκή επικοινωνία με την αυλή για τη διευθέτηση της μουσικής ή για χάρη άλλων συνεννοήσεων. Πέρα από την κλίμακα του μέσα και του έξω, του ιδιωτικού-δημόσιου σε σχέση με αυτό, η αυλή αποτελεί κατά τους θερινούς μήνες

ισόγειο

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό. Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται γενά.

ένα δημόσιο χώρο, μια μικρή πλατεία, ένα θύλακα που διατίθεται σε όσους θέλουν να τον οικειοποιηθούν και να πραγματοποιήσουν δραστηριότητες μαζί με τους κατοίκους, όπως συλλογικό μαγείρεμα, φροντίδα του κήπου, μουσικούς αυτοσχεδιασμούς, δραστηριότητες που δυστυχώς δεν υποστηρίζονται ή εμψυχώνονται από τον δημόσιο χώρο και τις υποδομές της πόλης.

Βέβαια αυτή η συνεχής δημιουργία και η ανοικτότητα του σπιτιού οδήγησε σε τόσο μεγάλη διαπλοκή των ορίων του ιδιωτικού και δημόσιου τόσο χωρικά όσο και χρονικά που οι συγκατοικοί πέρασαν περιόδους κλειστότητας ή αναταραχών με πολλούς να εγκαταλείπουν την προσπάθεια ή να στρέφονται περισσότερο στην επίτευξη των στόχων τους ατομικά.

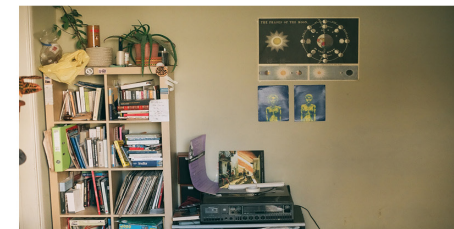
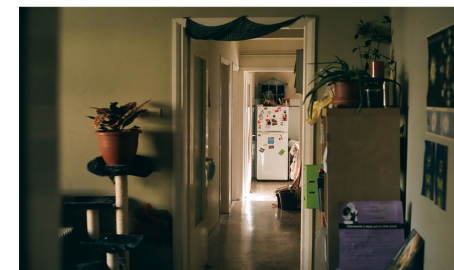
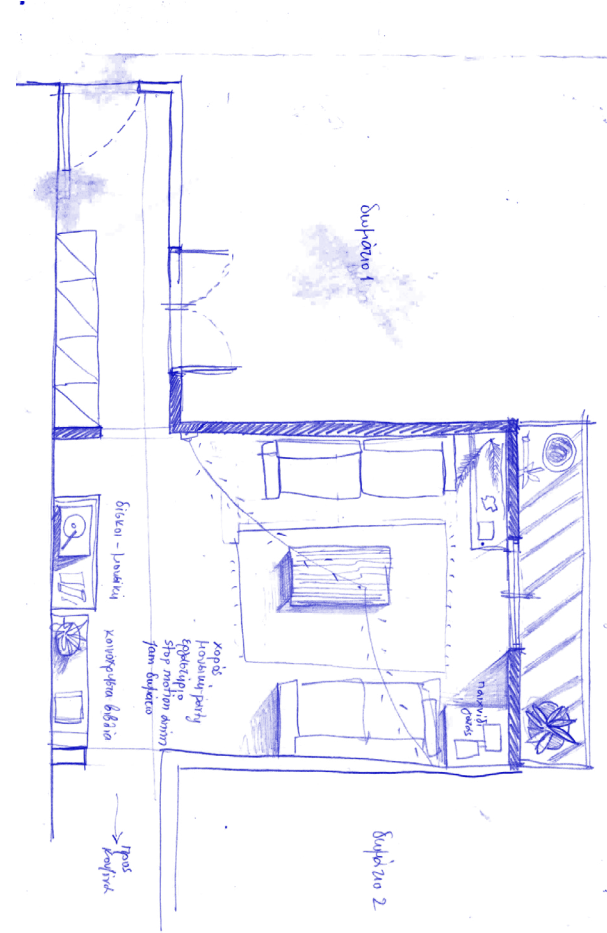
3.4 Κατοικία

Χώρος, χορού-μουσικού αυτοσχεδιασμού-ζωγραφικής.

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους,
από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό.
Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται κενά.

Επίσης έχουν επιλέξει διάφορα έργα ζωγραφικής να βρισκονται στο διάδρομο μετά το σαλόνι που αποτελεί την πιο ιδιωτική ζώνη του σπιτιού μαζί με τα δωμάτια. Το σαλόνι έχει επιπλωθεί με λίγα έπιπλα καθώς γίνεται συχνά χώρος για χορό, γυμναστική ή επιτραπέζια παιχνίδια. Συνήθως κάθονται στο πάτωμα για να μπορούν να παίξουν και να βρίσκονται πιο κοντά ο ένας στον άλλο. Άλλες φορές το τραπέζι του σαλονιού διατηρείται για τη συμπλήρωση πάζλ ή για τη δημιουργία ενός stop motion animation από κατοίκους και επισκέπτες. Άλλες στιγμές χώρος ζωγραφικής με πιθανά μοντέλα επισκέπτες ή κατοίκους. Στο ταβάνι βρίσκεται μια σειρά από φωτάκια που ανάβουν το βράδυ ή στις περιπτώσεις που υπάρχει χορός ή μουσικός αυτοσχεδιαμός. Ακόμη σημαντικά στοιχεία του χώρου αποτελούν τα φυτά τα οποία έχουν τοποθετηθεί με βάση τον καλύτερο φωτισμό και το πότισμά τους αποτελεί μια διαδικασία σημαντική στη ρουτίνα των κατοίκων. Η συλλογική φροντίδα και διαμόρφωση του κοινού χώρου αποτελεί μια διαδικασία επικοινωνίας και συνδημιουργίας που μπορεί να προκαλέσει τις προσωπικές διαδικασίες των ατόμων και να τις εμπλουτίσει μέσω της αναπροσαρμογής και της μεταβίβασης γνώσης μεταξύ των συμμετεχόντων.

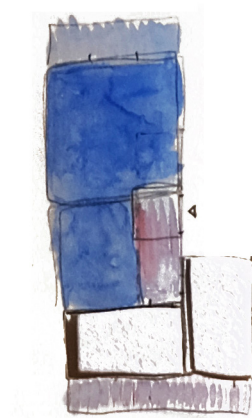

3.5 Κατοικία

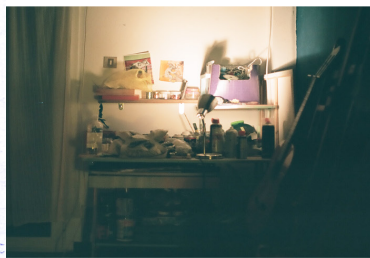
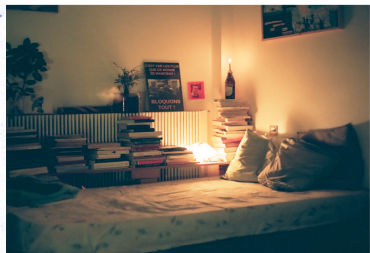
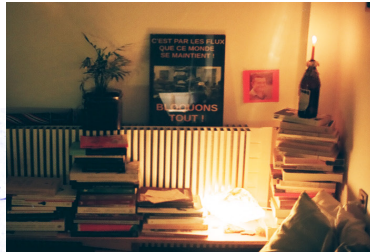
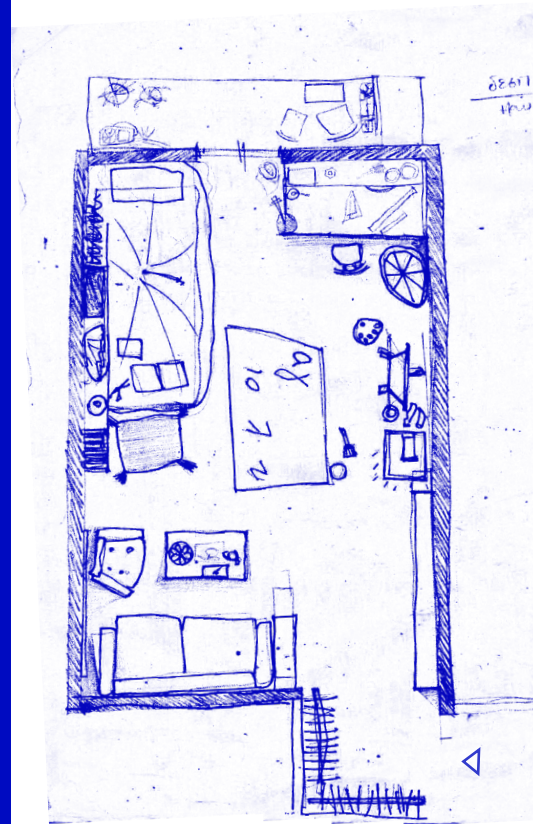
Εργαστήριο, κατασκευών-ζωγραφικής-αναγνωστήριο-προβολών.

Το σπίτι αυτό βρίσκεται στον δεύτερο όροφο μιας διώροφης πολυκατοικίας, λίγο έξω από το κέντρο της πόλης, στην περιοχή της Νέας Χώρας. Φτάνοντας στο σπίτι συνήθως θα αντικρίσεις ποδήλατα και πολλά παπούτσια στην εξώπορτα καθώς πολλοί φίλοι επισκέπτονται συχνά το σπίτι. Μπαίνοντας, βρίσκεσαι μπροστά σε ένα μικρό βεστιάριο. Το συνθέτουν δύο μεγάλα καλάρια που γατζώνονται στον τοίχο, όπου πάνω τους κρεμιούνται τα ρούχα επισκεπτών και κατοίκων και παρατηρείς ιδιαίτερα κομμάτια κάπως θεατρικά, όπως πολύχρωμες συνθετικές γούνες ή ρούχα με παγιέτες. Αυτό το έχει φτιάξει ένας προσωρινός φιλοξενούμενος του εξής σπιτιού. Το ταβάνι του έχει σχεδιασμένο έναν ουρανό συννεφιασμένο με έντονα χρώματα, δημιουργία μιάς από τις κατοίκους. Στα αριστερά βρίσκεται το μπάνιο, η κουζίνα, τα δύο υπνοδωμάτια των κατοίκων και το πίσω μπαλκόνι, το οποίο έχει εξέχουσα θέση στην καθημερινή ζωή των κατοίκων καθώς εκεί συναντιούνται και τρώνε όλοι μαζί το καλοκαίρι. Η μία από τις συγκατοίκους θεωρώντας το πρωινό το πιο σημαντικό γεύμα, μία έμπρακτη μορφή φροντίδας, το προετοιμάζε κάθε πρωί και όλοι μαζί οι συγκατοίκοι όταν μπορούσαν να συναντηθούν μέσα στα προγράμματά τους τρώνε μαζί. Στα δεξιά βρίσκεται το πολύ ευρύχωρο σαλόνι. Φαίνεται ότι τα αντικείμενα που το αποτελούν έχουν συλλεχθεί από παλιατζίδικα, από το δρόμο ίσως ή από συγγενείς και δεν είναι προϊόντα κάποιας γνωστής αλυσίδας επίπλων. Στη μία γωνία βρίσκεται ο καναπές που συνοδεύεται από ένα πλαϊνό τραπέζι και πάνω στο οποίο συνήθως βρίσκεται ένα σετ τσαγιού αφού οι συγκατοίκοι συνηθίζουν να συναντιούνται και να πίνουν τσάι μαζί με τις απογευματινές αναγνώσεις.

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους, από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό. Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται κενά.

Υπάρχουν κάποιες πολυθρόνες και ένα κεντρικό τραπέζι όπου πάνω θα υπάρχουν τα βιβλία της συγκατοίκου που διαβάζει για εξετάσεις και διάφορα αλλά συνήθως λογοτεχνικού, φιλοσοφικού, πολιτικού περιεχομένου. Στην απέναντι γωνία υπάρχει ένα στρώμα στο πάτωμα και στο πλαϊνό του καλοριφέρ έχει δημιουργείται μια περιοδική έκθεση από βιβλία διαβασμένα και μη, κηροπήγια και ένα φωτιστικό κοχύλι. Υπήρχε και μία κουνουπιέρα που οριοθετεί διακριτικά αυτό ως χώρο ανάγνωσης. Οι κάτοικοι του σπιτιού έχουν σαν πρακτική να μαζεύονται και να κάνουν συλλογικές αναγνώσεις με συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων έπειτα ή απλά να μελετάνε όλοι μαζί στον ίδιο χώρο. Ακόμα κάνουν κολάζ και στένσιλ με λογοπαίγνια και κοινωνικοπολιτικό περιεχόμενο που αργότερα θα εμφανιστούν σε διάφορα σημεία της πόλης, μαθαίνουν ο ένας στον άλλον τις τεχνικές και δημιουργούν μαζί. Ένας από τους φιλοξενούμενους του σπιτιού ζωγράφιζε και η έκφρασή του στο χώρο, το καβαλέτο του, τα χρώματα του απλωμένα στο σαλόνι έδωσαν το έναυσμα σε μία από τις μόνιμες κατοίκους να ξεκινήσει η ίδια να ζωγραφίζει. Ακόμα πραγματοποιούνταν προβολές ταινιών εβδομαδιαία με κάλεσμα φίλων καθώς και ο πειραματισμός με έναν ιδιαίτερο προτζέκτορα ο οποίος προβάλλει στον τοίχο ότι εναποτίθεται στην επιφάνεια του. Βάζα με νερό και χρώμα, διάφορα φαγητά, αρνητικά φιλμ και οτιδήποτε άλλο εμπνευστεί κάποιος. Ένα παιχνίδι δημιουργίας και πειραματισμού που ερεθίζει τη φαντασία, τη συνεργασία και την επινοητικότητα τους.

Στην επόμενη γωνία υπάρχει ένας πάγκος με ράφια που έχει στοιβαγμένα σωληνάκια χρώματος, πινέλα και χαρτιά, τροχούς, κατσαβίδια, μηχανήματα συγκόλλησης, δηλαδή πολλά παραπάνω εργαλεία από ότι θα βρίσκεις σε ένα τυπικό σπίτι. Εκεί γίνονται επισκευές ποδηλάτων, εξοπλισμού για κιάδεμα ελιών, μαστορέματα, επισκευές και κατασκευές. Εκτός από την ενασχόληση για προσωπικούς λόγους αυτή η δομή λειτουργεί και σαν επισκευαστήριο σε επίπεδο του κοντινού κύκλου των συγκατοίκων. Αφού τα εργαλεία βρίσκονται στον κοινόχρηστο χώρο προκαλείται η ενασχόληση και η διερεύνηση διαφόρων επινοητικών τεχνασμάτων ή διευκολύνσεων. Μέσα από την αναγνώριση των διαθέσιμων πόρων η ευρημάτων δημιουργείται μια νέα ιδέα για έπιπλο, για επιδιόρθωση, για μια κατασκευή.

Παρατηρούμε εδώ, σε αυτή τη συγκατοίκηση το από κοινού σε χώρο αλλά και σε δράση. Τα ρούχα εκτίθενται και ανταλλάσσονται στον κοινόχρηστο χώρο, όπως και βιβλία, υλικά για κολάζ κ.ά. Ο χώρος είναι διαμορφωμένος από όλους, από τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους και μαζί εξερευνούν τις δυνατότητές τους και τους εαυτούς τους μέσα σε ένα σύνολο. Έχει διαφορετική έννοια αυτός ο κοινός χώρος σε σχέση με ένα χώρο όπου ο καθένας έχει οριοθετήσει την περιοχή του με το γραφείο του. Η παραγωγή του χώρου γίνεται και βιώνεται συλλογικά.

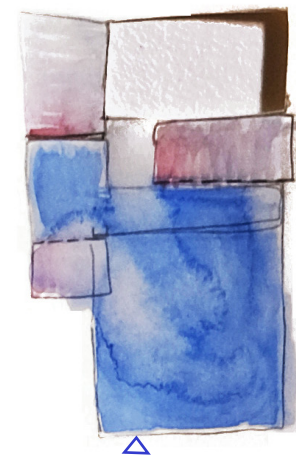

3.6 Κατοικία

Στούντιο μουσικής-ζωγραφικής-μικρό φυτώριο.

Το σπίτι βρίσκεται πάνω στην οδό Ακρωτηρίου, είναι σχεδιασμένο για τρία ή τέσσερα άτομα αλλά την παρούσα στιγμή συγκατοικούν δύο άτομα, ένα ζευγάρι με τις γάτες τους. Η συγκατοίκηση έγινε λόγω ανάγκης στέγασης καθώς ο ένας έπρεπε να αφήσει το σπίτι του λόγω του οικονομικού μοιρασματος αλλά και λόγω έρωτα. Το σπίτι είναι μεγάλο αρκετά για δύο άτομα γιατί ο καθένας χρειαζόταν χώρο για τις προσωπικές τους δραστηριότητες. Το σπίτι είναι ένα ρετιρέ με τρία δωμάτια, κουζίνα και σαλόνι. Εκτός από το υπνοδωμάτιο ο καθένας έχει ένα δωμάτιο δημιουργίας, ένα στούντιο μουσικής και ένα μικρό ατελιέ ώστε ο καθένας να περνά τον προσωπικό του χρόνο. Μπαίνοντας στο σπίτι βρίσκεσαι κατευθείαν στο σαλόνι.

Ο χώρος σχηματίζεται από έναν μεγάλο γωνιακό καναπέ και άλλον έναν απέναντί του, ένα αυτοσχέδιο τραπεζάκι σαλονιού και μια πλατφόρμα από παλέτες που πάνω βρίσκεται ένα μεγάλο ηχοσύστημα. Στις προθέσεις των ενοίκων είναι η δημιουργία ενός χώρου άνετου για συναντήσεις και συζητήσεις. Όπως συζητάμε μου λένε ότι χρειαζόμαστε περισσότερο χρόνο αλλά και χώρο συνύπαρξης, ότι αντιθέτως συναντιόμαστε λίγο σαν άνθρωποι και όταν αυτό συμβαίνει δε γνωρίζουμε πως να προσανατολίσουμε την κουβέντα ή πώς να αντιμετωπίσουμε τους εαυτούς μας. Αντ'αυτού θεωρούν ότι όσα περισσότερα άτομα συνυπάρχουν έστω και για λίγο τόσο περισσότερο είναι το ενδιαφέρον και οι ανταλλαγές μεταξύ τους. Όπως μου λέει ο ένοικος όταν επικοινωνείς και εξωτερικεύεις τις σκέψεις και τις ιδέες σου αντιλαμβάνεσαι

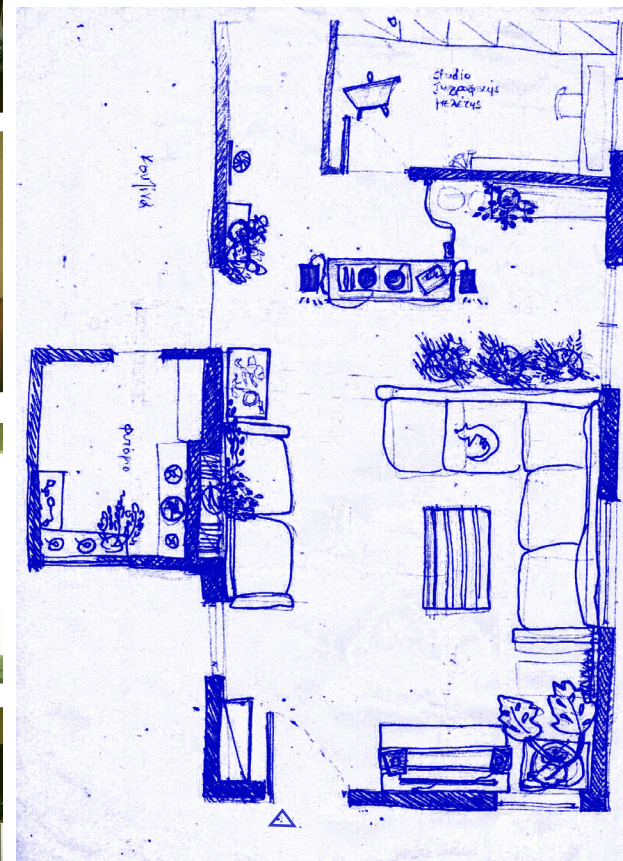
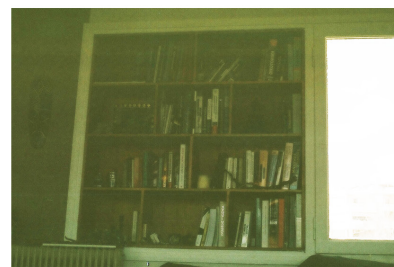
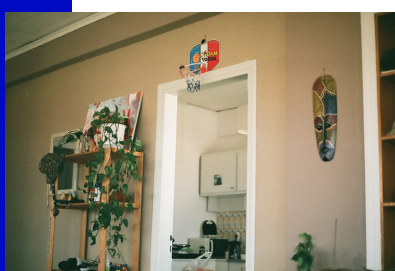

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό.
Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται κενά.

και εσύ ο ίδιος διαφορετικά κάποιες πτυχές τους ή αναγνωρίζεις νέα στοιχεία μέσα στη σκέψη σου. “Παίρνεις άλλα χαμπάρια”. Ο πιο ποιοτικός χρόνος είναι όταν κάνεις κάτι μαζί με κάποιον άλλον.

Η βασική αξία του σπιτιού είναι η αγάπη των κατοίκων για τη φύση και η ανάγκη επαφής τους με αυτή. Το σπίτι βρίσκεται αρκετά ψηλά, το σαλόνι διατρέχεται από παράθυρα με ξύλινα κουφώματα και έχει θέα στη θάλασσα. Όλα αυτά συντελούν στο να θυμίζει και να φέρει αίσθηση μιας καλύβας στη θάλασσα. Ακόμα παντού στο χώρο υπάρχουν πολλά φυτά τοποθετημένα ανάλογα με την ανάγκη τους για φωτισμό και μπροστά από την μπαλκονόπορτα είναι πέντε γλάστρες με βασιλικούς ενώ πολλά ακόμα βρίσκονται σε ράφια, βιβλιοθήκες και ανθοστήλες ή μεγαλώνουν τις ρίζες τους σε βάζα στον ήλιο. Το σπίτι έχει παντού διακοσμητικά από ταξίδια, σύμβολα και αντικείμενα ενθύμησης, τη σημασία των οποίων γνωρίζει καλά η ένοικος του σπιτιού καθώς για εκείνη είναι συνεχής υπενθύμιση της ζωής της, των περιπετειών της.

Καθοριστικό στοιχείο αυτής της συνύπαρξης είναι η αγάπη για τη μουσική. Πολλές φορές στο σαλόνι στήνεται ένα stage ήχου όπου οι ίδιοι ή φίλοι που θέλουν να πειραματιστούν και να μοιραστούν τη μουσική με τους φίλους τους, έχουν μία ασφαλή πλατφόρμα να το κάνουν αυτό. Γίνονται μικρής κλίμακας πάρτι ή ηχογραφήσεις του ενοίκου ή φίλων με κοινό ενδιαφέρον τη μουσική.

σπίτιο κάτοφης

Ο ένας κάτοικος έχει φτιάξει διάφορα έπιπλα από πράγματα που έχει βρει. Σχεδιάζει έπιπλα τα οποία έχουν σαν αναπόσπαστο κομμάτι τους ένα φυτό, ένα ζωντανό οργανισμό που συνεχώς μεγαλώνει και αλλάζει ταυτόχρονα με το ίδιο το έπιπλο.

Η ιδέα αυτή του ήρθε από το χώρο στον οποίο ζει. Προκύπτει δηλαδή από την ίδια την αντίληψη που διέπει τον τρόπο που αυτά τα δύο άτομα αντιλαμβάνονται και κατοικούν το χώρο και τη σχέση τους με τη φύση που επιθυμούν να διατηρούν ακόμα και στο διαμερισμά τους στο κέντρο της πόλης.

Πέρα από την υλική διευθέτηση της κατοικίας αυτοί οι τρόποι επεκτείνονται και σε τρόπους που πράττουν τα πράγματα και στους ρυθμούς ζωής που διατηρούν. Είναι σημαντικό γι' αυτούς να έχουν έναν χώρο που μπορούν να γίνονται συζητήσεις, να ανταλλάζουν γνώσεις και απόψεις και να συσχετιστούν με ανθρώπους μέσω των παραπάνω.

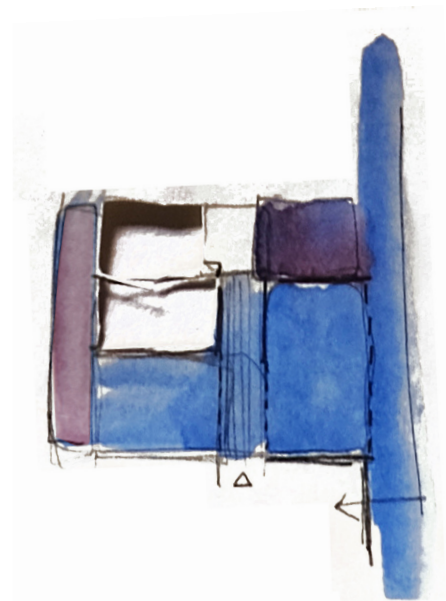
3.7 Κατοικία

Χώρος μουσικής δημιουργίας και επεξεργασίας-παιχνιδιών.

Στην περίπτωση αυτής της κατοικίας βρισκόμαστε σε ένα διαμέρισμα ημιορόφου στο κέντρο της πόλης, στη γειτονιά των Δικαστηρίων. Συγκατοικούν δύο νέες οι οποίες σπουδάζουν το ίδιο αντικείμενο και διατηρούν φιλική σχέση. Αυτή ήταν και η αιτία της συγκατοίκησης, η παρέα που έκαναν.

Αναλογικά το σπίτι χωρίζεται σε ένα τρίτο ιδιωτικό χώρο, τα δύο υπνοδωμάτια και τα υπόλοιπα δύο τρίτα είναι σαλόνι, κουζίνα-τραπεζαρία και χώρος μελέτης-στούντιο. Το σπίτι αποτελεί ένα πέραςμα όπως τονίζει η συγκατοίκος γιατί είναι στον ημιώροφο με άμεση επαφή με το δρόμο σε μια γειτονιά γεμάτη συνομήλικους. Είναι πολύ συχνό φαινόμενο όπως λέει κάποιος γνωστός να περνάει απ' έξω, να χαιρετήσει και στο τέλος να καταλήξει στο σπίτι να μαγειρεύει μαζί με τους κατοίκους ή να κάνουν παρέα μέχρι το βράδυ. Αυτό το στοιχείο του σπιτιού έχει δώσει σε αυτό αποφασιστικό χαρακτήρα και κατά κάποιο τρόπο έχει ρυθμίσει και την αντιμετώπιση των ενοίκων στην ιδιωτικότητα/οικειότητα που νιώθουν με το δημόσιο χώρο, το έξω από αυτούς.

Το σαλόνι προσφέρεται στους επισκέπτες και φίλους να εκφραστούν όπως θέλουν και να χρησιμοποιήσουν τα διάφορα παιχνίδια και μουσικά όργανα που βρίσκονται τριγύρω. Κατά τη διάρκεια ενός απογεύματος στο σπίτι, η κουζίνα είναι γεμάτη ζωή όταν μαγειρεύουν όλοι μαζί ενώ άλλοι παίζουν μουσικά όργανα και τραγουδούν, χωρίς κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα αλλά πιο πολύ σαν διαδικασία αυτοσχεδιασμού. Παράλληλες δράσεις στους κοινόχρηστους χώρους τους ενωποιούν κατά κάποιο τρόπο αλλά δημιουργούνται και υποδιαίρεσεις τόσο των ατόμων όσο και των χώρων που απασχολούν.

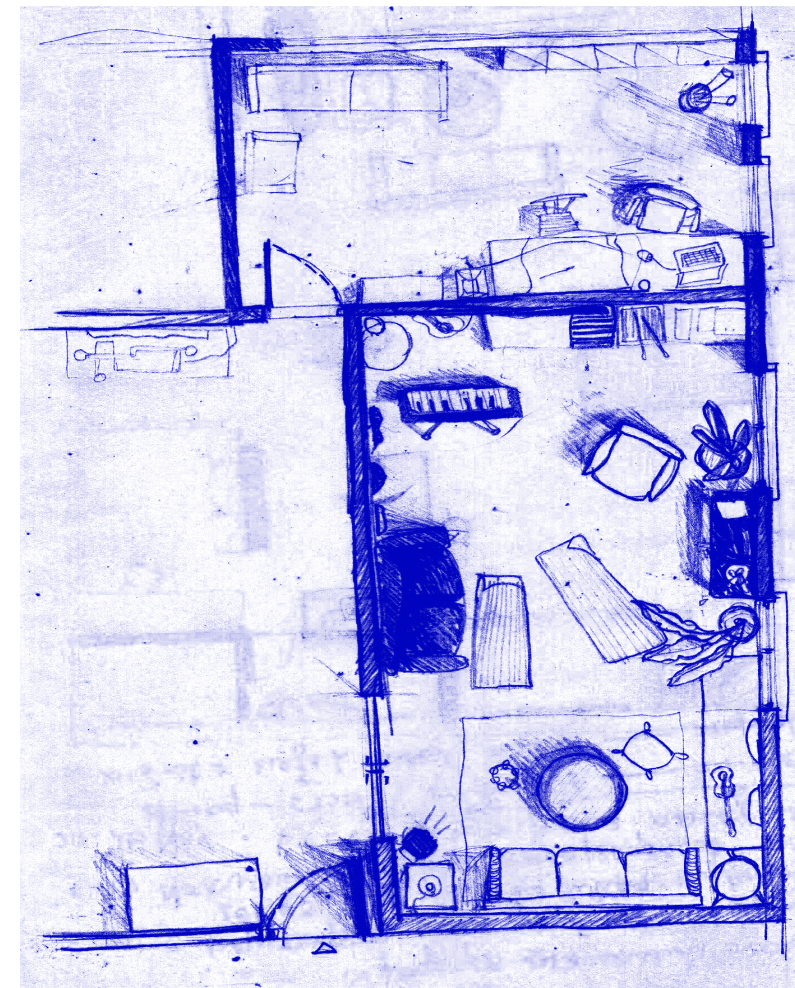
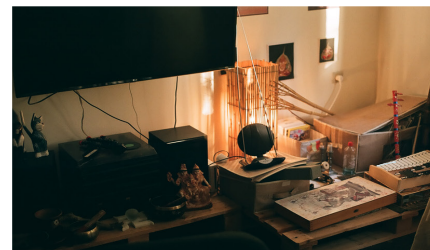
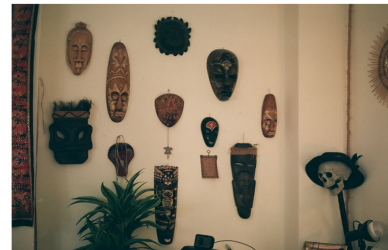
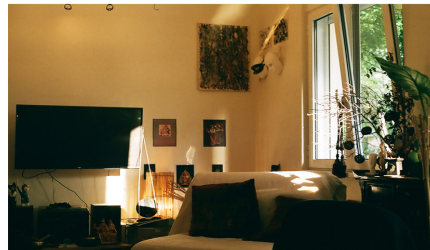

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό. Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται κενά.

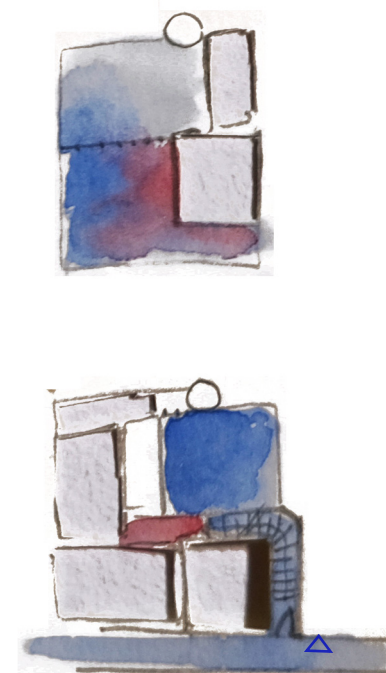
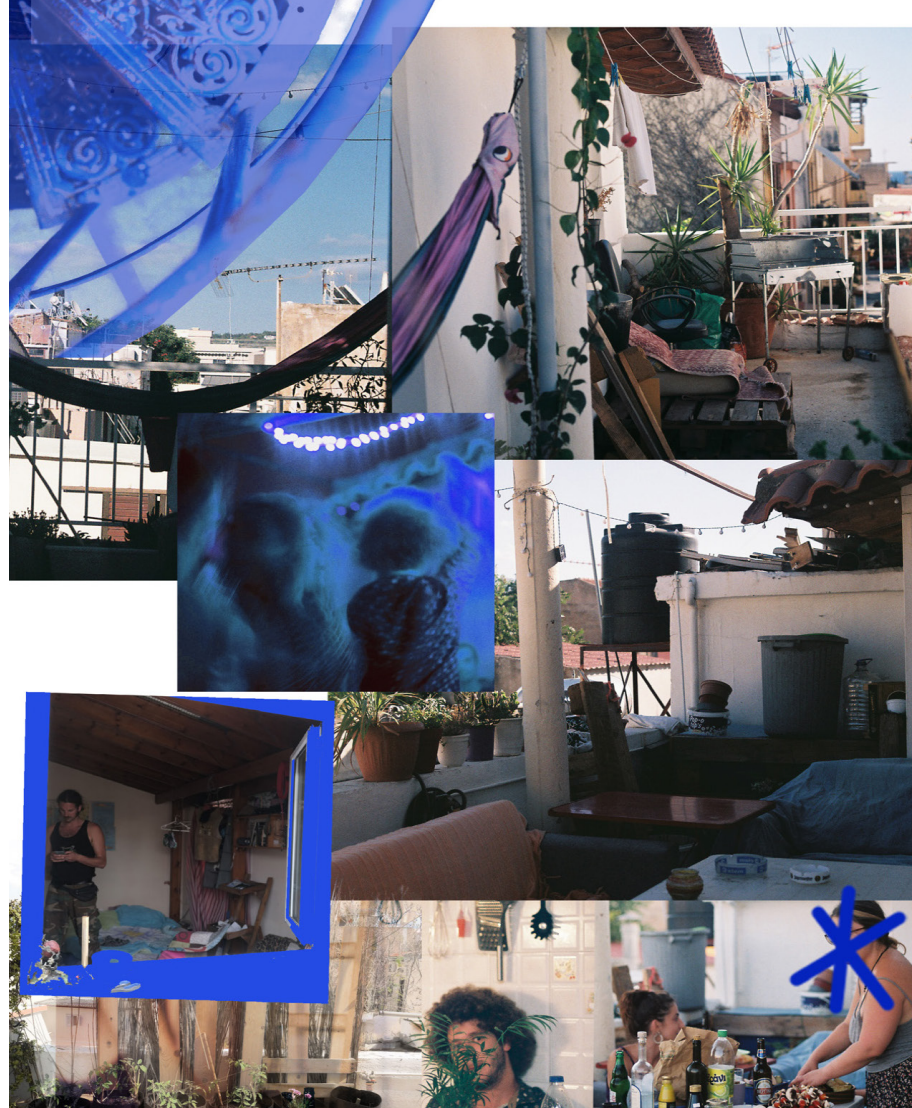
Αν και το σαλόνι είναι σχεδιασμένο για να έχει απεύθυνση στον προτζέκτορα, συμπληρωματικά οι πλευρές των παραθύρων αποτελούν το σημείο που η μία συγκατοίκος μου υπέδειξε ως το σημείο που νιώθει ότι φυσικά θα καθίσει για να περάσει τον χρόνο της στον κοινόχρηστο χώρο. Ακόμα σε περιπτώσεις συναντήσεων κεντροβαρεί το στρογγυλό τραπέζι, καθώς γύρω του οργανώνονται όλοι οι παρευρισκόμενοι για να φάνε, να παίξουν επιτραπέζια ή να συζητήσουν. Ο χώρος αδειάζει από έπιπλα όταν θα δοκιμάσουν να γυμναστούν μαζί ή όταν θα γίνει κάποια άτυπη συνάντηση για χορό. Ο φωτισμός αλλάζει ανάλογα και το ηχείο με τις ρόδες θα έρθει στο κέντρο του σαλονιού. Άλλες φορές όλα τα κινητά έπιπλα θα έρθουν κοντά στους τοίχους του σαλονιού και ο χώρος θα ανοίξει για να φιλοξενήσει αθλητικές δραστηριότητες μεταξύ φίλων ή ένα αυθόρμητο τζαμάρισμα- αυτοσχεδιαστική μουσική- σε συνοδεία ενός κομματιού που παίζει.

Ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί το πίσω μπαλκόνι της κατοικίας καθώς αυτό όπως και το μέτωπο του δρόμου έχουν άμεση σχέση με τη γειτονιά και το δημόσιο χώρο. Σε αυτή την πλευρά υπάρχει ένας κοινόχρηστος κάλυπτος. Όλοι επωφελούνται από τα δέντρα και ένα κοινό κώδικα επικοινωνίας μεταξύ τους. Στο πίσω μπαλκόνι, πιο ενεργό το καλοκαίρι στερεώνονται συνήθως οι αιώρες των ενοίκων και στήνεται το τραπέζι του μεσημεριανού.

Επομένως σε αυτή την περίπτωση μελέτης μπορεί να μη σκιαγραφούνται συγκεκριμένες δραστηριότητες που επηρεάζουν το χώρο αλλά φαίνεται μια διάθεσης επεξεργασίας και επαναδιατύπωσης των ορίων ιδιωτικού και δημοσίου και οι πιθανές απελευθερώσεις μέσω αυτής της αντίληψης.

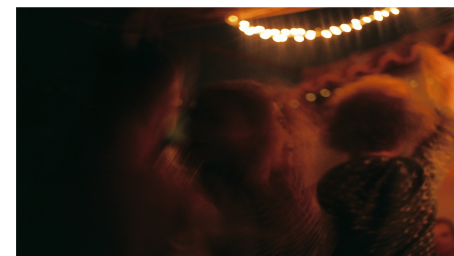
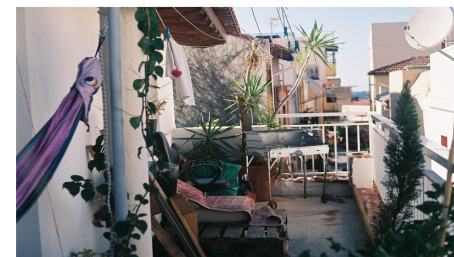
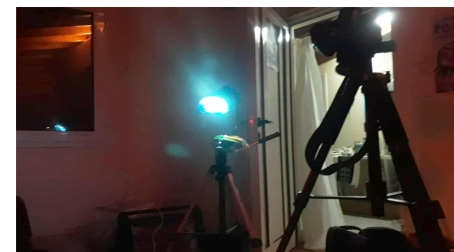
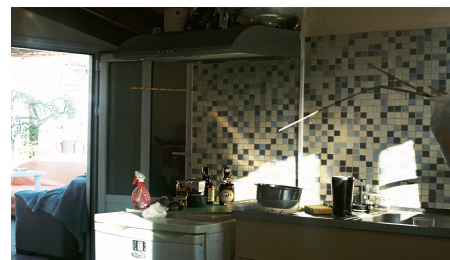
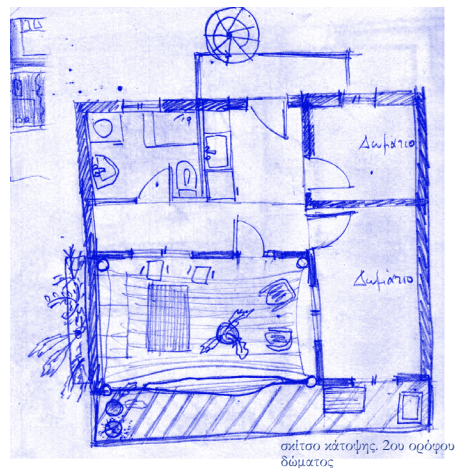
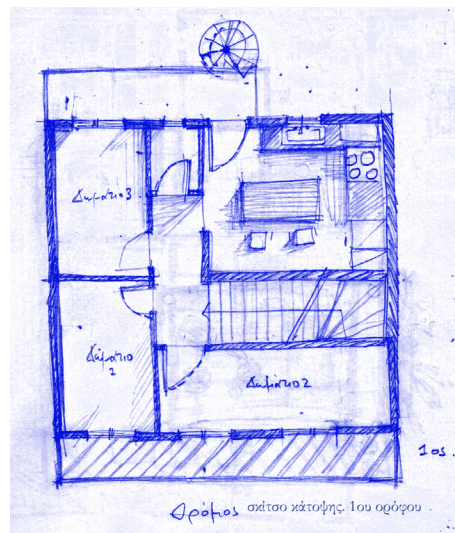
3.8 Κατοικία Χώρος παραγωγής ντοκιμαντέρ-φυτώριο

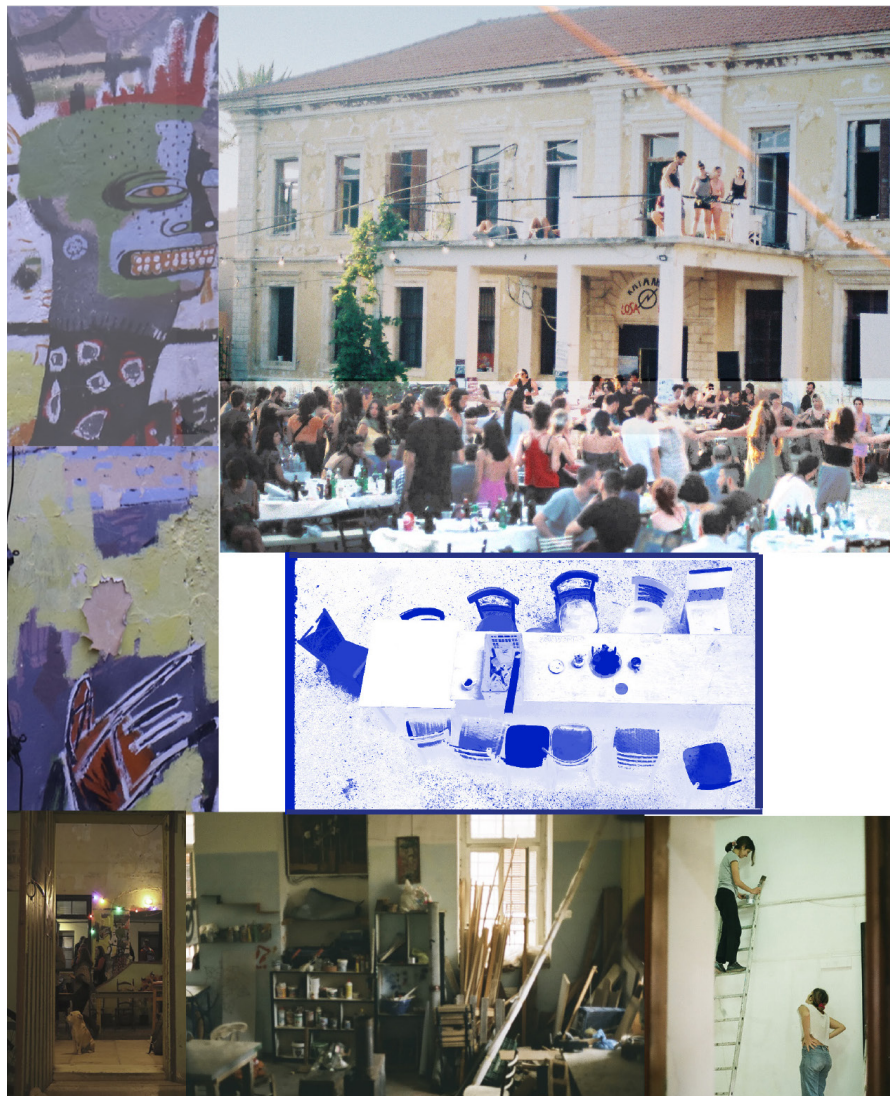

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό.
Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται κενά.

Το σπίτι αυτό βρίσκεται στην περιοχή της Σπλάτζιας και αυτή τη χρονική περίοδο συγκατοικούν τρία αγόρια διαφορετικών ηλικιών και ενασχολήσεων. Διαμορφώνεται από έναν όροφο όπου μπλέκονται τα ιδιωτικά δωμάτια των ενοίκων, η κουζίνα, το μπάνιο και το πέραςμα για την σιάλα της ταράτσας που φιλοξενεί ακόμα δύο δωμάτια και ένα κουζινάκι. Ένας από τους συγκατοίκους είναι ο κύριος ένοικος και οι υπόλοιποι εναλλάσσονται είτε ως συγκατοίκοι είτε ως φιλοξενούμενοι σε περιπτώσεις ανάγκης. Ένας ανεξάρτητος κινηματογραφιστής σε αναζήτηση του επόμενου θέματός του, ένας φοιτητής και ένας ακόμα ταξιδιώτης. Από την πρώτη στιγμή ήταν κατανοητό ότι η διαρρύθμιση του σπιτιού δεν βοηθάει στην ομαλή διαβίωση καθώς δεν υπάρχει ένας αρκετά μεγάλος κοινός χώρος στο σπίτι, εκτός από την κουζίνα που βρίσκεται πολύ κοντά στα δωμάτια. Ακόμα το ότι τα δωμάτια είναι τόσο κοντά και όλα ενώνονται σε ένα διάδρομο 2 τμ. Ο πιο ευνοημένος είναι αυτός που μένει στο δωμάτιο στην ταράτσα αφού του δίνεται περισσότερη ιδιωτικότητα. Η συγκατοίκηση έφερε δυσκολίες λόγω της έλλειψης κοινόχρηστου χώρου και όλες οι κοινές δραστηριότητες εκτυλίσσονταν στην κουζίνα ή στο χώρο εκτόνωσης, την ταράτσα κατόπιν κάποιου είδους ενημέρωσης των υπόλοιπων συγκατοίκων. Αυτή η διαρρύθμιση έφερε τα άτομα να χωρέσουν στα δωμάτιά τους όλες τις δραστηριότητές και τα ενδιαφέροντά τους, τους φίλους με τους οποίους τα μοιράζονταν. Λόγω της τοποθεσίας του στο κέντρο της παλιάς πόλης αποτέλεσε χώρο συναντήσεων για πολλά ετερόκλητα άτομα αλλά και αρκετές συγκρούσεις για θέματα διαχείρισης χώρου και ιδιωτικότητας.

Σε μία από τις επόμενες φάσεις συγκατοίκησης του ίδιου σπιτιού βλέπουμε τον κύριο ένοικο και επίδοξο σκηνοθέτη να διεκδικεί το δωμάτιο της ταράτσας όπου δημιουργεί το στούντιο του για επεξεργασία σεναρίων, αποθήκευση του επαγγελματικού εξοπλισμού του και στήσιμο του γραφείου του για επεξεργασία των παραπάνω όμως ταυτόχρονα αποτελεί και τον προσωπικό του χώρο, το δωμάτιο του. Στην παρούσα συνθήκη οι δύο ένοικοι είναι μόνιμοι και το ένα δωμάτιο παραμένει να φιλοξενεί περαστικούς επισκέπτες που συνήθως σχετίζονται με την σκηνοθεσία, τη βιντεοσκόπηση ή ολοκληρώνουν ένα πρότζεκτ. Η συνθήκη παραμένει υπό διερεύνηση καθώς η διαμόρφωση του σπιτιού δεν διαθέτει κάποιον κοινόχρηστο χώρο πέραν της κουζίνας κάτι που επηρεάζει τον χρόνο που μπορεί να περιπλεχθεί μεταξύ των ενοίκων και τη συλλογική διευθέτηση του χώρου. Παρατηρώ όμως ότι αφού η κουζίνα καταλαμβάνει το χώρο των κοινών οι κάτοικοι δημιουργούν ένα μικρό φυτώριο στην ταράτσα όπου παράγουν δικά τους ζαρζαβατικά και μυρωδικά και ασχολούνται αρκετά με τη διερεύνηση τρόπων επεξεργασίας αυτών. Σε αυτή την υπόθεση μελέτης η προϋπάρχουσα πιο στιβαρή δομή της κατοικίας θέτει περισσότερους περιορισμούς στις πρακτικές από κοινού αλλά καταδεικνύει έναν τρόπο να βρεθεί ένα κοινό έδαφος για όλους τους ενοίκους οι οποίοι φαίνεται να αντιμετωπίζουν τον μόνο κοινό χώρο, αυτόν της ταράτσας με σεβασμό προς τους υπόλοιπους αφήνοντάς τον ακατάληπτο και υπό διαμόρφωση.

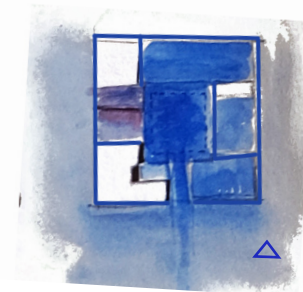

3.9 Συλλογική κατοίκηση

εργαστήριο επισκευών, χώρος μουσικής προετοιμασίας, χώρος προβολών και συζητήσεων.

Η ιδιότυπη συγκατοίκηση που περιγράφεται αφορά τη στεγαστική δομή της πολιτικής κατάληψης Ρόζα Νέρα. Βρίσκεται στο κέντρο της παλιάς πόλης και στεγάζει αρκετά άτομα τα οποία εναλλάσσονται με τον καιρό. Εισερχόμενος στη Ρόζα Νέρα συναντάς το διάδρομο που οδηγεί στο εσωτερικό αίθριο ο οποίος έχει δύο μεγάλα τραπέζια εκατέρωθεν και πάνω τους υπάρχουν μπροσούρες από ομάδες και συλλογικότητες από την Ελλάδα και τον κόσμο, κείμενα για διάφορα πολιτικά και φιλοσοφικά ζητήματα ή για ζητήματα της τοπικής κοινωνίας.

Στα αριστερά είναι η αίθουσα εκδηλώσεων που φιλοξενεί βιβλιοπαρουσιάσεις, φωτογραφικές εκθέσεις και συζητήσεις. Χωροταξικά στο ισόγειο και στην μπροστινή πτέρυγα ορίζονται οι πιο δημόσιες χρήσεις και τα δωμάτια των φιλοξενούμενων. Περνώντας στο εσωτερικό αίθριο μπορείς να καταλάβεις ότι αυτή είναι η πιο ζωογόνα ζώνη του κτιρίου καθώς επικοινωνεί το ισόγειο με τον πρώτο όροφο, το έξω με το μέσα. Η κουζίνα και το ζυμωτήριο βρίσκονται στα αριστερά μαζί με κάποιους αποθηκευτικούς χώρους. Εκεί γίνονται συχνά συλλογικές κουζίνες και καλέσματα για μοίρασμα φαγητού. Το τραπέζι στρώνεται στο αίθριο, αποτελείται από πέντε τραπέζια στη σειρά συρραμμένα σε μια μεγάλη τράπεζα. Εκεί απέναντι είναι το καφενείο που το χειμώνα λειτουργεί σαν χώρος ξεκούρασης για όποιον το έχει ανάγκη αφού λειτουργεί η ξυλόσομπα και προσφέρεται φαγητό. Άλλοτε το μεσημεριανό θα σερβιριστεί εκεί αν έχει κακοκαιρία ή οι συμμετέχοντες δε χωράνε.

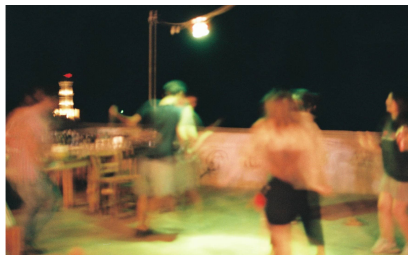
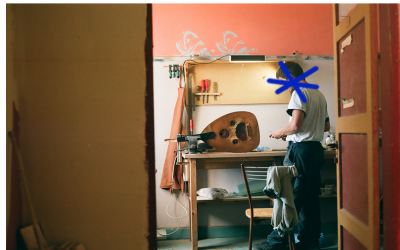
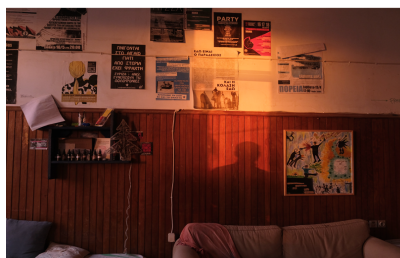
ισόγειο

όροφος

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους, από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό. Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται κενά.

Κάποια βράδια θα παίζει μουσική και προσφέρονται προϊόντα με ελεύθερη συνεισφορά. Για τον πάνω όροφο περνάς από το εργαστήριο που βρίσκεται στο ισόγειο. Η ταξινόμηση, η οργάνωση, η διατήρηση των εργαλείων και γενικότερα του εξοπλισμού του αναλαμβάνεται από κάθε σύνθεση κατοίκων. Εδώ επισκευάζονται ποδήλατα, σκάλες, θερμαντικά σώματα, ότι χρειάζεται στην καθημερινότητα, αλλά ο χώρος και τα εργαλεία του παρέχονται σε όποιον τα έχει ανάγκη και γνωρίζει να τα χρησιμοποιεί. Στον πάνω όροφο λαμβάνει χώρα η ζωή των προσωρινών κατοίκων της κατάληψης. Εδώ βρίσκονται τα δωμάτια, το μπάνιο και το πλυσταριό, οι μπουγάδες και οι απλώστρες, το σαλόνι των κατοίκων για προβολή ταινιών ή για συνελεύσεις. Είναι χώροι συνεχώς αναδιαμορφώμενοι και αναπροσαρμοζόμενοι ανάλογα με τα άτομα που χρειάζονται στέγη, είτε είναι μια η άμεση ανάγκη για βοήθεια ενός μετανάστη ή μια κακοποιημένη γυναίκα ή φίλοι της κατάληψης που έρχονται για κάποια παρουσίαση βιβλίου, μια θεατρική παράσταση κλπ. Η συλλογική κατοίκηση και η εξερεύνηση αυτής ήταν ένας από τους λόγους δημιουργίας του καθώς και η πραγμάτωση ενός χώρου όπου μπορούν να ικανοποιηθούν οι ανάγκες στέγασης ατόμων και αυτών που ψάχνουν έναν εναλλακτικό τρόπο ζωής συνυφασμένο με την πολιτική αυτής της πρακτικής και την πολιτική υπεράσπιση του χώρου. Ζητούμενο αυτής της συγκατοίκησης είναι ο πειραματισμός στη συμβίωση, κατανοώντας το εύρος των ατόμων και την ποιότητα των πολιτικών σχέσεων στην καθημερινή ζωή. Κατοικούν άτομα διαφόρων ηλικιών, εθνικοτήτων και ταυτοτήτων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η οργάνωση του

σπιτιού γίνεται από κοινού αφού υπάρχει ένα κοινό ταμείο για την αγορά των απαραίτητων αγαθών, και όλα επικοινωνούνται από μία εβδομαδιαία συνάντηση των συγκατοίκων, για θέματα οργάνωσης. Στη ροή της καθημερινής ζωής τα άτομα μοιράζονται τη διαχείριση του φαγητού που αγοράζεται και μαγειρεύεται από κοινού, αντί ο κάθε ένοικος να μαγειρεύει το φαγητό του. Το καθάρισμα του χώρου πραγματοποιείται μέσα σε ένα κυκλικό πρόγραμμα, έτσι ο χώρος φροντίζεται από όλους τους κατοίκους για όλους. Η βάση αυτής της συγκατοίκησης είναι η αλληλοφροντίδα, η χρήση εργαλείων συλλογικών αποφάσεων, η συλλογική διαχείριση των αναγκών και των πόρων και η έμπρακτη επεξεργασία της συλλογικής ζωής σε αντιπρόταση της κυρίαρχης πρακτικής. Η αντίληψη του από κοινού. Ο χώρος και οι χρήσεις αυτού διαμορφώνονται με την πρακτική του μοιράσματος χώρων, της συγχώνευσης με την αντίληψη ότι δε χάνουμε χώρους αλλά κερδίζουμε, μέσω των συντεχνιών που δημιουργούνται. Πολλοί χώροι όπως βιβλιοθήκες, χώροι εργασίας και θεάτρου, δημιουργούνται από άτομα ή ομάδες με σκοπό πέρα από την προσφορά αυτών, τη χρήση τους μετά το πέρας της δικής τους ενοίκησης. Οι χώροι δηλαδή δημιουργούνται και δεν ανήκουν στους δημιουργούς αλλά στους χρήστες και διατίθενται δημόσια για συλλογική χρήση και επαναδιατύπωση οποιαδήποτε στιγμή.

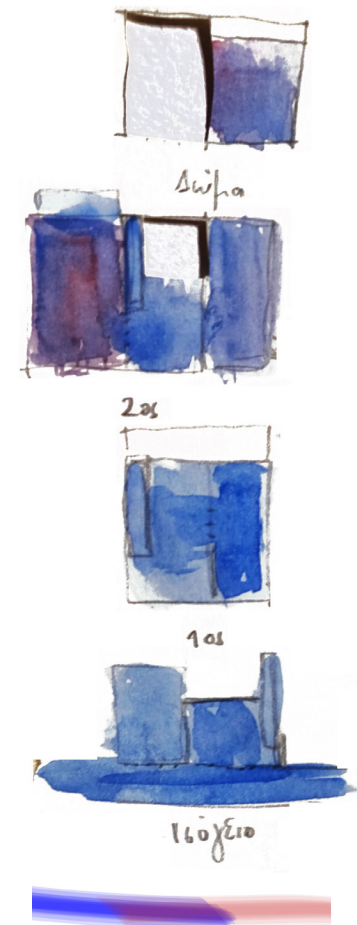

3.10 Συλλογική κατοίκηση

Εργαστήριο ζογκλερικών, μουσικής, συλλογική κουζίνα.

Η συγκατοίκηση αυτή αφορά ένα σπίτι στην παλιά πόλη. Η ανάγκη στέγασης για οκτώ άτομα που βρέθηκαν στο ίδιο μέρος, την ίδια στιγμή και είχαν πρόσβαση στην ίδια κατοικία τους έθεσε τον περιορισμό να σκεφτούν και να δεχτούν εξ' αρχής το χώρο σαν κοινό και εξολοκλήρου μοιρασμένο.

Το σπίτι είναι επίμηκες και αποτελείται από τρεις ορόφους και το δώμα. Στο ισόγειο υπάρχει ένας χώρος στάθμευσης για τα ποδήλατα, αποθηκευτικός χώρος για διάφορα εργαλεία και η σκάλα για τους παραπάνω ορόφους. Στον πρώτο όροφο συναντάται η πιο δημόσια-ιδιωτική συνθήκη του σπιτιού, το χωλ γεμάτο με κοστούμια, μουσικά όργανα, ζογκλερικά αντικείμενα. Έπειτα η συλλογική κουζίνα με τον οργανωμένο αποθηκευτικό χώρο, την τραπεζαρία και το μπάνιο. Στο επόμενο επίπεδο και πιο ιδιωτικό, συναντάμε στα αριστερά το μεγάλο δωμάτιο το οποίο προοριζόταν να αποτελέσει χώρο εργαστηρίων και προπόνησης ζογκλερικών καθώς και χώρο για μουσικές πρόβες, αφού αυτά τα δύο αποτελούν τον βιοπορισμό των κατοίκων. Μετέπειτα σχέδιο ήταν η δημιουργία ενός μεσοπατώματος από δίκτυα σκοινιών που θα αποτελούσαν το χώρο ξεκούρασης χωρίς να εμποδίζουν τη δράση στο κατώτερο επίπεδο. Αυτό τελικά δεν πραγματοποιήθηκε. Το δωμάτιο αποτελεί ένα συλλογικό δωμάτιο ξεκούρασης με ελαφριά διαχωριστικά. Στο χώρο που σχηματίζεται πίσω από τη σκάλα συναντάμε το ένα λίγο πιο ιδιωτικό δωμάτιο που και αυτό απομονώνεται με μία κουρτίνα. Δίπλα είναι η πόρτα που οδηγεί στο πρώτο επίπεδο του δώματος με τη σκάλα για το επόμενο επίπεδο που κατά τους θερινούς μήνες λειτουργεί σαν ένα ακόμα “ιδιωτικό” δωμάτιο.

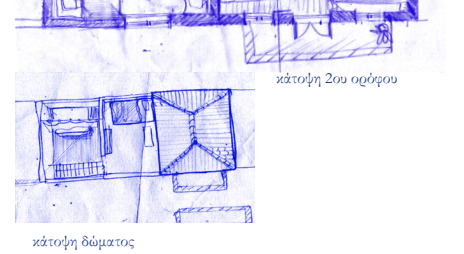
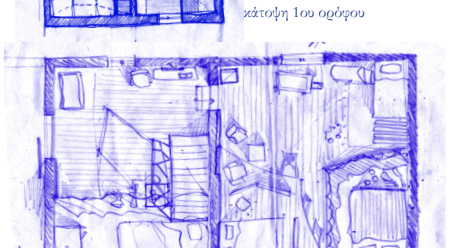
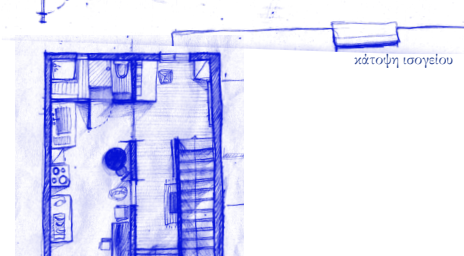
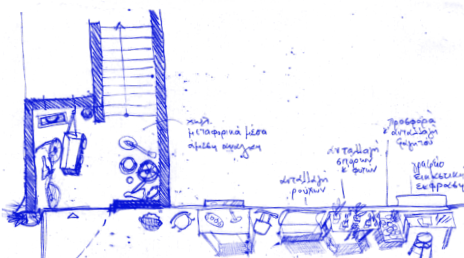

Διαβάθμιση ιδιωτικότητας στους κοινόχρηστους χώρους, από το κοινόχρηστο στο ιδιωτικό.
Τα ιδιωτικά δωμάτια απεικονίζονται κενά.

Γύρω-γύρω βλέπουμε ταράτσες από ενοικιαζόμενα δωμάτια και συχνά υπάρχουν χαιρετισμοί και μικροσυζητήσεις με τους τουρίστες. Μπαίνοντας στο σπίτι μου λένε τα παιδιά που συγκατοικούν, “*μπορεί να μην έχεις το χώρο σου αλλά έχεις τα πάντα, όσο αφορά τα πράγματα που μοιραζόμαστε, τότε έχεις πολλά*”.

Εκτός από την ιδιάζουσα συνθήκη της διαχείρισης του προσωπικού χώρου σε αυτή την περίπτωση συγκατοίκησης ενδιαφέρον είναι και αυτό που συμβαίνει έξω και γύρω από αυτήν. Φτάνοντας και στρίβοντας στο στενάκι της οδού, έξω από το σπίτι που αναφερόμαστε θα βρεις ένα μικρό καθιστικό, ένα μπαούλο με ρούχα, κάποια τραπέζια με γλαστράκια βασιλικού, αλόης και ντοματίνια, ένα άλλο μικρό καθιστικό με χρώματα ζωγραφικής, χαρτιά και διάφορα βότανα και λαχανικά σε καλάθια με την έγγραφη και προτροπή για ανταλλαγή αγαθών, «*πάρε ότι χρειάζεσαι, άσε ότι σου περισσεύει*». Συχνά οι κάτοικοι της εν λόγω κατοικίας παίζουν μουσική ή επισκευάζουν διάφορα αντικείμενα στο δρόμο, ποτίζουν, φροντίζουν ή ακόμη στήνουν ένα τραπέζι και τρώνε στο στενάκι. Έχουν φυτεύσει καθ' όλο το μέτωπο της πρόσοψης διάφορα λαχανικά και καλλωπιστικά φυτά, κάκτους και λουλούδια. Ο πλαϊνός τοίχος της, που μέχρι τώρα λειτουργούσε σα λευκό φόντο για παρκαρισμένα αμάξια τώρα είναι γεμάτος ζωγραφίες και χρώματα. Είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα συνθήκη να παρατηρήσεις τις αλλαγές σε αυτό τον δρόμο καθώς αλλάζουν συνεχώς αυτά που προσφέρονται και αυτά που εξαφανίζονται.

Η δημιουργία και η διατήρηση σχέσεων με την γειτονιά ήταν αρχικό μέλημα των ενοίκων. Γι'αυτό το λόγο και για τη δημιουργία μιας γέφυρας επικοινωνίας ένας από τους ενοίκους μοίρασε στους γείτονες γλαστράκια με συγκεκριμένα φυτά και μαζί με αυτά συμβουλές και τρόπους για τη φροντίδα τους. Εκτός λοιπόν από τον εμπλουτισμό των κήπων επιτυγχάνει την δημιουργία της

συλλογικής φροντίδας σε μια ομάδα ετερόκλητων ατόμων με κοινό έδαφος αυτό και τη γεωγραφική τους τοποθεσία. Αναδημιουργία της γειτονιάς. Έτσι μου περιγράφει το πώς έμαθε στη γειτόνισσα να φροντίζει τη ντοματιά και η ίδια με τη σειρά της έπιασε κουβέντα και ανακατεύθυνε τον γείτονα της με τον οποίο δε μιλούσαν μέχρι πρότινος. Όσο πραγματοποιείται η συνέντευξη μια ηλικιωμένη περνάει και ζητάει την άδεια να ποτίσει τα φυτά. Ο συνομιλητής μου της αναφέρεται με το όνομά της και της δίνει την άδεια γελώντας. Ο ίδιος μου λέει ότι το σαλόνι γειτονιάς ήταν φτιαγμένο από καφάσια και σπασμένα πράγματα και όσο οι σχέσεις με τους γείτονες γίνονταν καλύτερες οι ίδιοι αντικαθιστούσαν τα σπασμένα με πράγματα από τα σπίτια τους. Ακόμα τους έφερναν φαγητό, μια χειρονομία για την οποία υποτίθεται ότι φημίζεται η ιδιαίτερη αντίληψη της φιλοξενίας αλλά κοντεύει να εκλείψει σήμερα. Μάλιστα τους εξόπλισαν με ψυγείο και οι ίδιοι τακτοποιούν και φροντίζουν το ιδιότυπο αστικό σαλόνι. Μαγειρεύουν και μοιράζονται το φαγητό με τη γειτονιά με έναν τρόπο που θυμίζει κάτι παλιό. Με την χρήση του δημόσιου χώρου στα κατώφλια των σπιτιών τους, δημιουργούν έναν νέο χώρο, ενωποιητικό και μεταβλητό, ανοιχτό στη συμμετοχή οποιουδήποτε μπορεί να φανταστεί τον εαυτό του μέσα σε αυτό. Ακόμα στα πλαίσια της σύνδεσης με τη γειτονιά ένα από τους ενοίκους και ζογκλέρ οργανώνει μικρές παραστάσεις για το σχολείο που βρίσκεται δίπλα. Ενώ ξεκίνησε για μία φορά τώρα έχουν οργανωθεί κι άλλες παραστάσεις ή μαθήματα ζογκλερικών με τα παιδιά. Στο σχολάσμα τα παιδιά του σχολείου έρχονται να δουν το σπίτι και να χαιρετήσουν. Όταν νιώθεις ότι έχεις αρκετά έχεις την τάση να κάνεις περισσότερα πράγματα, να προσφέρεις περισσότερο. Έχει σημασία το πώς ζούμε μαζί και το πως αποφασίζουμε να μετασχηματίσουμε και να χωρέσουμε στο χώρο που μας δίνεται.

Η κατοικία αποτελεί το χωρικό αρχέτυπο της σωματικής σχέσης με τον χώρο, εκεί πραγματοποιούνται οι πιο οικείες σωματικές τελετές. Ο χώρος διευκολύνει ή εμποδίζει την ανθρώπινη επικοινωνία και καθορίζει την κοινωνική ζωή των ατόμων αλλά και του ευρύτερου συνόλου. Η ευθύνη αυτή δεν επαφύεται μόνο στον σχεδιαστή αλλά επηρεάζεται και από γενικότερους κοινωνικούς, πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες που συντελούν στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής.

Στις περιπτώσεις που μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία μέσα σε όλη αυτή την επίθεση αντικειμένων, επιθυμιών, χρήσεων και σχέσεων που δημιουργούνται, εξελίσσονται και καταστρέφονται μέσα σε χώρους, καλύπτονται βασικές ανάγκες των κατοίκων αλλά ταυτόχρονα ενεργοποιούνται χωρικότητες από τους χρήστες με τρόπο που καλύπτουν πολύ βαθύτερες ανάγκες δημιουργίας, εκτόνωσης, αυτοπραγμάτωσης και συνεργασίας. Σαν έναν χώρο που προσωρινά αποτελεί ένα μαγνητικό πεδίο όπου η ανθρώπινη αλληλεπίδραση και συσχέτιση λειτουργεί εκθετικά στη δημιουργία χώρου ή και κάτι άπιαστου όπως ένα μουσικό κομμάτι, ένα πάρτυ, ένα πανό, μια ιδέα που αποτυπώνεται σε έναν πίνακα, ένα μουσικό όργανο, ένα πολύ καλό γεύμα και το μοίρασμά του.

Η καπιταλιστική πόλη σχεδιάστηκε με εργαλείο τη διχοτόμηση της οικιστικής ζωής και της εργασίας, της παραγωγής και της αναψυχής. Επιχειρείται μέσα από την πολλαπλότητα των κοινωνικών σεναρίων που αναλύονται μια αμφισβήτηση της πρότερης κατάστασης μέσω της ενοποίησης των παραπάνω συνθηκών καθώς στους παραπάνω χώρους τα όρια μεταξύ παραγωγής και αναψυχής αναμειγνύονται. Η καταπίεση και οι συμβάσεις στις μέχρι τώρα επιλογές και στα επικρατούντα μοντέλα και κοινωνικά σενάρια οδηγούν τη δυναμική αυτή που διαφοροποιείται να αναζητά νέους τρόπους ζωής, να επεξεργάζεται τις σχέσεις από κοινού και κατ' επέκταση τρόπους κατοίκησης που προσπαθούν να χωρέσουν στα κελύφη της ήδη επιβεβλημένης ζωής.

Η κατοίκηση αποτελεί την ενέργεια, η οποία μέχρι τώρα καθορίζεται από το στιβαρό μοντέλο της πυρηνικής οικογένειας και του κοινωνικού προφίλ που πρέπει να διατηρηθεί. Η ισχύουσα κοινωνική συνθήκη προάγει και καλλιεργεί την ατομικότητα, τη μονάδα, ενώ η συγκατοίκηση μπορεί να εκκινείται σαν ανάγκη αλλά τελικά μένει σαν τρόπος που διαρρηγνύει αυτή τη θέση. Ο χώρος αποτελεί την υλική έκφραση αυτού του τρόπου. Στο τελικό ερώτημα στο οποίο η έρευνα αυτή αποσκοπεί να συμβάλλει είναι στην ανάδειξη μιας τάσης που πράττει το πώς θέλει να ζει. Η σταθερότητα (οικονομική, συναισθηματική κλπ) που μπορεί να προσφέρει η πυρηνική οικογένεια και ο συμβατικός κοινωνικά αποδεκτός τρόπος ζωής φαίνεται ότι αποτελεί όλο και λιγότερο μια θεμιτή επιλογή αλλά περισσότερο μια παράδοση και μια συνθήκη συμβιβασμού, η οποία φαίνεται ότι δε μπορεί να καλύψει τα ποικίλα κοινωνικά σενάρια και τις νέες ανάγκες.

Στη σημερινή συνθήκη η επιβίωση της μονάδας, ενός ιδιώτη, είναι εφικτή μόνο με τη συνεχή και όλο μεγαλύτερη κατοχή και συγκέντρωση ιδιοκτησίας, αγαθών, χρημάτων (fetishization of growth per se) ένα παιχνίδι ανταγωνισμού και απόκτησης, κάτι που αποτελεί μια εξοντωτική συνθήκη για το άτομο που χρειάζεται συνεχώς να παράγει για να καταναλώνει. Συμπτώματα της ιδιωτικοποίησης της ζωής αποτελούν οι αποξένωση, η μοναξιά, η ιδιωτικοποίηση του άγχους, η ενοχοποίηση της ψυχικής ασθένειας, ο ρατσισμός που αποτελεί ουσιαστικά τον φόβο προς τον ξένο, η αναζήτηση της ολοκλήρωσης μέσα από την υλική ευμάρεια, η ασύστολη κατανάλωση και κατοχή αντικειμένων αλλά και οι εξουσιαστικές τάσεις πάνω στους άλλους. Συμπεριφορών που ξεκινούν από την μικροκλίμακα του σπιτιού και εκτείνονται στην κοινωνία η οποία αναμφισβήτητα βλέπουμε ότι νοσεί.

Ενάντια σε αυτό, βλέπουμε την επιλογή των νεότερων ή ίσως των πιο τολμηρών να μοιραστούν την ευθύνη της απόκτησης και της κατοχής και ταυτόχρονα το μοίρασμα των ευθυνών, του χρόνου και των αγαθών, με διαδικασίες που τους συμπεριλαμβάνουν στη λήψη των αποφάσεων και της διαμόρφωσης του ζωτικού τους χώρου. Μέσα στις συγκατοικήσεις, ανάμεσα στα άτομα αυτής της μικρής κοινότητας που αποτελεί μονάδα ενός δικτύου ενισχύονται οι αξίες της αλληλοβοήθειας, του μοιράσματος, της εμπύχωσης της πρωτοβουλίας, της δημιουργίας, της επινόησης τρόπων να καλυφθούν οι ανάγκες. Το ν' απελευθερώνεις ένα χώρο σημαίνει να απελευθερώνεις τη χρήση του και πάνω σ' αυτή τη βάση απελευθέρωσης να πειραματιστείς με βελτιωμένες, έντονες, πολύπλοκες, βέβηλες σχέσεις.

Μέσα από τη μελέτη των παραπάνω περιπτώσεων διαφαίνεται η ανάγκη ατόμων για δημιουργία συνθηκών για νέους τύπους σχέσεων, για επεξεργασία του τρόπου μοιράσματος, εξερεύνηση νέων τρόπων για να ζούμε μαζί, από κοινού χωρίς να υπάρχουν σχέσεις παραγωγής αναμεσά μας, δηλαδή να μην επιτρέπουμε στην αναζήτηση του σκοπού να γίνεται πιο σημαντική από την αφοσίωση στη διαδικασία. Έγινε κοινώς αντιληπτό ότι η κατανάλωση δεν οδηγεί στην πληρότητα αλλά αντίθετα στη διαίωνιση του ανικανοποίητου. Η ανάγκη δεν είναι ποτέ ανάγκη πραγμάτων χωρίς να είναι ανάγκη κόσμων συγχρόνως.

5. Βιβλιογραφία.

1. Agamben, Giorgio, « What is Apparatus?», Stanford University Press, 2009
 2. Agamben, Giorgio, «Βεβηλώσεις» (μτφρ) Τσιαμπούρας Παναγιώτης, Εκδ. Άγρα 2006
 3. Βρυχεία, Άννα, « Κατοίκηση και κατοικία: Διευρύνοντας τα όρια της αρχιτεκτονικής», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003
 4. Bookchin, Murray, «Η επόμενη επανάσταση, λαικές συνελεύσεις και η προοπτική της άμεσης δημοκρατίας», εκδόσεις Ευτοπία, Αθήνα, 2017
 5. Foucault, Michel, « Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977», επιμέλεια C.Gordon, Pantheon Books
 6. Heidegger Martin, «Building, Dwelling and Thinkin»g, 1954
 7. Lefevr, Henry, « The everyday and Everydayness», Yale French Studies, No 73, 1987
 8. Pallasmaa Juhani, «Δώδεκα δοκίμια, για τον άνθρωπο, την τέχνη και την αρχιτεκτονική 1980-2018», Πανεπιστημικές εκδόσεις Κρήτης, 2021.
 9. Squatting everywere Kollektive (SqueK), « Fighting for spaces, fighting for our lives: Squatting movements today», edition assemblage, 2018
 10. Μάριο Μάφι, «Underground», εκδόσεις Οδυσσέας, 2000.
 11. Μισελ ντε Σερτώ, «Επινοώντας την καθημερινή πρακτική, η πολύτροπη τέχνη του πράττειν», Σμίλη, 2010.
 12. Μπαριούτα Γιάννα, «Η κατοίκηση σε κρίση», εκδόσεις Εικρεμμές, Μάιος, 2019.
 13. Ραθιονέρο, Λουίς, « Οι φιλοσοφίες του underground», εκδόσεις Οδυσσέας, 1983.
 14. Σταυρίδης, Σταύρος, «Common Space: the City as Commons», Zed Books Ltd, London, 2016.
 15. Erving Goffman, «Συναντήσεις, Δύο μελέτες στην κοινωνιολογία της αλληλεπίδρασης», (μτφρ) Δήμητρα Μακρυγιώτη, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1996.
 16. Χακίμ Μπεη, «TAZ, Η προσωρινή αυτόνομη ζώνη», Ελεύθερος Τύπος, 2021.
 17. Χατζηγώγας Γιαννης, «Άλικο για μίαν άλλη εκ των ενόντων αρχιτεκτονική», Εκδόσεις Ατλαντίδα, Θεσσαλονίκη, 1985.
 18. Συναντήσεις στην αυλή της Rosa Nera, Αποσπάσματα από τη σπορά της κατάληψης «Μαύρο Ρόδο», Επιμέλεια Πικραλίδες, εκδόσεις των ξένων, Θεσσαλονίκη, 2021.
- Δημοσιεύσεις Κείμενα**
1. Χατζησάββα, Δήμητρα, Κατοικία: ΤΟ μικρό α ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ.
 2. Aureli, Pier Vittorio, The project of Autonomy: Politics and Architecture within and against Capitalism, Buell Center/FORum Project and Princeton Architectural Press, 2008.
- Διδακτορικές διατριβές**
1. Σούζας Νίκος.(2014). Πολιτικές και πολιτισμικές διαστάσεις των κοινωνικών κινήματων: η περίπτωση του ανταγωνιστικού κινήματος στην Ελλάδα (1974-1998), διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών.
 2. Κιούρτη Μυρτώ, (2012). Ο επαναπροσδιορισμός αντιλήψεων και καθημερινών πρακτικών ως μέσο για τον σχεδιασμό κατοικίας, διδακτορική διατριβή, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.
 3. Lee, Sagdon, The Commune Movement during the 1960's and the 1970's in Britain, Denmark and the US, The University of Leeds, School of History, September 2016.
- Περιοδικά, Κινηματικά έντυπα.**
1. Κομπρεσέρ, για την πόλη και την καθημερινή ζωή, τεύχος 8, Μάρτης 2018.
 2. Invisible committee, Κάλεσμα, 2004.
 3. Αγώνες για την κατοικία στη νότια Ευρώπη: Καταλήψεις στέγης και αντίσταση σε εξώσεις σε Ισπανία Τουλούζη, Τορίνο, Πρωτοβουλία για την πρόσβαση στη Στέγη, Ομάδα Βιβλιοθήκης, Συνέλευση κατοίκων Βυρωνα-Καίσαριανής Παγκρατίου, Αθήνα, Νοέμβριος 2019.
- Online lectures.**
1. Luca Pattaroni, (2020) Learning from squat: une critique en situation du Capitalism, EPFL., πηγή: <https://planlibre.ch/learning-from-squat-une-critique-en-situation-du-capitalisme-luca-pattaroni-13-10-2020/>
 2. Martino Tattara, (2016), Dogma lecture, Porto Academy. Πηγή: https://www.youtube.com/watch?v=S-foOsmgDWM&t=1170s&ab_channel=PortoAcademy
 3. Παρασκήνιο, Ερτ1 (1984) , Κορνήλιος Καστοριάδης, Δημοκρατία και αυτονομία. Πηγή: https://www.youtube.com/watch?v=9OKP7eeG870&ab_channel=greekbox

6. Κατάλογος Εικόνων.

φωτογραφία εξωφύλου από προσωπικό αρχείο.

1. <https://www.bbc.com/news/uk-england-22690410>

2-3. Προσωπικό αρχείο.

4. <https://www.toperiodiko.gr/dennis-stock->

5. <https://www.smithsonianmag.com/history/>

[tv-will-tear-us-apart-the-future-of-political-polarization-in-american-media-16010171/](https://www.smithsonianmag.com/history/tv-will-tear-us-apart-the-future-of-political-polarization-in-american-media-16010171/)

6. <https://www.magnumphotos.com/arts-culture/society-arts-culture/thomas-hoepker-coast-to-coast/>

7. <https://www.magnumphotos.com/arts-culture/society-arts-culture/dennis-stock-california-trip-1960/>

8. <https://americansuburbx.com/2013/05/johnszarkowski-on-robert-franks-book-the-americans-1986.html>

9. <https://www.magnumphotos.com/arts-culture/society-arts-culture/dennis-stock-california-trip-1960/>

10. <https://www.messynessychic.com/2013/08/29/paradise-lost-the-hippie-refugee-camp/>

11-13 <https://www.magnumphotos.com/arts-culture/society-arts-culture/dennis-stock-california-trip-1960/>

16-20 <https://www.akg-images.com/archive/-2UMDHUWH3355C.html>

21. <https://www.exberliner.com/berlin/life-after-tacheles/>

22. <https://www.akg-images.com/archive/-2UMDHUWH3355C.html>

23. <https://search.iisg.amsterdam/Record/1091594>

24. <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/aaf2eb3c-d0b4-102d-bcf8-003048976d84>

25. <https://search.iisg.amsterdam/Record/723250>

26. <https://skya.espiv.net/files/2017/10/H-katalipsi-stegis-os-meros-ton-agonon-mas.pdf>

27-28 <https://popaganda.gr/fotorama/epistrofi-sti-vila-amalias/>

29-31 Προσωπικό αρχείο.

32. <https://www.toperiodiko.gr/dennis-stock-/όταν-ο-κόσμος-ήταν-cool/#.Y1pyqXZBxPY>

33. Προσωπικό αρχείο.

34. <https://atlas.hypotheses.org/2583>

35. <https://drawingmatter.org/dogma-the-room-of-ones-own/>

36. Προσωπικό αρχείο.

37. Προσωπικό αρχείο.

38. <https://www.archdaily.com/969751/inside-the-lost-house-of-the-future-by-the-smithsons>

39. <https://www.cca.qc.ca/en/articles/issues/2/what-the-future-looked-like/32734/1956-house-of-the-future>

40. <https://klaustoon.wordpress.com/2022/06/15/the-art-of-living-inside-an-homage-to-saul-steinberg-for-arquine-92/>

41. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Primitive_Hut

42. Προσωπικό αρχείο.

Οι φωτογραφίες που συνθέτουν τα κολάζ και η φωτογραφική τεκμηρίωση του 3ου κεφαλαίου προέρχονται από έρευνα πεδίου και το προσωπικό μου αρχείο.

